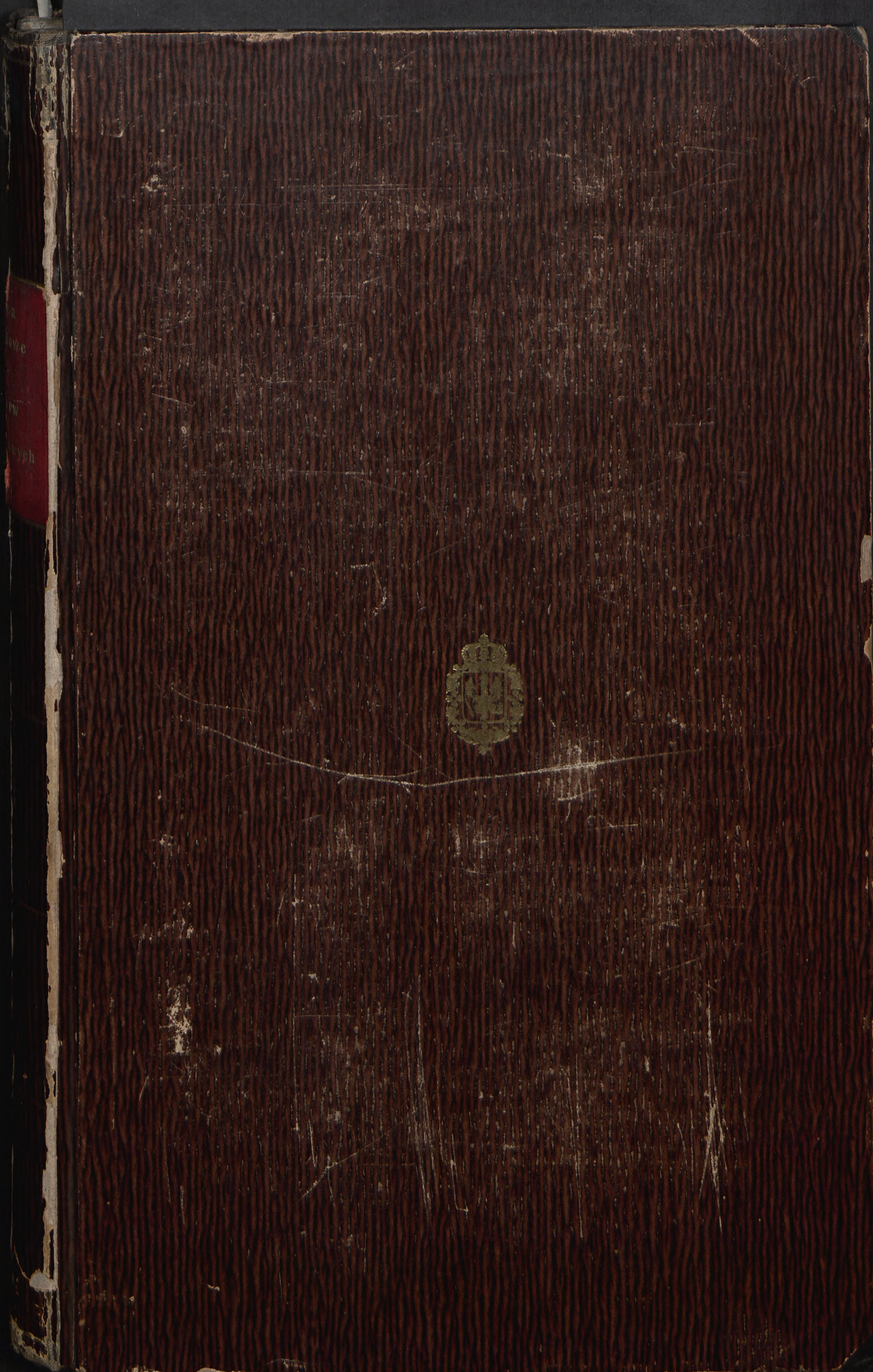

Biblioteka Jagiellońska
stdr0010427

Vol. misc. inscr.

Pisma urzędowe z czasów rozbiorowych.

[Amtliche Schriften aus der Zeit der Theilungen.]

KOMMISSYA
EDUKACYI NARODOWEY.

PRagnąc troskliwość naszę o trwałe Rządu wolnego utrzymanie, i o szczęśliwość całego Narodu wpoić w umysły wszystkich Obywatelów; za nayskutecznieyszy do tego sposób uznaiemy być iednostayne Młodzi Obywatelskiey wychowanie i ćwiczenie, zgodne zupełnie z Konstytucyą Wolnego Rządu. Na ten koniec ustanawiamy Kommissyą Edukacyiną, którey celem nayistotnieyszym bydź powinno, żeby Młodzież Obywatelską przez iednostayną Edukacyą i Instrukcyą sposobiła na Obywatelów kochaiących swobody Narodu, troskliwych o ich całość, zdolnych do pełnienia wszelkich obowiązków, aby tegoż samego ducha wolności i miłości Oyczyzny nayodległeyszym podawała Pokoleniom.

I.

Co do celu Kommissyi.

Wszelki Fundusz Edukacyiny, wszelkie *Universitates*, czyli Szkoły Główne, a mianowicie Szkołę Główną Kor: w Krakowie, a Szkołę Główną W. X. Lit: w Wilnie, wszelkie Akademie ustanowione lub ustanowić się maiące, Biblioteki kosztem Rzplitey lub z Funduszu Edukacyinego założone, a nadewszystko Bibliotekę Załuskich, oraz Gimnazya, Konwikty, Szkoły Publiczne tak Swieckie iako i Zakonne, Katolickie i nie-Katolickie, z Funduszu Edukacyinego, albo za pozwoleniem Kommissyi z Funduszu obcego utrzymowane; niemniey wszelkie Osoby Stanu Nauczycielskiego, i te, które się Obowiązków Nauczycielskich w Szkołach Głównych, w Gimnazyach, i innego nazwiska Szkołach podeymuią, bądź świeckie, bądź zakonne; nadto wszystkich Uczniów znayduiących się *in Universitatibus*, lub w Szkołach iakiegokolwiek nazwiska, pod rząd, dozor, i opiekę Kommissyi Edukacyiney oddaiemy.

II.

Co do Składu Kommissyi.

Kommissya Edukacyina składać się będzie ze dwunastu Kommissarzów, do których wyboru wszyscy Senatorowie i Ministrowie, niemniey wszyscy Obywatele ze Stanu Rycerskiego tak Duchowni iako i Swieccy, choćby nawet w inszych Kommissyach, Trybunałach lub Straży zasiadali, za Kandydatów podawać się mogą.

III.

Elekcya Kommissarzów Edukacyinych tym samym odprawiać się będzie sposobem, iaki iest przepisany dla wyboru Osób do wszystkich Kommissyi.

IV.

Przezyduiącym w Kommissyi będzie zawsze Nayprzewielebnieyszy Prymas Korony Polskiey i W. X. Lit: a w nieprzytomności Jego pierwszy w porządku Senator, Minister, lub ze Stanu Rycerskiego Kommissarz.

V.

Urząd Kommissarzów trwać będzie przez Lat sześć; po tych skończonych wybrani być maią inni Kommissarze, między któremi ci, co Lat sześć dopełnili, wszyscy na nowo potwierdzonemi bydź mogą: a między nowo obieranemi Kommissarzami połowa dawnych zostać się zawsze powinna.

VI.

Gdyby w przeciągu Lat sześciu przez śmierć lub odstąpienie, Urząd Kommissarza zawakował, tedy My KROL z pomiędzy podanych od Kommissyi trzech Kandydatów, iednego na Kommissarza nominować będziemy.

VII.

Kommissya Edukacyina mieć będzie sześciu Assessorów. Każda Szkoła Główna wybierze u siebie iednego Assessora z pomiędzy Emerytów Zgromadzenia swego, lub z pomiędzy Emerytów Szkół Publicznych. Czterech zaś innych Assessorów sama Kommissya wybierać będzie, podług potrzeby i zdatności, choćby z pomiędzy Osób w Stanie Nauczycielskim nieumieszczonych.

VIII.

Urząd Assessorów Szkoł Głównych przez dwa Lata trwać tylko ma, których Szkoły Główne na daley zostawić, albo nowych obrać będą mogły. Urząd Assessorów przez Kommissyą nominowanych do Lat sześciu trwać będzie, z zupełną wolnością potwierdzenia nadaley podług zasługi i zdatności.

IX.

Rektorowie Szkoł Głownych ilekolwiek naydować się będą tam, gdzie Kommissya swe odprawuie Obrady, na Sessyach *cum voto decisivo* zasiadać mogą.

X.

Do utrzymywania Protokułu wszelkich Rezolucyi Ekonomicznych osobno, i do Rezolucyi Edukacyinych osobno, Assessorowie w Kommissyi zasiadaiący wybierani będą na Sekretarzów, których Kommissya podług potrzeby i zdatności, na wzwyż rzeczonych Funkcyach utrzymywać będzie.

XI.

Do utrzymywania Kassy Funduszowey, I' rrespondencyi z Zgromadzeniami Szkolnemi w Interessach dochodu, niemniey odbierania rachunku od Zgromadzeń na Funduszu Edukacyinym zostaiących, i do wszelkich innych powinności do Kassy Funduszowey przywiązanych, Kommissya mieć będzie Kassyera generalnego.

XII.

Do utrzymywania Protokułów Sądowych, Kommissya mieć będzie dwóch Pisarzów, iednego na Kadencye Koronne, drugiego na Litewskie.

XIII.

Innych swych Subalternów do Kassy, do Kancellaryi, do Archivum, i dla Sekretarzów, Kommissya utrzymywać ma, podług istotney potrzeby z względem na oszczędność Funduszu Edukacyinego, a to za własną nominacyą i z wolną odmianą w każdym czasie.

XIV.

Co do Władzy Kommissyi.

Władza Kommiſsyi Edukacyiney, do trzech nayſzczególniey rozciąga ſię celów: *nayprzód* do iednoſtayności Inſtrukcyi, i Edukacyi, do rządu Oſób około Nauk zatrudnionych, czyli one ſą Nauczycielami czy Uczniami, do bezpieczeńſtwa i opieki nad Oſobami tak ważną powinnością zaiętemi. *Powtóre*, do przeſtrzegania całości Funduſzu i regularności Dochodu. *Potrzecie*, do adminiſtrowania ſprawiedliwości, tak względem całości Funduſzu i Dochodu, iako też dla utrzymania bezpieczeńſtwa, ſpokoyności i ſubordynacyi Oſób dozorowi Kommiſsyi powierzonych.

XV.

W tym zamierze wſzelkie Prawa i Przywileie Szkołom Głównym, tak w Koronie, iako i w Litwie, i iakieykolwiek Zwierzchności dotąd nad Edukacyą przełożoney ſłużące, od Roku 1364. dane i uſtanowione, na Kommiſsyą Edukacyiną przenoſiemy, one pod dozor, exekucyą, i opiekę Kommiſsyi oddaiemy. A ponieważ takowe Prawa naywięcey ſłużą Szkole Główney Krakowſkiey, i przez udzielność poźnieyſzey Konſtytucyi R. 1676. *Vol: V. fol:* 433. *tit: Approbatio*. Szkole Główney Wileńſkiey; przeto chcąc zachować pamięć poprzedniczych wieków w świadczeniu opieki Stanowi Nauczycielſkiemu, Prawa rzeczone, ile ſię ninieyſzey Konſtytucyi Naſzey, i Uſtawom Kommiſsyi Edukacyiney nie ſprzeciwiaią, w całości zachowuiemy, zalecaiąc Kommiſsyi, ażeby exekucyi rzeczonych Przywileiów, ile ſą z ninieyſzą Konſtytucyą i Uſtawami Kommiſsyi zgodne, pilnie przeſtrzegała. Gdy zaś Konſtytucya 1633. R. *Vol: III. fol:* 798. mówi: że Prawa Akademii Krakowſkiey między inſze Rzplitey Prawa ſą inſerowane, a w przedrukowaniu tychże Wolumınów nayduią ſię opuſzczone, iako to widzieć można *Vol: I. fol:* 114. przeto zalecamy Kommiſsyi Edukacyiney, aby rzeczone Prawa z oryginalnych Przywileiów zebrane, tudzież ze Statutu Łaſkiego i Herburta, na nowo wydrukować kazała, a to ſtoſownie do Konſtytucyi 1633. Roku *Vol: III. fol:* 798. *tit: Akademia Krakowſka.*

XVI.

Władzę Sądowniczą *in Ultima Inſtantia*, władzę Konſerwatorſką i władzę Kanclerſką w Szkołach Głównych, tak Krakowſkiey, iako i Wileńſkiey, z mocy Przywileiów i Bull komukolwiek dotąd ſłużącą, na Kommiſsyą Edukacyiną w całey zupełności przenoſiemy, i też władzę w niżey opiſany urządzamy ſpoſób.

XVII.

Co ſię tyczy władzy Kanclerſkiey; tę Nayprzewiel: Prymas, iako w Kommiſsyi Prezyduiący, ſprawować będzie w obudwóch Szkołach Głównych w Koronie, i w Litwie, z mocą ſtanowienia Podkanclerzych z Oſób w Szkole Główney umieſzczonych, a to do wypełnienia obowiązków, iakie Kommiſsya przepiſze. Kanclerz iednak ani ſam przez ſiebie, ani przez ſwych Podkanclerzych, nie będzie ſobie przywłaſzczał żadney oſobney władzy Sądowniczey w iakieykolwiek bądź materyi, nad Oſobami pod Zwierzchnością Kommiſsyi Edukacyiney zoſtaiącemi.

XVIII.

Co ſię tycze władzy Konſerwatorſkiey i Sądowniczey *in Ultima Inſtantia*, komukolwiek rzeczona Władza z mocy Przywileiów lub Bull S. Stolicy Rzymſkiey dotąd ſłużyła, tę mocą ninieyſzego Prawa, na całą Kommiſsyą Edukacyiną, przenoſiemy, nie zoſtawuiąc nikomu innemu żadney Juryſdykcyi Sądowey nad Oſobami i rzeczami, pod Zwierzchność, opiekę i rząd Kommiſsyi oddanemi.

XIX.

Kommiſya Edukacyina będzie miała Władzę poznawania, roztrząſania i konſerwowania wſzelkich Praw i Przywileiów tak Szkołóm Głównym, iako i innym Nauczycielſkim Zgromadzeniom nadanych, exekucyi onych przeſtrzegania, i ſporów ztąd wynikaiących rozſądzania.

XX.

Podług przelanych dawnieyſzych Praw na Kommiſsyą Edukacyiną, i podług ninieyſzey Konſtytucyi, Władzę Rządową Kommiſsyi w taki urządzamy ſpoſób: Będzie miała Kommiſsya zupełną moc przepiſywania Inſtrukcyi i Edukacyi we wſzyſtkich Szkołach Głownych, Gimnazyach, Konwiktach, w Szkołach Publicznych, Parafialnych, i wſzelkich innych. W tym

celu wolno Kommiſsyi czynić wſzyſtkie urządzenia, uſtawy i nakazy, ściśle doglądaiąc onych exekucyi: a cokolwiek przepiſze lub urządzi, w tym wſzyſtkim Nauczyciele i Uczniowie winni iey będą poſłuſzeńſtwo, i za przeſtępſtwo nakazów podlegać iey Sądowi. Z tym iednak warunkiem, iż władza Kommiſsyi Edukacyiney bynaymniey rozciągać ſię nie ma do prywatney w domach Obywatelſkich Edukacyi. Będzie także obowiązkiem Kommiſsyi Edukacyiney urządzać w Szkołach Głownych tak Koronney, iako i W. X. Lit: Nauki Lekarſkie, i Rząd nad temiż, ażeby z tego urządzenia w obudwóch Szkołach Głownych uſtanowiła ſię potrzebna Policya, i Rząd iak nayregularnieyſzy po wſzyſtkich Woiewództwach, Ziemiach, Powiatach i Miaſtach, tak Koronnych iako i Litewſkich względem Doktorów, Chirurgów i Aptekarzów, ile ſię to ściągać będzie do ſprawowania ich profeſsyi, do przeſtrzegania, ażeby Apteki w iak naylepſzym zoſtawały porządku, ażeby dyſpenſatorya na cały Kray były iedne. Do czego wſzyſtkie Kommiſsye Porządkowe, i Kommiſsya Policyi będą obowiązane dawać pomoc Kommiſsyi Edukacyiney, żeby tak pożyteczne urządzenia exekucyą ſwoią niezawodnie miały. Urządzenie zaś Departamentu Policyi względem przeſyłania Uczniów ze wſzyſtkich Miaſt do Szkoły Główney Kor: na Naukę Chirurgii, mocą ninieyſzego Prawa utwierdzamy, i toż Prawo do Miaſt W. X. Lit: rozciągamy, poruczaiąc dozor i exekucyą onego Kommiſsyi Policyi.

XXI.

Do wykonania Uſtaw Kommiſsyi Edukacyiney, dozoru Nauk i Nauczycielów, karności nad Nauczycielami i Uczniami, pośrzedniczy dozor i exekucya przy Szkołach Głownych ma zoſtawać, a przy Kommiſsyi Edukacyiney naywyżſzy dozor, i opieka wſzelkich obowiązków tyczących ſię Nauczycielów i Uczniów, za których niedopełnienie, tak Zgromadzenia Szkolne w ogólności, iak każda w ſzczególności Oſoba będzie powinna odpowiedzieć Kommiſsyi Edukacyiney.

XXII.

Kommiſsya Edukacyina wſzelkie Oſoby tak Nauczycielſkie, iako i Urzędowe w Szkołach Głównych wybierane, podług

ſwych Uſtaw, Patentować będzie; żadna zaś Oſoba przez Kommiſsyą Patentowana, od obowiązków ſwoich oddaloną bydź nie może, tylko drogą ſądową.

XXIII.

Szkoły Główne będą obowiązane dawać Rapporta do Kommiſsyi Edukacyiney o Stanie Nauk i ſprawowaniu ſię Oſób, tak ſwego Zgromadzenia, iako i dozorowi ſwemu powierzonych. Oprócz czego Kommiſsya nadzwyczayne Wizyty naznaczać i wyſyłać będzie, tak do Szkół Głównych, iako i do innych Nauczycielſkich Zgromadzeń, ſtoſowne Rezolucye wydawać, iakie potrzeba wſkaże z Rapportów ordynaryinych od Szkół Głownych, i extraordynaryinych od Wizyty przez Kommiſsyą wyſyłaney.

XXIV.

Bez wiadomości i zezwolenia Kommiſsyi, nie będzie odtąd wolno żadney Szkoły publiczney, pod iakimkolwiek bądź nazwiſkiem erygować i utrzymywać. Gdyby kto ważył ſię naymnieyſzą Szkołkę, lub Penſyą, bez wiadomości Kommiſsyi, utrzymywać; Kommiſsya zamknąć ią może, i zupełnie zakazać, a niepoſłuſznych, podług Władzy ſobie nadaney, ukarać.

XXV.

Zadna Oſoba, iakieykolwiek bądź Juryzdykcyi z Poſseſsyi i powołania podległa, nie może ſię wyłamywać z pod Juryzdykcyi Kommiſsyi Edukacyiney, w tym wſzyſtkim, czego ſię podięła w celu Edukacyi publiczney, ale ſamey tylko Kommiſsyi, iey nakazom i wyrokom ſądowym zupełnie podlegać obowiązana będzie.

XXVI.

Dla czego Kommiſsya Edukacyina będzie miała zupełną moc wglądania w układ Nauk i Edukacyi po Seminaryach Dyecezalnych, przepiſania iednoſtayney Inſtrukcyi dla tychże Seminaryów, a to za znieſieniem ſię z Przew: Biſkupami; *cum Collegio utriusque Ritus*, gdzieby ſzło o przepiſanie iednoſtayney Inſtrukcyi, a z każdym w ſzczególności Przew: Biſkupem, gdzieby ſzło o urządzenie mieyſcowe. Nauki zaś Teologiczne po wſzyſtkich Seminaryach iednoſtaynie dawane bydź maią,

tak, iak Przewiel: Biskupi *in Collegio* ułożą i przepiszą.

XXVII.

Co się tycze Szkołek Parafialnych; względem tych wszelka Zwierzchność Dyecezalna i Zakonna winna będzie powolność i porozumienie się z Kommissyą tak względem iednostayności Nauk, iako i względem zachowania Przepisów Kommissyi; która to Kommissya będzie miała zupełną moc obowiązywać wszelką Zwierzchność Zakonną do utrzymywania Szkół lub Szkołek tego gatunku, iakie na którym mieyscu Kommissya za potrzebne uzna w Klasztorach Zakonników lub Zakonnic, ieżeli na to Fundusz wystarczaiący znaleść się może.

XXVIII.

Ponieważ Zakony, oprócz Nowicyatów, utrzymuią Szkoły dla Młodzieży Zakonney; przeto idąc za duchem iednostayności, iaki bydź powinien w Instrukcyi i Edukacyi tego Narodu, który Konstytucyą Rządową chce mieć trwale przez Edukacyą wszystkich Klass Obywatelskich zachowaną i wspieraną; Kommissya Edukacyina będzie miała obowiązek, przepisania iednostayney Edukacyi i Instrukcyi dla Szkół Zakonnych, a przepisaney doglądania, i podług potrzeby poprawiania, nie wdaiąc się bynaymniey w Nauki Teologiczne, które podług Przepisów na Seminarya Dyecezalne, *à Collegio Episcoporum* ułożonych, w Szkołach Zakonnych dawane bydź maią.

XXIX.

Wszelkie Szkoły publiczne Dyssydentów lub Dysunitów, bądź iakiegokolwiek innego wyznania w Państwach Rzplitey znayduiące się Seminarya albo Szkoły Zakonne Dyzunickie, pod dozor i wizytę Kommissyi Edukacyiney oddaiemy, ażeby nie mięszaiąc się w Artykuły Wyznania i Obrządku, iednostayność Instrukcyi i Nauki Moralney iak nayściśley przez tęż Kommissyą we wszystkich Klassach Obywatelskich doglądana bydź mogła: żeby różność opinii tolerowana, nie psuła w niczym iednostayności ducha Obywatelskiego, i przywiązania do Konstytucyi Rządowey.

XXX.

Taż Kommissya będzie miała obowiązek ułożenia iak naykrótszego a dokładnego Katechizmu Rządowego, w którym zebrana bydź ma cała treść Konstytucyi Rzeczypospolitey. A ten Katechizm Zwierzchność Dyecezalna poda do wszystkich Kościołów tak Parafialnych, iako i Zakonnych, ściśle doglądaiąc tego, aby po Katechizmie Religii we wszystkich Kościołach Parafialnych i Zakonnych, niemniey we wszystkich innych Szkołach, Katechizm Rządu Kraiowego pilnie był dawany. Temu Prawu wszelkie nawet Dyssydentckie, Dysunickie Szkoły i Kościoły podlegać są obowiązane.

XXXI.

Wszelki Fundusz Konstytucyą 1775. i 1776. Roku na Edukacyą Narodową przeznaczony, pod pilny dozor, opiekę i Administracyą Kommissyi Edukacyiney oddaiemy; z którego Kommissya Szkoły Główne i inne publiczne, ile Fundusz dostarczy, opatrywać, a mianowicie pensyą pracuiącym w Szkołach Professorom, ich Przełożonym, wypracowanym Nauczycielom opłacać, wszystkie Kollegia i Szkoły w dobrym porządku utrzymywać, Konwikty dla ubogiey Szlachty pomnażać, i wszelkie inne Edukacyine potrzeby zastępować, obowiązana będzie.

XXXII.

A ponieważ oprócz Funduszu Po-Jezuickiego, Szkoła Główna Krakowska ma swoie osobne dochody; przeto utwierdziwszy wszelkie rozrządzenia Kommissyi względem iey Funduszu, stosownie do potrzeb Instrukcyi publiczney, tenże Fundusz pod trwały dozor i opiekę Kommissyi oddaiemy: tudzież wszelkie Kollegia, Domy, Biblioteki, Gabinety, Ogrody Botaniczne, Szpitale, Apteki, Drukarnie, obudwóch Szkół Głównych, tak Koronney iako i Litewskiey własne, dotąd rzeczonym Szkołom inkorporowane, lub na potym inkorporować się maiące, utwierdzamy, i za niemogącą bydź oderwaną własność od rzeczonych Szkół Głównych deklaruiemy.

XXXIII.

Równie Fundusz XX. *Scholarum Piarum* w Koronie Litwie, dozorowi i opiece

Kommissyi Edukacyiney powierzamy, iako też wszelkie inne Fundusze Prawami Kraiowemi, Przywileiami Poprzedników naszych, lub Synodami Dyecezalnemi na Edukacyą publiczną przeznaczone, pod dozor i opiekę Kommissyi poruczamy.

XXXIV.

Wszelki Fundusz raz na Edukacyą Narodową przeznaczony, nie może bydź na inny cel użyty, lub obrócony, lecz na zawsze w tym celu pod dozorem Kommissyi i naywyższą Rzplitey opieką, trwale i nienaruszenie zostawać ma. Dla czego wszelki dochód z Dóbr i Summ na Edukacyą przeznaczony, podług oryginalnego urządzenia, zostawać powinien, ani komukolwiek wolno będzie Summ do Dóbr raz przywiązanych na inne przenosić; lecz te Funduszowi Edukacyinemu za wieczystą Hipotekę służyć maią: owszem upewniaiąc tak dla Funduszu Edukacyinego niezawodny dochod, iako też dla Obywatelów Dobra Funduszu Edukacyinego dziedzicznem posiadaiących Prawem, stanowiemy, i uroczyście waruiemy, że Summy na Dobrach Funduszowych, podług rozrządzenia Kommissyi Rozdawniczey, lub Edukacyiney umieszczone, nigdy z Dóbr tych ruszane bydź nie mogą, ale na zawsze, podług Dyplomatów przez Nas KROLA wydanych, do Dóbr rzeczonych przywiązanemi będą. Co w niczym Prawa istotnego Dziedzictwa naruszać nie ma.

XXXV.

Gdyby zaś kto chciał nowe Fundusze czynić na potrzeby Instrukcyi i Edukacyi, iako to: na Szkoły, na Katedry publiczne, Seminarya Duchowne, na Konwikty ubogich Studentów, na Biblioteki, Muzea, Gabinety, i tym podobne kosztowne Zbiory, a do Instrukcyi publiczney istotnie potrzebne, takowe Fundusze od Kommissyi Edukacyiney za pożyteczne, potrzebne uznane i przyięte, na pierwszym następuiącym Seymie utwierdzone bydź maią; a iak tylko Fundusz takowy przyięty i utwierdzony będzie, pod opieką Rzplitey, rządem i dozorem Kommissyi, trwale i nienaruszenie zostawać ma, z warunkiem, iż Kommissya Edukacyina raz przyiętey od siebie woli Fundatora w naypoźnieyszych czasach odmieniać nie będzie mogła.

XXXVI.

Ponieważ cały Fundusz Edukacyiny, z iakiegokolwiek wypływa źrzodła, pod rząd, dozor i Administracyą Kommissyi oddaliśmy; przeto żeby taż Kommissya była zawsze pewną całości dochodów sobie powierzonych, za które Stanom Rzplitey odpowiadać winna, będzie nayściśleyszym iey obowiązkiem Kassę i Administracyą rzeczonego Funduszu tak urządzić, ażeby ten w dochodach swoich mógł bydź niezawodny, w administrowaniu łatwy, ażeby nie przynosił żadnego Zgromadzeniom Szkolnym zatrudnienia, i oderwania od istotnych obowiązków, iakie są połączone z ciągłą pracą około Edukacyi Publiczney. Ileby zaś z ustanowienia Szkół publicznych, Zakonnych, oszczędzić się mogło kosztu na Nauczycielów; tyle Kommissya będzie obowiązana pomnożyć Konwiktów na ubogą Szlachtę.

XXXVII.

Kommissyą Edukacyiną deklaruiemy za Sąd *Ultimæ Instantiæ*, od którego nigdzie więcey appellować nie wolno, ale na iednym, iako ostatecznym Dekrecie każdy przestać powinien. Taż Kommissya będzie odtąd Sądem iedynym, w którym o dobroć i całość wszelkiego Edukacyinego Funduszu każdemu czynić, i zatrzymanego Funduszowego dochodu poszukiwać iest wolno, podług Praw Kommissyi Edukacyiney służących.

XXXVIII.

Dla tym skutecznieyszego dopełnienia władzy Kommissyi, którą iey powierzyliśmy do rządu, dozoru Edukacyi i Instrukcyi publiczney, niemniey do przestrzegania całości Funduszu, i pewności dochodu; Władzę Sądowniczą Kommissyi Edukacyiney powierzamy, w tym wszystkim, cokolwiek niniejszą Konstytucyą i Prawem Kommissyi Edukacyiney służącym, iest obięte i zawarowane.

XXXIX.

Na ten koniec Ordynacyą Sądów przez Nas KROLA z mocy Prawa 1776. Roku Kommissyi daną, za zgodą Stanów, utwierdzamy, zostawuiąc sobie moc poprawienia oney, w czymby iey poprawy rzeczona Kommissya potrzebowała, a My wraz z Strażą o tey potrzebie przekonani byli.

XL.

Wszyscy Nauczyciele i Uczniowie drogą Appellacyi od Sądów Rektorskich każdey Szkoły Główney, nie tylko co się tycze karności i obowiązków Nauczycielskich, do tego Stanu przywiązanych, ale nadto we wszystkich innych, które są objęte Przywileiem Erekcyi Kazimierza W. R. 1364. Władysława Jagełły 1400. tudzież Przywileiem Zygmunta Augusta 1570. i Konstytucyą 1640. Roku *Vol: IV. fol.* 334. *tit: Securitas Miasta Krakowa*, do Sądów Kommissyi Edukacyiney udać się mogą.

XLI.

Do Sądów Kommissyi należeć także będą wszelkie Sprawy o zachowanie całości Praw, Przywileiów Szkół Głównych, niemniey całego Stanu Nauczycielskiego, z temi, którzyby one gwałcić i przestępować ważyli się, lub *evocatoriè* ciągnąć do innych Sądòw Osoby Zwierzchności Kommissyi Edukacyiney podległe.

XLII.

Cokolwiek zaś rzeczone Przywileie Nam KROLOWI *in Causis criminalibus majoribus* zachowały; to wszystko na Sądy Ordynaryine, Sprawom takowym powszechnie właściwe *Primarum & Ultimarum Instantiarum* przenosiemy.

XLIII.

Ponieważ pośrzedniczy dozor i exekucya rządowa, podług Ustaw sameyże Kommissyi, nad całym Stanem Nauczycielskim, i nad wszystkiemi Uczniami, Szkołom Głównym została powierzona; przeto zachowuiąc dawne tychże Szkoł Głównych Prawa, Juryzdykcyą Sądową Rektórską w całości zostawuiemy: która podług Ustaw Kommissyi będzie Sądem *Primæ Instantiæ*, we wszystkich Sprawach Cywilnych i uczynkowych, gardłowe wyiąwszy, dla wszystkich Nauczycielów i Uczniów, w tym, co Szkołom Głównym przez naydawnieysze Rzplitey Prawa służyło, i ciągłą Possessyą wieków do Juryzdykcyi Rektorskiey, lub Szłoły Główney należało.

XLIV.

Ponieważ Władzę Konserwatorską przenieśliśmy zupełnie na Kommissyą Edukacyiną; przeto od wyroku Sądów Rektorskich

wſzyſtkim Oſobom, i we wſzyſtkich Sprawach, wolna Appellacya do Kommiſsyi Edukacyiney zoſtawuie ſię; a Sąd Rektorſki, iako Sąd *primæ Instantiæ*, i *Acta* onego, iako *Acta* publiczne, we wſzyſtkim z Sądami i Aktami *primarum Inſtantiarum* w Koronie i Litwie, mocą ninieyſzego Prawa, porównane mieć chcemy.

XLV.

Oprócz tego, do Sądu Kommiſsyi Edukacyiney należeć będą wſzyſtkie Zgromadzenia Szkolne, i Oſoby pod zwierzchnością iey zoſtaiące, a to tylko w Sprawach niedopełnienia rozkazów i zaleceń Kommiſsyi. Nadto wſzyſcy w usługach Kommiſsyi zoſtaiący, tylko z obowiązków i powinności ſwoich, Sądowi Kommiſsyi podlegać maią.

XLVI.

Wſzelkie Sprawy względem całości Funduſzu i regularności Dochodu, do Sądu Kommiſsyi należeć będą. Te iednak, które Prawem od wyroku Kommiſsyi Edukacyiney iuż ſą wyięte, mocą ninieyſzego Prawa wyimuiemy.

XLVII.

Dla Dekretów *Executionis* Kommiſsyi, *brachium Militare* upewniamy. Podobnież i dla Dekretów Rektorſkich Szkół Głównych, nie appellowanych, a to za poprzedzaiącą rekwizycyą Kommiſsyi.

Co do porządku poſtępowania Kommissyi.

XLVIII.

Co ſię tycze Władzy Rządowey; Kommiſsya Edukacyina miewać będzie Seſsye do załatwienia Intereſsów Funduſzu Edukacyinego i Kaſsy Funduſzowey; na których wſzelkie Rezolucye i zalecenia do Kaſsy generalney, do Zgromadzeń Nauczycielſkich, na dochodach Funduſzu Edukacyinego utrzymywanych, do Kancellaryi Sądowey; niemniey odpowiedzi i rezolucye na wſzyſtkie Noty i Memoryały wydawane będą. Seſsye takowe nazywać ſię będą *Ekonomicznemi*.

XLIX.

Oprócz tego, Kommiſsya ma miewać Seſsye do załatwiania Intereſsów Edukacyinych, iako to: w materyach potrzebu-

iących rezolucyi na Rapporta, zapytania Szkół Głównych, na Memoryały i przełożenia Osób szczególnych, pod rządem Kommissyi zostaiących, lub na przełożenie Zgromadzenia Szkolnego w tym wszystkim, co się tycze próźb, nadgród, odpowiedzi na skargi, utrzymania karności, (ieżeli ta materya nie potrzebuie Sądowego załatwienia) i inne tym podobne, tyczące się samych Nauk, albo Osób około Edukacyi zatrudnionych. Takowe Sessye nazywać się będą *Edukacyinemi.*

L.

Kommissya, tak Ekonomiczne, iako i Edukacyine Sessye odbywać ma w Komplecie naymniey trzech Osób. Jak zaś i wiele razy Sessye rzeczone odbywać się maią? tego opis samey Kommissyi zostawuiemy. Assessorowie iednak, z przydanym sobie za Prezesa iednym Kommissarzem, regularnie dwa razy na tydzień Sessye miewać będą, dla dawania Rapportu Kommissyi, gdyby co nagleyszego trafić się mogło, oraz dla dawania rezolucyi w tym wszystkim, co im Kommissya do wykonania powierzy, a to stosownie do Ordynacyi i porządku Sessyi.

LI.

Wszelkie Rezolucye Kommissyi, gdzieby iednomyślność zayść nie mogła, *pluralitate* stanowione bydź maią. Protokuł Rozpisowy we wszystkich materyach ustanawiamy.

LII.

Kommissya Edukacyina, w tym wszystkim, co się tycze porządku Sessyi, utrzymywania Protokułów, wydawania Rezolucyi, rozkazów, przepisów i urządzeń, do Prawa ninieyszego stosownych, niemniey rewizyi i wizyt z ramienia swego wysyłanych, i wszelkich innych obowiązków; Ordynacyą postępowania sama sobie przepisze na pierwszych Sessyach po ogłoszeniu ninieyszego Prawa, a oraz tak dla Assessorów Edukacyinych, iako też dla Subalternów, powinności ułoży, dozor Archiwum Funduszowego, Kancellaryi Sądowey, Ekonomiczney i Edukacyiney ustanowi.

LIII.

Co do powinności i stosunku Kommissyi względem Seymu.

Cokolwiek na Seymie względem Kommissyi, iey Funduszu lub stanu Nauczycielskiego, ustanowione będzie, to wszystko z woli Nas Króla i Stanów Zgromadzonych ogłoszone, Kommissyi Edukacyiney przez Marszałka Seymowego z podpisem Deputowanych do Konstytucyi autentycznie intymowane być ma.

LIV.

Kommissyi powinnością będzie podawać co Lat dwa na początku każdego Seymu Ordynaryinego, wydrukowaną Tabellę wszelkich Przychodów i Rozchodów z Funduszu Edukacyinego, iey rządowi i zawiadowaniu poleconego.

LV.

Kommissya zdawać będzie co dwa Lata na Seymie Ordynaryinym sprawę z Przychodów i Rozchodów całego Funduszu Edukacyinego; niemniey z tego wszystkiego, cokolwiek względem Nauk, lub Stanu Nauczycielskiego, na nowo postanowić lub odmienić iey przyidzie; a to przed Deputacyą, tym końcem z Seymu wyznaczoną, podług opisu w Rozdziele o Seymie.

LVI.

Wolno będzie każdemu Obywatelowi do Deputacyi examinuiącey czynności Kommissyi, podawać na piśmie, z podpisem ręki własney, zarzuty i żażalenia swoie na Kommissyą.

LVII.

Gdyby z Relacyi Deputowanych okazała się iaka czynność Kommissyi naganna; Seym podług okoliczności i gatunku przewinienia, czynność takową Kommissyi, albo nagani, i iey Rozrządzenie czyli Rezolucye skassuie, albo do Sądów Seymowych, po rozsądzenie i ukaranie Instygatorom Narodowym, zapozwać każe.

LVIII.

Delacya Obywatela Partykularnego na Kommissyą o iey Czynności Urzędowe iść nie może, wyiąwszy osobiste występki tych, którzy w Kommissyi zasiadaią, a to w przypadkach i sposobie w Rozdziele, o Sądach Seymowych, przepisanym.

LIX.

Ponieważ we wszelkich Rezolucyach i czynnościach Kommissyi, Rozpisy wolne

zostawiliśmy: Przeto w przypadku pozwania Kommissyi, z woli Seymu, na Sądy Seymowe, Kommissarze winni będą zdania swoie Rozpisem usprawiedliwiać.

LX.

Jeśli czynność Kommissyi nie okaże się naganną, albo w Sądach Seymowych usprawiedliwioną zostanie; Seym da Kommissyi zaświadczenie i Kwitacyą, z dokładnym Remanentu opisaniem.

LXI.

Co do obowiązków i stosunku Kommissyi względem Straży.

Kommissya powinna będzie co Kwartał donosić Straży o postępku i utrzymywaniu Edukacyi Narodowey, oraz o odsądzonych Sprawach na każdey Kadencyi.

LXII.

Prócz zwyczaynych doniesień, powinnością będzie Kommissyi, na każde zapytanie i żądanie Straży, dać iey dokładną odpowiedź, explikacyą, oraz informacyą w tym wszystkim, w czym ona uwiadomioną bydź zechce.

LXIII.

Jle razy Straż żądać będzie Konferencyi z Kommissyą Edukacyiną samą, lub podług okoliczności, wraz z innemi Rządowemi Rzplitey Kommissyami, tey Kommissya Edukacyina nigdy odmówić nie będzie mogła; Co się zaś tycze porządku Konferencyi, ten będzie następuiący: Straż wyłoży na piśmie dokładnie rzecz, o którą iść będzie, a razem czas i mieysce Konferencyi wyznaczy: takowe Pismo przeszle Kommissyi do deliberacyi dwoma dniami naymniey przed naznaczonym czasem Konferencyi. Kommissyi powinnością będzie, na czas i mieysce Konferencyi przez Straż determinowane, wyznaczyć z grona swego dwóch lub więcey Kommissarzy, w miarę potrzeby. Ci Kommissarze trzymać będą Protokuł Konferencyiny, osobny od Protokułu do Straży należącego. Po zakończoney Konferencyi, Protokuł takowy, podpisany przez siebie i wszystkich przytomnych, do Konferencyi wyznaczonych, złożą w Kommissyi. Takowych Konferencyi nie tylko Straż u Kommissyi, ale i Kommissya u Straży żądać może, ile razy uzna potrzebę zniesienia się z Strażą, lub umówienia się z innemi Rządowemi Rzplitey Kommissyami w przytomności Straży, i za iey pośrzednictwem.

LXIV.

Gdyby kollizya iaka nastąpiła między Kommissyą Edukacyiną, a inną Rządową Rzplitey Kommissyą, lub Udzielną iaką Magistraturą, o takowym zdarzeniu Kommissya Straży donieść powinna.

LXV.

Wszelkie zalecenia Straży do Kommissyi przesłane, taż Kommissya dopełniać powinna będzie. Gdyby iednak Kommissya sądziła; że zalecenie Straży iest przeciwne Prawu, albo że iest szkodliwe dla Rzplitey, albo że iest trudne i niepodobne w exekucyi, wtedy mocna będzie Kommissya w przeciągu trzech dni od daty odebranego zalecenia, uczynić przełożenie swoie Straży, z dokładnym wytłumaczeniem powodów, dla których to iey zalecenie, takim bydź rozumie. A gdyby pomimo takowego Kommissyi przełożenia, Straż w przeciągu dni trzech po odebraniu onego, powtórzyła pierwsze zalecenie swoie do Kommissyi; to powtorne zalecenie, Kommissya exekwować obowiązana będzie, przesyłaiąc do Straży naymniey w przeciągu dwudziestu czterech godzin, Protestacyą swoią z domaganiem się zwołania Seymu gotowego.

LXVI.

Wszelkie żądania, zapytania, zalecenia, odpowiedzi, explikacye, informacye, słowem: wszelkie wzaiemne między Strażą a Kommissyą czynności, maią bydź podawane na piśmie z podpisem przytomnych.

LXVII.

Wszelkie Proiekta względem nowego na Edukacyą Funduszu, względem istotnych odmian w Edukacyi, Kommissya gotować, i one Straży podawać będzie.

LXVIII.

Co do stosunku Kommissyi z innemi Rządowemi Rzplitey Kommissyami, tudzież Kommissyami Porządkowemi.

Kommissya Edukacyina szukać może u każdey Rządowey Rzplitey Kommissyi pomocy, informacyi, i wzaiemnego zniesienia się, czyto przez pisma, czy przez

wyznaczone zł'grona swego do Konferencyi Osoby, czego gdy uzna potrzebę, prześle do niey żądanie swoie przez Notę z dokładnym wyłożeniem rzeczy, o którą iść będzie. Wzaiemnie na wszelkie od siebie do innych Rządowych Rzplitey Kommissyi przesyłane Noty, Kommissya Edukacyina powinna będzie bez zwłoki dawać odpowiedzi na piśmie, nie odmawiaiąc w niczym potrzebney pomocy, iaka z Prawem i z Władzą iey udzieloną zgadzać się będzie.

LXIX.

Stosunek Kommissyi Edukacyiney względem Kommissyi Porządkowych, iest dokładnie opisany w Rodziele o Kommissyach Porządkowych.

KOMMISSYA
WOYSKOWA OBOYGA NARODOW.

CHCĄC mieć całość Państw, i Granice Rzeczypospolitey, niemniey wolność Publiczną, i Swobody Obywatelów na zawsze zabezpieczone, żeby zewnętrzna Konsyderacya, iako i wewnętrzna Kraiu spokoyność, były korzyścią Ofiar od Narodu na pomnożenie i utrzymanie Woyska poświęconych, liczbę, i żołd tegoż Woyska opisawszy, Rząd nad Nim nieodmienny, to iest: Kommissyą Woyskową Oboyga Narodów, My Król, za powszechną Seymuiących Stanow zgodą, na zawsze postanawiamy; Którey skład, władzę, i obowiązki, porządek postępowania, stosunek do Seymu, Straży i innych Magistratur wykonawczych, w następuiących przepisuiemy prawidłach.

I.

Co do Składu Kommissyi Woyskowey.

Kommissya Woyskowa składać się będzie z czterech Hetmanów Oboyga Narodów, dwunastu Kommissarzy Cywilnych, po czterech z każdey Prowincyi, to iest: trzech Senatorów, a dziewięciu z Stanu Rycerskiego, Rangi żadney aktualney Woyskowey na sobie nie maiących, tudzież z pięciu Kommissarzy Woyskowych, na których z wszystkich Woyskowych, od Generała Artylleryi, aż do Pułkownika *inclusive*, z wszystkich Urzędników Cywilno-Woyskowych, Rotmistrzów Kawaleryi Narodowey, w liczbie Woyskowych podaiących się, Szlachtę Rodowitą Possessye dziedziczne maiących, trzey z Korony, a dway z Litewskiey Prowincyi obierani bydź maią; waruiąc, aby między Siedmnastu obranemi, dwóch nie było z iednego Domu, i nazwiska Kommissarzów.

II.

Kommissarze z Senatu, iako i ze Stanu Rycerskiego obierani będą na Seymach co dwa Lata, sposobem w Rozdziele o Seymie opisanym.

III.

Obranym za Kommissarza z Cywilnych bydź nie może, tylko 1mo. Obywatel maiący wieku swego Lat 23. skończonych. 2do. Maiący Possessyą Dziedziczną, nie wątpliwą, i przed Rokiem od siebie posiadaną. 3tio. Ten, który był choć raz ieden w usłudze Publiczney, to iest: na któreykolwiek z tych Funkcyi, Kommissarzem porządkowym, Deputatem, lub Posłem.

IV.

Chcąc, ażeby w składzie Kommissyi Woyskowey znaydowali się ciągle Kommissarze z nabytą iuż znaiomością, i z doświadczeniem potrzebnym, stanowiemy: ażeby między nowo maiącemi się obierać Kommissarzami, sześciu, to iest: po dwóch z Prowincyi koniecznie obranych było z tych, którzy Funkcyą swoią Kommissarską *immediatè* kończą, wolno iednak będzie, prócz konieczney liczby sześciu, więcey a nawet i wszystkich dawnych Kommissarzy przez nową Elekcyą potwierdzić, ieżli się od dalszego Funkcyi tey sprawowania nie wymówią.

Ciągłe choćby kilkunastoletnie zasiadanie w Kommissyi Woyskowey, przeszkodą nie będzie, tak zasiadaiącemu do następnego wyboru na tęż Funkcyą Kommissarską.

V.

Prezydować w Kommissyi Woyskowey maią Hetmani Wielki Koronny, W. Litewski, Polny Koronny, Polny Litewski, a w Jch niebytności pierwszy z porządku Kommissarz prezydować będzie.

VI.

Hetmani wszyscy czterey razem w Kommissyi Woyskowey zawsze *activè* zasiadać mogą, a każdy z nich we dwóch leciech poł roku ciągle siedzieć powinien.

VII.

Zeby zaś w Kommissyi Woyskowey przez umieszczenie Osób Woyskowych służba, i moc Regulaminów ściśley zachowana była, z każdego Korpusu Artylleryi, i z każdey osobno Dywizyi Woyska, Generałowie Artylleryi, i Generałowie Dywizyami kommenderuiący, po iednemu Sztabs Officyerze lub Subalternie, za Ordynansem, i wymienieniem Kommissyi Woyskowey przysyłać będą, którzy własnym utrzymuiąc się żołdem na Sekret Jzby *et super veram informationem*, Przysięgę wykonawszy, zasiadać w Kommissyi maią wtenczas, gdy będą wezwani *cum voce Jnformativa*, w Materyach tylko służby, i potrzeb Dywizyonalnych.

VIII.

Gdy zasiadaiący w Kommissyi Woyskowey całych siebie poświęcić muszą usłudze Publiczney, i dopełnieniu obowiązków na siebie włożonych, z opuszczeniem własnych Jnteressów, słuszną zatym bydź rzeczą uznaiemy, pewną im naznaczyć Pensyą coroczną, Hetmanom Wielkim każdemu po Złotych Pol: sześćdziesiąt Tysięcy. Hetmanom Polnym każdemu po Złotych Czterdzieści Tysięcy, a Kommissarzom Woyskowym Urzędów, i Rang płatnych nie maiącym, każdemu po Złotych Pol: Ośm Tysięcy. Takowe Pensye wypłacane będą sposobem niżey opisanym.

IX.

Urzędnicy Cywilno-Woyskowi, i Woyskowi w aktualney służbie będący Kommissarzami Woyskowemi obrani osobney pensyi brać nie będą. Jeżliby iednak Pensya Urzędowa, Urzędnika Cywilno-Woyskowego lub Gaża do Rangi obranego z Woyskowych Kommissarza Złotych 8,000. nie wynosiła, takowemu Kommissarzowi za Klarygacyą Kommissyi Woyskowey Skarb doliczy *ad Complementum* Złotych 8,000. żeby wszyscy Kommisarze Woyskowi równą mieli Pensyą.

X.

Gdyby który Kommissarz z Cywilnych umarł, w ciągu dwuletniego Urzędowania swego, Straż wybierze, trzech Kandydatów z Obywatelów Cywilnych,

ktòrzy iuż Kommissarzami Woyskowemi byli; a gdyby umarł ktory Kommissarz z liczby Woyskowych obrany, Straż wybierze trzech Kandydatów z Sztabs - Officyerów od Korpusów Artylleryi, i od Dywizyi wykommenderowanych, *a cum voce Informativa* w Kommissyi Woyskowey zasiadaiących, i Nam Krolowi do wyboru na mieysce zmarłego Kommissarza, poda.

XI.

Do zwierzchniego dozoru całey Kancellaryi, będzie miała Kommissya dwóch Pisarzów Woyskowych, Koronnego, i Litewskiego; którzy w Kommissyi Woyskowey *cum voce consultiva* zasiadać maią. Nadto Kommissa Woyskowa, wszystkich Officyalistów przy boku swoim w liczbie aktualnie teraz znaydujących się mieć, i utrzymywać będzie, których liczbę, i płacę pod żadnym pozorem powiększać nie będzie mogła, a w przypadku potrzeby przełożenie Seymowi uczyni.

XII.

Hetmani, i Kommissarze Woyskowi w żadnym Sądzie Suspens brać nie będą mogli; a w przypadku potrzeby nakazu ktoremu z nich wykonania Przysięgi, po dopełnienie tey, wszelkie Juryzdykcye odsyłać ich będą do mieysca, gdzie się Kommissya Woyskowa agituie.

XIII.

Kommissarz Woyskowy obrany nie będzie mógł pod żadnym pozorem ani się zrzekać, ani komu innemu ustępować Funkcyi swoiey, na którą się raz podiął.

XIV.

W czasie Urzędowania swego, żaden Kommissarz Woyskowy z Woyskowych obrany, Dywizyą lub w Dywizyi, w Korpusie iakimkolwiek, nigdzie zgoła kommenderować nie może; równie żaden Kommisarz bądź z Woyskowych, bądź z Cywilnych obrany, aż do skończenia Funkcyi Kommissarskiey, ani Posłem, ani Deputatem, ani Kommissarzem Porządkowym, lub do iakieykolwiek inney Magistratury obranym bydź nie może, prócz do Kommissyi Edukacyiney: tym bardziey nie wolno mu będzie Sądy sądzić,

Co do władzy Kommissyi Woyskowey.

sądzić, na Kondescensye zieżdżać, Rangi iakiey Woyskowey dostępować, prócz sprawiedliwego bez krzywdy kogożkolwiek ze stopnia Awansu, którego Kommissarze z Woyskowych obrani utracać nie maią.

XV.

Nie będzie wolno Kommissarzom Woyskowym, i Pisarzom Woyskowym, na Seymikach, i w mieyscu Seymików znaydować się.

XVI.

Kommissya Woyskowa maiąc sobie od Rzeczypospolitey naywyższą nad Woyskiem powierzoną władzę, Jey tylko na Seymach Zgromadzoney, z czynności swoich odpowiadać powinna.

XVII.

Całe Woysko oboyga Narodów samey Kommissyi Woyskowey nayścisleyszą Subordynacyą, nieograniczone posłuszeństwo, Jey tylko Ordynansom na Piśmie Extraktami z Protokułu Kommissyi Woyskowey, z Jey Pieczęcią, na Sessyi Kommissyiney w Komplecie wydanym, od Prezyduiącego Hetmana, lub pierwszego z porządku Kommissarza podpisanym, wykonanie niewymowne iest winno.

XVIII.

Ani Hetmanom, ani żadnym poiedynczym teyże Kommissyi Członkom podlegać, osobistych Ordynansów nie w Komplecie wydanych, od Hetmana, lub ktoregokolwiek Kommissarza Woysko przyimować, i wypełniać nie ma.

XIX.

Nie będzie równie wolno Hetmanom, i Kommissarzom w Kommissyi Woyskowey nie zasiadaiącym żadnych Ordynansów na Prowincyi do Woysk wydawać, Rapportów od Dywizyi i Podkommendnych domagać się, prócz od swoich Regimentów, od których wszędzie, i zawsze Szeffowie Rapporta odbierać mocni będą; których to Ordynansów, gdyby kiedy wyszły, Woysko samey Kommissyi Woyskowey podlegać winne, przyimować, i uskuteczniać, iako Prawu teraźnieyszemu

szemu i władzy Kommissyi Woyskowey przeciwnych nie powinno.

XX.

Tak tedy władza Kommissyi Woyskowey, do całego Woyska Oboyga Narodów, do wszystkich Osób Woyskowych od naywyższego do nayniższego stopnia rozciąga się, słowem: wszystkie Osoby w Woysku służące, każdey Rangi, godności, obeymuiąc; bynaymniey nie ściąga się do Stanu Cywilnego, i do Osób Cywilnych służbą Woyskową, ani w Kancellaryi Kommissyi Woyskowey nie obowiązanych; żadnym więc Ordynansom, i Dyspozycyom Kommissyi Woyskowey, Stan Cywilny podlegać nie ma, słuchać ich nie iest obowiązany, oprócz tych, które z mocy Prawa wyraźnego Osoby Cywilne w Kommissyach Porządkowych Cywilno-Woyskowych zasiadaiące, do posłuszeństwa dla Kommissyi Woyskowey obowiązuią.

XXI.

Karność, Posłuszeństwo, Musztra, Ubiór oszczędny, a do stroiu Polskiego zbliżony dla Gymeynów, i Unter Officyerów, dozór aby Hetmani, Generałowie całego Woyska, Officyerowie aktualną służbą obowiązani, Urzędnicy Cywilno-Woyskowi, i Rotmistrze Kawaleryi Narodowey, Uniformu do stroiu Polskiego zbliżonego, Prawem Seymu teraźnieyszego nakazanego, a Regulaminem Kommissyi Woyskowey przepisanego, używali; Jednym słowem Kommenda generalna Woyska, dependować będzie iedynie od teyże Kommissyi Woyskowey.

XXII.

Kommissoryat ma bydź w składzie Kommissyi Woyskowey, a pod Jey Rządem, i władzą, obowiązki swoie wykonywać będzie, podług Prawa sobie przepisanego.

XXIII.

Magazyny wszelkie będą pod zawiadywaniem Kommissoryatu, a zatym pod Rządem, i władzą Kommissyi Woyskowey.

XXIV.

XXIV.

Ażeby Kommissya Woyskowa mogła mieć Ludzi zdatnych do Kancellaryi, powinnością Jey będzie wybierać Młodzież zwykłe osiadłości, i urodzenia maiących świadectwo, w liczbie sześciu po dwóch z każdey Prowincyi, na Expektantów do Kancellaryi Kommissyi Woyskowey; których Przysięgą obowiązanych, i własnym Expensem utrzymuiących się, za otworzeniem Placu i Wakansu, podług czasu weyścia w służbę za Expektantów, w Kancellaryi swoiey na Funkcyach płatnych umieszczać będzie, niemniey Kommissya Awans cały w Kancellaryi swoiey, podług dawności służby, ściśle zachować iest obowiązana.

XXV.

Wszelkie Ordynanse, Uniwersały Kommissyi Woyskowey, ściągaiące się do władzy, i obowiązków Jey przepisanych, publikowane będą bez żadney od kogożkolwiek przeszkody, a we wszystkich Aktach do Oblaty przyimowane bydź maią, bez żadney naymnieyszey opłaty.

XXVI.

Kommissya Woyskowa maiąc nad całym Woyskiem, Kancellaryą, i Officyalistami swemi naywyższą władzę, będzie mogła Jch sądzić, oddalać, karać, nawet Kryminalnie stopniami w Artykułach Woyskowych przepisanemi. Lecz nie będzie wolno Kommissyi Woyskowey, chociażby Strona konwinkuiąca zezwalała, osądzonemu zmnieyszać karę, i przeinaczać wyrok.

XXVII.

Sąd Kommissyi Woyskowey będzie Sądem *ultimæ Instantiæ*, Dekreta Jey względem wszystkich Osób Woyskowych, i Kancellaryą Kommissyi składaiących, iako nieporuszone zaskarżane bydź nie mogą. Przeciwnie Dekreta Kommissyi Woyskowey Osobę, i Maiątek Obywatela Cywilnego dotykaiące, zaskarżeniu i roztrząśnieniu na Seymie podpadać będą.

XXVIII.

Do Sądów Kommissyi Woyskowey należeć będą Sprawy w Materyach wypływaiących z służby między Woyskowe-

mi, które Kommissya *Forma Juridica* podług Artykułów Woyſkowych, Prawu nineyszemu nie przeciwnych, rozsądzać będzie. Do sądzenia zaś Spraw, które appellowane bydź mogą, i które z Appellacyi od Kommissyów Porządkowych Cywilno - Woyſkowych przychodzić będą, między Cywilnym, i Woyſkowym w pokrzywdzeniach, od Woyſkowego Cywilnemu, i od Cywilnego Woyſkowemu wzaiemnie zdarzonych; Kommissya przez Ordynacyą trzy dni w każdym Tygodniu wyznaczy, Sprawy Korónne, w Koronnym, Litewſkie, w Litewſkim osobnym Regeſtrze zapisane, tak sądzić będzie, iż po każdych dwóch Sprawach Koronnych odsądzonych, trzecią z Regeſtru Litewſkiego sądzić powinna. Jeżeliby zaś w którym Regeſtrze Spraw zabrakło, to kontynuacyi Regeſtru Wpisy zawieraiącego przeszkadzać nie będzie. Do których Spraw Pozwy czterema tygodniami wydawane, i Woyſkowemu u Sztabu, a Cywilnemu na Possessyi, kładzione bydź maią.

XXIX.

Nie będzie wolno Kommissyi Woyſkowey żadnych Spraw Cywilnych, *etiam ex vi Juscripti Fori* do innych Sądów z opisu Praw należących przywłaszczać sobie, i sądzić, ſkoro pozwany Woyſkowy przed Kommissyą dowiedzie osiadłości swoiey, na odpowiedź Pretensyi wyſtarczaiącey. Lecz gdyby Woyſkowy, iakiey bądź Rangi, w Kraiach Rzpltey nie był osiadłym, a za swoią Inſkrypcyą o dług w Sądzie Cywilnym ſkonwinkowanym został, Strona Konwinkuiąca przez Memoryał do Kommissyi Woyſkowey udać się, i przed Nią ultymarną konwikcyą na nie osiadłym Woyſkowym otrzymaną złożyć powinna; Kommissya Woyſkowa, Woyſkowego w Sądzie Cywilnym ſkonwinkowanego do zapłacenia Długu nie odwłocznie pociągnąć, i czwartą część Jego Gaży, tym końcem abcugować rozkaże. Nakoniec co do sądzenia ściąga się, Kommissya Woyſkowa przy dawnych Ordynacyach, i Prawach zoſtawuie się w tym wszyſtkim, co się Artykułom ninieyszego Prawa nie sprzeciwia.

XXX.

Podnosząc na Seymie teraźnieyszym tak znacznie liczbę Woyſka, one po Wo-
ie-

iewództwach, i Powiatach rozkwaterowane mieć chcemy, żeby każde Woiewodztwo, i Powiat mieć mogły konsyſtuiącego żołnierza, ile można w proporcyi opłacanych Podatków. Zeby więc iak nayściśleysza karność, i bezkrzywdne dla Obywatelów po Leżach Woyſka sprawowanie się zachowane było; we wszyſtkich zdarzaiących się Sprawach Obywatela Cywilnego z Woyſkowemi, i na wzaiem bądź o pobicie lub ſkrzywdzenie, bądź o dług, bądź o wypływaiące kłótnie, z Werbunku, Podwód, Furażów, żywności, z odmawiania Zołnierza, pomagania mu do ucieczki, umyślne przepuszczenie, i przechowanie Dezerterów, napaści wzaiemnych, o wygodę Kwatery, lub od Gospodarza zaprzeczoną, lub od Zołnierza nad potrzebę wymaganą, i o inne zdarzaiące się sprzeczki, Sąd Cywilno - Woyſkowy, w Kommissyach Porządkowych uſtanowiliśmy, który sądzić, i sprawiedliwość ukrzywdzonemu czynić; w Sprawach większych dopuszczać appellacyi do Kommissyi Woykowey, w mnieyszych uchylać ią podług zamiaru Prawa, i Przepisu sobie służącego powinien będzie. Waruiemy iednak, aby Osoba Cywilna, iakokolwiek od Woyſkowego pokrzywdzona, wprzód do Kommendanta rekwizycyą uczyniła, który gdyby sprawiedliwość odmówił, przewlekał, lub niedoſtateczną krzywdzie czynił, wtenczas Strona krzywdę czuiąca, do Sądu Cywilno - Woyſkowego Osobę Woyſkową, krzywdzącą pociągnąć, i w nim rozprawiać się mocna będzie.

XXXI.

Kommissya Woyſkowa przed każdym Seymem, Plan dyzlokacyi Woyſka, i Obozow na Rewiie ułożyć, i Stanom Zgromadzonym do Approbaty podać powinna, ſtosuiąc się w tym do Praw, Woyſka Koronne w Koronie, Litewſkie w Litwie, lokować nakazuiących. Tey Lokacyi, i mieysca Obozów Prawem poſtanowionych Kommissya odmieniać nie będzie mogła, i choćby Korpus, albo Regiment który za Ordynansem z Leży swoiey był wykommenderowany, po odbytey Powinności na tęż Leżę wrócony bydź ma.

XXXII.

W czasie, i w mieyscu Seymu Kommissya Woyſkowa w miarę potrzeby, po-
C wię-

większać powinna Garnizon, Regimentami Polowemi, lub Pułkami Lekkiemi.

XXXIII.

Nie będzie nigdy wolno Kommissyi Woyskowey, bez wiedzy, i woli Seymu, wydawać Ordynanse Woysku do przeyścia Granic Rzpltey.

XXXIV.

W czasie śmierci Króla, Kommissya Woyskowa trzy części Woyska przy Granicach na ich strzeżenie zatrzyma, a Część czwartą na Leżach zostawi, żadney wtenczas Rządowey czynności przeszkadzać, sama do niczego mieszać się, rozruchów wzniecać, wspierać nie będzie, i Woysku nie dopuści; zachowuiąc zupełną refferencyą, i nieograniczone posłuszeństwo Seymowi, a to pod odpowiedzią, i karą *pro Crimine Statûs* przepisaną.

XXXV.

Przed Seymikami każdemi, Kommissya Woyskowa wyda Ordynanse Woysku, aby trzema Dniami przed Seymikiem z mieysc tychże Seymików o mil trzy ustępowało, i póty nie wracało się, póki Seymiki zupełnie nie zostaną zakończone, i póki Obywatele z Nich nie roziadą się. Zeby zaś Obywatele na Seymiki iadąc, i z Nich do Domów powracaiąc, prawdziwe bezpieczeństwo, i zupełną od Zołnierzy mieli spokoyność, Kommendanci na wszystkich Konsystencyach w takim czasie wszystkich Ludzi swoich zgromadzić, i tak po Kwaterach w kupie Jch trzymać powinni, żeby wszędzie ieden przynaymniey Officyer był przytomny, któryby rozchodzeniu się Zołnierzy i wszelkim Jch ze Szlachtą, i Jch Ludźmi zatargom zapobiegał.

XXXVI.

Obozowanie ma bydź wyznaczone pod Miastami Stołecznemi Woiewództw, lub Powiatów; w czasie Obozowania Kommissya Porządkowa Mieyscowa dwóch Kommissarzy z pomiędzy siebie wyznaczy, ktorzy ziechawszy do Obozu, z iednym Sztab lub Ober - Officyerem przez Kommissyą Woyskową wykommenderowanym, sposobem w Rozdziele o Sądzie Cywilno - Woyskowym opisanym, Sprawy między Cywilnemi a Woyskowemi Osobami, w ciągnieniu do Obozu, lub w Obozie zdarzone, rozsądzać będą, i aż do ruszenia Woyska z Obozu, ciągle w nim dla tychże Sądów znaydować się maią. Ciż Kommissarze w Marszu Woyska do Obozu, iak i nazad do Leż swoich, Podwody przy zapłacie za milę od Konia groszy 15. Woysku dostarczać, i proporcyonalnie bez uciążliwości na Obywatelów rozkładać będą.

XXXVII.

Prócz zatym Exercerunków zwyczaynych w Regimentach, i Pułkach przez Kommissyą przepisanych, prócz dozoru przez wykommenderowanych na to umyślnie w każdym czasie do każdego Korpusu, Regimentu, Pułku, i do każdey Brygady od Kommissyi Woyskowey, Generałów Artylleryi, Pisarzów Polnych, Urzędników Cywilno Woyskowych, Generałow Inspektorów, prócz wyznaczonego exercytowania przez Generałów Leutenantów, i Generałów Maiorów, którzy swoich Diwizyi bez żadnego Ordynansu zawsze dozierać mogą, i powinni; prócz ciągłego nakoniec na kwaterach exercytowania się w każdym Regimencie; Musztra woienna na Wiosnę zaczynać się będzie pierwszych dni Kwietnia, trwaiąc do ostatniego Maia, a w Jesieni zaczynaiąc się od pierwszego Września, w połowie Pazdziernika kończyć się będzie. Nadto Kommissya Woyskowa składać będzie co rok Obozy na Kampamenta całey Dywizyi iedney szczególney osóbnie odbywaiące się, a co Lat dwie. Kommissya Woyskowa za dołożeniem sie, i wiadomoscią Straży, naznaczyć powinna Rewiią, dwoch, i trzech a nie więcey Dywizyi w ieden Obóz zebranych. Taka Rewiia trzy Dni a więcey nad tydzień trwać nie może; po wyszłym tygodniu Woysko na Leże rozeyść się powinno, i pod żadnym pretextem nikt go dłużey w Obozie zatrzymywać nie będzie mocen.

XXXVIII.

Obozowaniu iedney, dwóch, a naywięcey trzech Dywizyi, Kommissya Woyskowa mieysce ośmią Miesiącami wprzód naznaczy, a zaraz Uniwersały Powszechność uwiadomiaiące wyda; dla zakładania Piekarni Woyskowey, dla Kontrak-

tów na furaże, i Prowianta, dla wczesnego słowem z Kommissyami Cywilno-Woyſkowemi zniesienia się, i doſtatniego Magazynów opatrzenia Officyera z Kommissoryatu wykommenderuie.

XXXIX.

W Obozie złożonym z iedney Dywizyi, Generał Leutnant, z Generał: Majorami kommenderować, i Woyſko exercytować będzie. W Obozie złożonym z trzech Dywizyi Hetman z trzema Generałami Leutenantami kommenderować powinien.

XL.

Wszyſtkie Brygady, Regimenta, Pułki, i Korpusy Artylleryi, na Rewią idące, Likwidacye iak do podania Kommissyi Woyſkowey, gotowe mieć będą. Szeffowie nayſtarszemu Generałowi ie oddadzą. Generał Kommenderuiący przytomnemu w Obozie Pisarzowi Polnemu, a w Jego niebytności Strażnikowi, lub Obożnemu do zweryfikowania poda. Pisarz Polny, lub Urzędnik Cywilno-Woyſkowy mieysce Jego zaſtępuiący, nayprzód podaną sobie do zweryfikowania Likwidacyą przeczyta, i roztrząśnie; każdemu Pułkowi wyſtąpić każe, ſkargi o krzywdy, iezliby iakie na Kommendantów zaniesione, były, wyexaminuie, i wszyſtkie z swoią opinią zapisze, w gatunek Broni, Mundurów, i wszyſtkiego, co Etatem Pułkowi mieć przepisano, weyrzy, Komplet Głów przerachuie, Remanenta w Kassach Pułkowych przeliczy, słowem: wszyſtko z Likwidacyami do zweryfikowania sobie podanemi ſkonfrontuie; niezgodności, niedoſtatki, defekta, ieżeliby iakie znalazł, na tychże Likwidacyach zakonnotuie, i podług tego Rapport swóy do Kommissyi Woyſkowey dla przesłania Generałowi Kommenderuiącemu odda, a Regimenta do Kwater swoich powróciwszy, Regiment-Kwatermiſtrzów z Likwidacyami wyżey wyrażonym sposobem zweryfikowanemi do Kommissyi Woyſkowey wyprawią.

XLI.

Płaca Woyſk Oboyga Narodów przez Kommissyą Woyſkową co Kwartał podpisywaną, i klarygowaną bydź powinna.

XLII.

Kommissya Woyſkowa iak nayściśley, i nieuſtannie kompletu w Brygadach, Regimentach, i Pułkach doglądać będzie, i ieżeliby pomimo przepisanych powyżey Luſtracyi, i oſtrożności, który z Cywilnych bądź Obywatelów doſtrzegł, i pewnie wiedział, że w iakiey Brygadzie, Regimencie, lub Pułku Komplet zupełny nie ieſt, wolno mu będzie donieść to sprawiedliwie Kommissyi Woyſkowey, która przekonanego o ten wyſtępek Brygadyera, albo Szeffa, według Artykułów Woyſkowych, bez żadnego względu ukarze, a w przypadku napaſtnego oſkarżenia, winę potwarzy na Delatora wſkaże.

XLIII.

Etatu Woyſka na teraźnieyszym Seymie ułożonego gdy *successivè* dokompletowane będzie, Kommissya Woyſkowa w naymnieyszym punkcie, co do Płacy, formacyi Korpusów, liczby Generał-Sztabu, i Officyerów odmieniać, nowych Rang kreować, i forsztelować nie może.

XLIV.

Nie będzie wolno Kommissyi Woyſkowey żadnych Assygnacyi wydawać do Kass Regimentowych, Brygadowych, i Pułkowych, prócz na potrzeby właściwe tychże Korpusów, i Pułków, z których iak ma bydź dawana explikacya Kommissyi, tak równie ona ze wszyſtkich Percept i Expensów pod iakimkolwiek tytułem i nazwiſkiem Woyſkowych, rachować się Rzeczypospolitey na Seymie powinna będzie.

XLV.

Kommissya Woyſkowa, Prawo Seymu teraźnieyszego o Awansach w Woyſku, i o Fortragach ściśle zachowa, i wypełni, i ażeby Brygadyerowie, i Szeffowie onego nie przeſtępowali dozierać, i nadgradzać ukrzywdzonym, podług tegoż Prawa będzie obowiązana.

XLVI.

Regulament Prawem Roku 1786. ſtwierdzony Kommissya Woyſkowa ſtosownie do dzisieyszego Woyſka układu

poprawi, lub gdy tego uzna potrzebę nowy ułoży, na przyszłym Seymie do Approbacyi Zgromadzonych Stanów poda.

XLVII.

Prawo Seymu teraźnieyszego względem dodawania pomocy Woyskowey, iedne dla Korony, drugie dla Litwy służące, Kommissya Woyskowa nienaruszenie zachowa, i żeby uskuteczniane było, mocą, i powagą swoią dozierać, i znaglać, a Woyskowych temu Prawu nieposłusznych, podług opisów iego, karać będzie.

XLVIII.

Również Prawo na teraźnieyszym Seymie o Rekrutach, i Werbunku zapadłe, Kommissya Woyskowa iak nayściśley wypełniać będzie.

XLIX.

Co do porządku postępowania.

Kommissya Woyskowa Oboyga Narodów ma się zawsze w trzecim *Biennium* według Alternaty Seymu, i mieysca w Wielkim Xięstwie Litewskim do następnego pierwszego Seymu agitować, to iest: ma bydź w Koronie lat cztery, a w Litwie lat dwie, pilnuiąc się nieprzestannie Seymu, który gdy w Litwie będzie, i Kommissya Woyskowa tamże przez Lat dwie odbywać się powinna.

L.

Kommissya Woyskowa ciągle, i bez naymnieyszey przerwy agitować się będzie. Nowo obrani Kommissarze zaczną Urzędowanie swoie w sześć dni naypóźniey po obraniu, a póki ci na Kommissyi nie zasiędą, Kommissarze kończący *immediatè* Funkcyą swoią, winni będą pełnić bez przerwy obowiązki Prawem przepisane.

LI.

Kommissya Sessye swoie ordynaryine co dzień, prócz Dni Swiątecznych, od Godziny osmey zrana do wybicia Godziny trzeciey po południu mieć powinna. W przypadkach iednak extra-ordynaryinych, Sessyi wyciągaiących, te składane

bydź mogą w każdym dniu, i o każdey godzinie. Kommissarze Woyskowi przez Bilety Prezyduiącego ostrzeżeni, zawsze ziechać na Sessyą extra-ordynaryiną będą obowiązani.

LII.

Kommissarze Woyskowi w Mieście, gdzie się Kommissya z Prawa znaydować powinna, przytomnemi bydź maią, i pod żadnym pretextem choćby postąpienia na Urząd iaki oddalać się od Kommissyi nie będą mogli. Przy końcu każdego Kwartału odbierać będą czwartą część roczney pensyi z Prawa sobie naznaczoney. Przy wypłaceniu Kwartalney Pensyi Kommissarzowi, Kommissya potrącać z niey powinna, część proporcyonalną do czasu, przez który w Kommissyi przytomnym nie był. Te potrącone z Pensyi nieprzytomnych pieniądze, będą podzielone między tych, którzy w czasie tamtych nieprzytomności w Kommissyi Woyskowey zasiadali. Hetmani Wielcy, i Polni Oboyga Narodów zawsze, i razem w Kommissyi zasiadać mogą, powinni zaś będą każdy z Nich po sześć Miesięcy we dwóch leciech koniecznie ciągle i bez przerwy w Kommissyi znaydować się. Względem zaś kolei Pół-rocznego we dwóch leciech zasiadania, mogą się z Sobą ułożyć, tak iednak, ażeby ieden z Nich w Kommissyi zawsze był przytomny; i ten układ w Protokule zapiszą. Gdyby który Hetman na czas sześcio-Miesięczny we dwóch leciech sobie przeznaczony, w Kommissyi przytomny nie był, albo w niey ciągle, i bez przerwy całe sześć Miesięcy nie zasiadał, wtedy utraci całoroczną Pensyą swoią, która w takowym przypadku do Skarbu należeć będzie. Karze potrącenia Pensyi podpadać nie maią Hetmani, i Kommisarze. 1*mo.* Ci, którzyby z wyraźnego zlecenia Kommissyi Woyskowey w Interessach Woyskowych oddaleni byli. 2*do.* Hetmani do Kommenderowania Woyskiem w czasie Woyny od Stanów Seymuiących przeznaczeni. 3*tio.* Którzyby z przyczyn rzetelney choroby na Kommissyi naydować się nie mogli. Takową iednak chorobę przed Kommissyą na pierwszey Sessyi zaprzysiądz powinni.

LIII.

Komplet Kommissyi z Osób dziewięciu składać się ma, w którym czterech Woyſkowych licząc w to Hetmanów, a pięciu Cywilnych bydź powinno Kommissarzów, tak żeby liczbę Woyſkowych Osób zasiadaiących, liczba Cywilnych naymniey iednym Kommissarzem zawsze przewyższała; Zeby zaś słabością zdrowia którego Kommissarza, komplet zerwanym nie był, dla tego prócz Dziewięciu Osób w Kommissyi zasiadaiących, dway Kommissarze, ieden z Cywilnych, drugi z Woyſkowych nad ten Komplet zawsze przytomnemi w mieyscu Kommissyi bydź powinni, i z tego powodu żaden z Kommissarzów bez pozwolenia, i bez zapisania w Protokule czasu, na który się oddala, odiechać nie będzie mógł.

LIV.

Przy zaczęciu Sessyi każdey przytomność Kommissarzów zapisaną bydź ma. Przybywaiący Kommissarz w pół godziny po naznaczonym czasie do zaczęcia Sessyi, zapisanym nie będzie; Baczność zaś na to całey Kommissyi, a szczególniey Prezyduiącym, i trzymaiącym Protokuł zalecamy. W przypadku gdyby się Komplet nie zebrał, przytomni Kommissarze podpisami własnemi pilność swoią zaświadczą.

LV.

Wszelkie Ordynanse Decyzye, i Rezolucye Kommissyi, gdzieby iednomyślność zayść nie mogła, większością zdań ſtanowione bydź maią. Równość zdań Prezyduiący rozwiąże. W materyach Sądowych, po głośnych zdaniach Sekretne kreſki iść mogą, ieżliby który z Kommissarzów żądał; w innych zaś wszyſtkich Rezolucyach Kommissyi, sekretne kreſki mieysca mieć nie będą.

LVI.

W tych wszystkich Materyach, w których sekretne kreſki pozwolone nie są, każdy zasiadaiący w Kommissyi *cum Voto decisivo*, zapisać może w Sentencyonarzu rozpis, czyli różne zdanie swoie od większości zdań Decyzyą ſtanowiących, a to sposobem naſtępuiącym; zaraz po wypadłey Decyzyi powinien oświadczyć, że różne od Niey zdanie swoie chce w Sentencyonarzu umieścić, a po tym oświadczeniu własną ręką, na teyże samey Sessyi, i nie wychodząc z Izby rozpis swóy zapisze; takowego Rozpisu nikt nie będzie mógł pod żadnym pozorem wzbraniać; żadne iednak rozpisy, tamować nie będą mogły ſkutku wszelkich Ordynansów, Decyzyi, i Rezolucyi większością zdań w Kommissyi zapadłych.

LVII.

Dwa tylko będą Sentencyonarze, w iednym Decyzya Sądowa, w drugim wszyſtkie inne Ordynanse, Rezolucye, i czynności Kommissyi zapisywane będą. Takowe Sentencyonarze maią bydź utrzymywane, przez dwóch Kommissarzów, a wszyscy składaiący Kommissyą, *cum voto decisivo* przytomni podpisywać będą one codziennie; nie podpisuiący się w Sentencyonarzu rozumiany bydź ma za zgadzaiącego się z zapadłą w Kommissyi Rezolucyą, i sam tylko Rozpis podług poprzedniczego Artykułu uczyniony, rożne zdanie od większości zaświadczać będzie. Oddzielne od Sentencyonarzów utrzymywane będą dwa Protokuły, w iednym z nich Ordynanse, Noty, i Rezolucye, w drugim Dekreta wpisywane bydź maią *per extensum*. Prezyduiący z dwoma Kommissarzami podpisywać ie będzie, nie wprzód iednak, aż po dokładney onych konfrontacyi, z Decyzyami, i Rezolucyami w Sentencyonarzach zapisanemi; do takowych Protokułów należące wpisy maią bydź zrobione naypóźniey w dni ośm od czasu wypadłey, a w Sentencyonarzu zapisaney Decyzyi lub Rezolucyi; w przypadku uchybienia przepisu tego, Pisarze Woyſkowi iako Rządzący Kancellaryą odpowiedzą w Kommissyi. Ze zaś niektóre czynności Kommissyi, mianowicie Inſtrukcye Generałom, i inne tym podobne Rezolucye, dla ſkutecznieyszego wykonania, muszą bydź w sekrecie do nieiakiego czasu zachowane, przeto ſtanowiemy osobny Protokuł, w którym takowego gatunku Rezolucye, i Dyspozycye całkowicie wpisywane bydź maią. Ten Protokuł ieden z Kommissarzów trzymać będzie, a wszyscy przytomni składaiący Kommissyą *cum voto decisivo* podpisywać maią. Waruiemy iednak, iż takowy Protokuł sekretny nie w żadney Sądowości, ale tylko w samych Matery-

ych Woyskowych Ordynansów, Instrukcyi, i Rezolucyi używany będzie.

LVIII.

Wszyſtkie Uniwersały, Obwieszczenia, Noty, wychodzić z Kommissyi będą pod tytułem: Kommissya Woyſkowa Oboyga Narodów; i przez Hetmana Prezyduiącego podpisane bydź maią, a gdyby Prezyduiący Hetman odmówił, albo na Sessyi przytomny nie był, pierwszy z Porządku Kommissarz podpisze. Wszelkie inne Ordynanse, Dyspozycye, Rezolucye, Instrukcye Extraktem wydawane, a te Extrakta przez Prezyduiącego podpisywane będą. Wypisy zaś z Protokułu sekretnego, iako zgodne z Oryginałem, Prezyduiący zaświadczy.

LIX.

Pieczęć Kommissyi Woyſkowey z prawey ſtrony pod Herbem Koronnym, Herb Hetmana W. Koronnego, z lewey ſtrony pod Herbem Litewſkim, Herb Hetmana W. Litewſkiego zawierać powinna.

LX.

Gdy Kancellarya, i iey Officyaliści kosztem Skarbu Publicznego są utrzymywani, przeto wszelkie Dekreta, Rezolucye, Tranzakcye, i iakiekolwiek bądź Extrakta, z korrektą, i Pieczęcią wydawane bydź maią bez żadney inney opłaty, prócz Złotego iednego od Arkusza.

LXI.

Wszyſtkie Memoryały, a oddzielnie Rapporta numerowane bydź maią, na których to Memoryałach, i Rapportach ieden z Kommissarzów, dzień podania onych, i dzień uczynionych na nie Rezolucyi zapisywać będzie. Takowe Memoryały, i Rapporta porządkiem daty podania, Kommissya ułatwiać będzie. Te iednak, któreby prędszey, i nagleyszey wymagały Rezolucyi, choćby poźnieysze w dacie były, pierwey rezolwowane bydź mogą.

LXII.

Wolno będzie Kommissyi prace swoie między składaiących Kommissyą podzielić,

dzielić, którzy przygotowane Plany, Rezolucye, i tym podobne czynności, *proiectivè* przynosić będą pod zdanie i decyzyą Kommissyi.

LXIII.

Kommissya Woyſkowa trzymać będzie wierną Konduit - Liſtę Obyczaiów postępków, i zdatności Generałów, Urzędników Cywilno-Woyſkowych, i Pisarzów Woyſkowych; sama Kommissya co rok w sekretnym Protokule zaświadczenie zapisywać będzie Obyczaiów, Postępków, i zdatności Szeffów; Generałowie Kommenderuiący, obyczaiów, postępków, i zdatności Sztabs i Ober Officyerów; Generałowie Kommenderuiący, Szeffowie, przy Rapportach raz na rok Konduit - Liſtę do Kommissyi Woyſkowey przysyłać będą; Kancellaryi zaś Kommissyi Woyſkowey Konduit - Liſtę Pisarze Woyſkowi podobnie raz na rok Rapportem teyże Kommissyi podać powinni będą. Które wszyſtkie Konduit - Liſty Kommissya Woyſkowa zachować, co rok examinować i weryfikować, a żadney nie opuszczaiąc, wszyſtkie przysłane Konduit - Liſty *per extensum* w sekretnym Protokule zapisywać powinna będzie. Ta Konduit-Liſta, Prawidłem będzie do Awansu w Woyſku poczawszy od Chorążego, a w Kancellaryi począwszy od Expektanta. Uznanie obyczaiów, zasług, postępków, i zdatności od Kommissyi Woyſkowey zależeć będzie.

LXIV.

Przedaż wszelkich Szarży, Rang w Woyſku, i Funkcyów w Kancellaryi Woyſkowey, nazawsze iak naysurowiey zakazuiemy. Abyzaś ciągłe, i wierne usługi nie były bez nadgrody, uſtawuiemy: iż każdy odtąd w Woyſku, lub w Kancellaryi Woyſkowey od nayniższego do naywyższego stopnia służący, ktory bez Dekretu, kary, noty, ciągle bez przerwania Lat dwadzieścia pięć wysłuży, ten darmo brać będzie do końca dni swoich połowę tey Pensyi, którą miał w czasie kończącego się dwudzieſtego piątego roku służby swoiey. Czterdzieści zaś Lat podobnie wiernie, i pilnie służący, trzy części Pensyi, którą miał w czasie kończącego się czterdzieſtego Roku służby swoiey, darmo mieć będzie. Gdyby zaś Osoba Woyſkowa, lub w Kancellaryi Kommissyi

missyi Woyſkowey służąca po upłynionych Dwudzieſtu Pięciu, lub Czterdzieſtu Leciech daley w usługach Woyſkowych, lub w Kancellaryi Kommissyi Woyſkowey zoſtawała, takowe końcem nadgrody wyznaczone Pensye, nie maią być Jey potrącane od zwyczayney Pensyi przywiązaney do Szarży, Rangi, Funkcyi którą mieć będzie.

LXV.

Process w Kommissyi Woyſkowey względem Osób Woyſkowych w Artykułach Woyſkowych przepisany, względem Osób Cywilnych Koronnych stopniami Prawa Koronnego, Litewſkich, ſtopniami Prawa Litewſkiego zachowany będzie w tym wszystkim, co się Prawu ninieyszemu, i dalszym Seymu teraźnieyszego Uſtawom nie sprzeciwia.

Co do powinności i ſtosunku Kommissyi Woyskowey względem Seymu.

LXVI.

Cokolwiek na Seymie względem Kommissyi Woyſkowey uſtanowione będzie, to wszyſtko z woli Nas Króla, i Stanów Zgromadzonych ogłoszone Kommissyi Woyſkowey przez Marszałka Seymowego, z podpisem Deputowanych do Konſtytucyi, autentycznie intymowane bydź ma.

LXVII.

Kommissyi powinnością będzie, podawać co dwa Lata, na początku każdego Seymu Ordynaryinego wydrukowane Tabelle Woyſka, liczbę Głów, i Koni, Percept, i Expens pieniężnych na toż Woyſko. Przytym Kommissya Woyſkowa będzie powinna podawać Tabelle drukowane, Percept, i Expens Kommissoryatu, wszelkich sporządzeń Mundurów małych sprawunków, oraz Rdkwizytów Woiennych, fortecznych, Artylleryczuych, i Magazynowych rozrządzeń, z wierną, i dokładną specyfikacyą Armat, Broni, i Ammunicyi wszelkiey, z wiernym i dokładnym wyiaśnieniem, ile Summy na tym wszyſtkim Kommissoryat oszczędził.

LXVIII.

Kommissya Woyſkowa zdawać będzie co dwa Lata na Seymie Ordynaryinym sprawę z Kompletu Woyſka, przychodów i rozchodów, oraz ze wszelkich Ordy-

nansów,

nansów, Czynności i Rezolucyi swoich, a to przed Deputacyą tym końcem z Seymu wyznaczoną, podług opisu Prawa w Rozdziale o Seymie. Kommissya Woyſkowa wyszle z Grona swoiego, iednego z czterech Hetmanów, i iednego z Cywilnych Kommissarzy, dla zdania takowey Sprawy, oraz dla dopełnienia wszelkich innych powinności względem Seymu Jey przepisanych.

LXIX.

Wysłani od Kommissyi Woyſkowey Hetman, i Kommissarz Woyſkowy z Cywilnych obrany, złożą przed Deputowanemi od Seymu wszyſtkie Protokuły swoie i sekretne, przytym Tabelle liczby, płacy, i Leży Woyſka. Podadzą, razem Proiekta od Kommissyi Woyſkowey do Stanów Seymuiących przygotowane, tyczące się Materyi Woyſkowych tak co do wyſtawienia nowych Fortec, lub poprawienia starych, poprawy, lub odmiany formacyi Woyſka, pomnożenia Rynsztunków, z wyrażeniem kosztu na to: Poprawienia, lub obiaśnienia Praw wypadłych względem Kommissyi Woyſkowey. Równie Kommissya poda Regeſtr zasłużonych Officyerów, lub Zołnierzy dyſtyngwuiących się, rekommenduiąc Jch łasce Stanów Seymuiących, do Jndygenatu, lub do Nobilitacyi, gdyby nie byli Urodzenia Szlacheckiego. To dopełniwszy wyznaczeni od Kommissyi przed Deputowanemi z Seymu, tłómaczyć będą Kommissyą Woyſkową ze wszyſtkich ſkarg, zarzutów, wyſtępków, omyłek, i błędów, a iak ſkargi, i zarzuty na Piśmie czynione będą, tak też i Explikacya Kommissyi na Piśmie podawana będzie.

LXX.

Wolno będzie każdemu Obywatelowi do Deputacyi examinuiącey czynności Kommissyi podawać na Piśmie z podpisem ręki własney, zarzuty, i zażalenia swoie na Kommissyą.

LXXI.

Gdyby z Relacyi Deputowanych okazała się iaka czynność Kommissyi Woyſkowey naganna, Seym podług okoliczności, i gatunku przewinienia, czynność takową Kommissyi, albo nagani, i Jey

Ordy-

Ordynanse, rozrządzenia, czyli Rezolucye ſkassuie, albo do Sądów Seymowych po rozsądzenie, i ukaranie Jnſtygatorom Narodowym zapozwać każe.

LXXII.

Delacya Obywatela partykularnego na Kommissyą, o Jey czynności Urzędowe, iść nie może; wyiąwszy osobiſte wyſtępki tych, którzy w Kommissyi Woyſkowey zasiadaią, a to w przypadkach, i sposobie w Rozdziale o Sądach Seymowych przepisanym.

LXXIII.

Ponieważ prócz Materyi Sądowych, we wszyſtkich innych Rezolucyach, i Czynnościach Kommissyi Woyſkowey, Rozpisy wolne zoſtawiliśmy, przeto w przypadku pozwania Kommissyi z woli Seymu, na Sądy Seymowe, Kommissarze winni będą zdania swoie rozpisem usprawiedliwiać.

LXXIV.

Jeżeli czynności Kommissyi nie okażą się naganne, albo w Sądach Seymowych usprawiedliwione zoſtaną; Seym da Kommissyi Woyſkowey zaświadczenie, i kwitacyą z dokładnym Kompletu Woyſka, Armat, Broni, Magazynów, i Remanentów w Kassach Regimentowych opisaniem.

LXXV.

Co do obowiązku i stosunku Kommissyi Woyskowey względem Straży.

Kommissya Woyſkowa powinna co kwartał oddawać Straży Bilanse Percepty, i Expensy z Kommissyi Skarbowey na Woyſko, tudzież Rapporta, i Tabelle Komputu, i Kompletu Woyſka, i Dyslokacyi Jego, ieżeli w czym nie zaszło w Poſterunkach Kommendach, lub Leżach odmiany. Co Miesiąc zaś donosić Jey wiernie będzie o wszelkich czynnościach swoich, z przyłączeniem wypisu przytomności Kommissarzy na Sessyach.

LXXVI.

Prócz tych zwyczaynych Kwartalnych, i Miesięcznych doniesień, powinnością będzie Kommissyi, na każde zapytanie, i żądanie Straży, dać Jey dokładną odpowiedź, explikacyą, oraz informacyą w tym wszyſtkim, w czym ona uwiadomioną bydź zechce.

LXXVII.

Jle razy Straż żądać będzie Konferencyi z Kommissyą Woyſkową samą, lub podług okoliczności, wraz z innemi Rządowemi Rzeczypospolitey Kommissyami, tey Kommissya Woyſkowa nigdy odmówić nie będzie mogła. Co się zaś tycze porządku Konferencyi, ten ma bydź naſtępuiący: Straż wyłoży dokładnie na Piśmie rzecz, o którą iść będzie, a razem czas, i mieysce Konferencyi wyznaczy; takowe Pismo przeszle Kommissyi do deliberacyi dwoma dniami naymniey przed naznaczonym czasem Konferencyi; Kommissyi Woyſkowey powinnością będzie, na czas, i mieysce Konferencyi przez Straż determinowane, wyznaczyć z Grona swego, dwóch lub więcey Kommissarzy w miarę potrzeby. Ci Kommissarze trzymać będą Protokuł Konferencyi osobny od Protokułu do Straży należącego. Po zakończoney Konferencyi, Protokuł takowy podpisany, przez siebie, i wszyſtkich przytomnych, do konferencyi wyznaczonych, złożą w Kommissyi. Takowych Konferencyi nie tylko Straż u Kommissyi, ale i Kommissya u Straży żądać może, ile razy uzna potrzebę zniesienia się ze Strażą, lub umówienia się z innemi Rządowemi Rzplitey Kommissyami, w przytomności Straży, i za Jey pośrzednictwem.

LXXVIII.

Gdyby kollizya iaka naſtąpiła, między Kommissyą Woyſkową, a inną Rządową Rzplitey Kommissyą, lub udzielną iaką Magiſtraturą, o takowym zdarzeniu Kommissya Straży donieść powinna nieodwłocznie.

LXXIX.

Wszyſtkie zalecenia Straży do Kommissyi Woyſkowey przesłane, taż Kommissya dopełniać powinna będzie. Gdyby iednak Kommissa sądziła, że zalecenie Straży ieſt przeciwne Prawu, albo że ieſt szkodliwe dla Rzplitey, albo że ieſt trudne, i niepodobne w Exekucyi, wtedy mocna będzie Kommissya Woyſkowa O. N. w przeciągu trzech dni uczynić przełożenie swoie

 Stra-

Straży z dokładnym wytłómaczeniem powodów, dla których to iey zalecenie takim bydź rozumie. A gdyby po mimo takowego Kommissyi Woyskowey przełożenia, Straż w przeciągu dni trzech, powtórzyła pierwsze zalecenie swoie do Kommissyi; To powtórne zalecenie Kommissya exekwować obowiązana będzie, przesyłaiąc do Straży naymniey w przeciągu dwudziestu czterech godzin, Protestacyą swoią z domaganiem się zwołania Seymu gotowego.

LXXX.

Wszelkie żądania, zapytania, zlecenia, odpowiedzi, explikacye, informacye, słowem: wszelkie wzaiemne między Strażą, a Kommissyą Woyskową czynności maią bydź na Piśmie z podpisem przytomnego Kompletu.

LXXXI.

Proiekta do ulepszenia, wydoskonalenia, i opatrzenia Woyska, Kommissya Woyskowa układać, i Straży koncem rozesłania Jch na Seymiki przesyłać będzie.

LXXXII.

Co do stosunku Kommissyi Woyskowey z innemi Rządowemi Rzpltey Kommissyami, tudzież Kommissyami Porządkowemi.

Kommissya Woyskowa szukać może, u każdey Rządowey Rzpltey Kommissyi pomocy, informacyi, i wzaiemnego zniesienia się, czy to przez Pisma, czy przez wyznaczone z Grona swego do Konferencyi Osoby, czego gdy uzna potrzebę, przeszle do Niey żądanie swoie, przez Notę z dokładnym ułożeniem rzeczy, o którą iść będzie. Wzaiemnie na wszelkie do Siebie od innych Rządowych Rzeczypospolitey Kommissyi przesyłane Noty, Kommissya Woyskowa powinna będzie, bez zwłoki dawać odpowiedzi, nie odmawiaiąc w niczym potrzebney pomocy; iako z Prawem, i z władzą Jey udzielną zgadzać się będzie.

LXXXIII.

Stosunek Kommissyi Woyskowey względem Kommissyi Porządkowych iest dokładnie opisany w Rozdziale o Kommissyach Porządkowych.

LXXXIV.

13

LXXXIV.

Hetmani otrzymuiąc Urząd Hetmański, i obrani Kommissarze w obecności Nas KROLA i STANOW Seymuiących, a nie przytomni w mieyscu Juryzdykcyi Kommissyi wykonaią Przysięgę. Ktorey Rota będzie następuiąca.

ROTA PRZYSIĘGI.

„ Ja NN. Przysięgam Panu Bogu
„ Wszechmogącemu w Tróycy Swiętey
„ iedynemu. Jż Nayiaśnieyszemu STA-
„ NISŁAWOWI AUGUSTOWI Kró-
„ lowi Polskiemu W. Xciu Litt: i RZE-
„ CZYPOSPOLITEY wierny będę, ia-
„ ko zasiadaiący w tey Kommissyi ża-
„ dnego z Obcemi Potencyiami, ani Jch
„ Ministrami znoszenia się mieć nie bę-
„ dę, a tym bardziey Zagranicznych Pen-
„ syi pod żadnym pretextem, i nazwi-
„ skiem, przez czyiekolwiek ręce nie
„ brałem, nie biorę, i brać nie będę.
„ Woyska mimo woli Rzpltey na żadne
„ z Sąsiaduiącemi zaczepki, ani prywa-
„ tne potrzeby nie użyię, tymże Woy-
„ skiem całość Granic Rzpltey, i bez-
„ pieczeństwa Obywatelow przestrzegać
„ będę, onego ku przeszkodzie, lub ta-
„ mowaniu Obrad Publicznych nie we-
„ zwę, ani subordynować nie będę, na
„ zatrzymanie, postrach, lub niebezpie-
„ czeństwo Osob Urzędowych nie zaży-
„ ię, i zażyć nie dopuszczę, we wszy-
„ stkim Prawu, i Opisom teyże Kommis-
„ syi, woli Nayiaśnieyszego Pana, wraz
„ z Rzpltą Seymuiącą złączoney szcze-
„ golnie, a nie komużkolwiek innemu pod-
„ dległym, i posłusznym będę, sekret
„ Jzby zachowam, przy Likwidacyi wszel-
„ kiey Woyska, bez żadnego na kogoż-
„ kolwiek względu sprawiedliwości Ra-
„ chunków dozierać, i Przysięgi do-
„ kładne, od kogo należeć będzie, odbie-
„ rać będę. Ordynansów na zemstę lub
„ czyie uciemiężenie nie podpiszę, o-
„ wszem aby się Prawu, i wszystkim przez
„ niego obowiązkom na Kommissyą wło-
„ żonym we wszystkim dość działo prze-
„ strzegać mam, Woysko w karności nay-
„ ścisleyszey podług Praw, i Artykułow
„ Woyskowych trzymać będę. Ordynan-
„ sów na uwięzienie Obywatela przed
„ ostatecznym w Sądach przekonaniem,
„ wyiąwszy *recens Crimen* podług Praw

G   każdey

„ każdey Prowincyi *respectivè* służących, „ pod żadnym pretextem nie wydam, „ Spraw wszelkich innych, oprócz wła- „ dzy Kommissyi wydzielonych przywła- „ szczać sobie nie będę, w tych zaś któ- „ re do Kommissyi Juryzdykcyi przy- „ chodzić, i należeć będą podług Prawa, „ i sprawiedliwości, datku żadnego, ani „ obietnicy, ani Pensyi od nikogo nie „ przyimuiąc, ani się żadnemi względy „ lub boiaznią nie uwodząc, Sentencye „ podług Praw, i Artykułów Woyſko- „ wych, i wszyſtkie zdania moie bez ża- „ dney od nikogo dependencyi, ku ie- „ dynemu dobru Rzpltey a nie własney, „ lub czyiey Prywacie obracać będę. Tak mi Panie Boże dopomóż, i niewinna Męka Chryſtusa Pana.

KOMMISSYA

POLICYI.

CHcąc stosownie do potrzeb i korzyści publicznych, wedle różnych mieyscowych okoliczności, zaprowadzić, i stale utrzymywać Policyą, czyli dobry Porządek w tym wszystkim, co się ściąga do spokoyności publiczney, obyczayności, wygody, i pomocy pospolitey; na ten koniec, My KROL, za powszechną Seymuiących STANOW zgodą, ustanawiamy oddzielną Kommissyą Policyi Oboyga Narodów, którey Skład, Władzę, i Powinności, Porządek postępowania, i istotne rządowe stosunki w następuiącey osnowie przepisuiemy.

Co do Składu Kommissyi Policyi.

I.

Kommissya Policyi Oboyga Narodów składać się będzie z Marszałków Wielkich i Nadwornych Oboyga Narodów, i z dwunastu Kommissarzy, to iest: trzech z Senatu, po iednemu z każdey Prowincyi, sześciu z Stanu Rycerskiego, po dwóch z każdey Prowincyi, trzech Obywatelów Miast, po iednemu od Miast z każdey Prowincyi.

II.

Wszyscy Kommissarze Policyi obierani będą co dwa Lata na Seymach Ordynaryinych, sposobem Elekcyi przepisanym *w Rozdziale o Seymie.*

III.

Obranym na Kommissarza Policyi bydź nie może; 1*mo*. Kto nie ma skończonych Lat dwudziestu trzech wieku swego. 2*do*. Kto nie ma od Roku niewątpliwey Possessyi dziedziczney. 3*tio*. Kto nie był na usłudze publiczney, podług opisu *w Rozdziale o Urzędach i Funkcyach.*

A IV.

IV.

Przez nową co Lat dwa na Seymie Elekcyą Kommissarze Policyi mogą bydź potwierdzeni lub odmienieni, z tym warunkiem, aby z dawnych Kommissarzów połowa na drugie dwa Lata w Kommissyi zostawała. Nikomu do nowey Elekcyi nie będzie przeszkodą, lecz owszem zasługą i zaletą ciągłe i pilne przez iakikolwiek Lat przeciąg zasiadanie w Kommissyi Policyi.

V.

Prezesem Kommissyi Policyi zawsze będzie Marszałek Wielki Koronny, a w nieprzytomności Jego, pierwszy w porządku z przytomnych Marszałków, a w tych niebytności, pierwszy w porządku Kommissarz prezydować ma.

VI.

Aby zasiadaiący w Kommissyi Policyi ciągle i pilnie dopełniali swoich obowiązków, za rzecz sprawiedliwą uznaiemy, oprócz zwyczaynych Pensyi Marszałkom Narodowym należących, wyznaczyć każdemu Kommissarzowi Pensyi roczney Złotych Polskich 10,000.

VII.

Końcem sposobienia Obywatelów do Urzędowania i usługi publiczney, oraz dla pomocy w pracach i czynnościach tyczących się Policyi, Kommissya co dwa Lata zaraz po zaczęciu Urzędowania swego, wybierać będzie iednomyślnością lub większością głosów dziewięciu Assessorów *cum voce consultiva*, to iest: sześciu ze Stanu Rycerskiego po dwóch z każdey Prowincyi, a trzech od Miast, po iednemu z każdey Prowincyi.

VIII.

W przypadku śmierci Kommissarza Policyi, Straż wybierze Kandydatów z pośrzod Assessorów *cum voce consultiva* w Kommissyi zasiadaiących, lub z pomiędzy Obywatelów, którzy iuż byli Kommissarzami lub Assessorami Policyi, i Nam Królowi do Nominacyi na mieysce zmarłego poda. Wybrany tym sposobem Kommissarz, równe z innemi Kommissarzami Prawa i powinności mieć będzie, aż do czasu nowey na Seymie Elekcyi.

IX.

Kommissya Policyi mieć będzie Pisarza swoiego, którego iednomyślnością lub większością głosów obierać ma. Urząd Pisarza dożywotni będzie, lecz nikomu przedanym, lub w iakikolwiek sposób ustąpionym bydź nie może; przeto dobrowolna Urzędu tego Rezygnacya, na piśmie ma bydź czyniona, i podana Kommissyi, a gdy od niey przyięta zostanie, w Protokuł wpisana bydź powinna, wraz z Rezolucyą Kommissyi. Na drugiey zaś Sessyi po podpisaniu Protokułu następuiącey, Kommissya do Elekcyi nowego Pisarza przystąpić powinna. Obowiązki Pisarza będą; 1*mo*. Na Sessyi zasiadać *cum voce consultiva*. 2*do*. Na Sessyi trzymać Protokuł Kommissyi. 3*tio*. Mieć zupełny zwierzchni dozor Kancellaryi i Archivi Kommissyi. 4*to*. W Sądach Kommissyi Pioro trzymać, i Dekreta pisać. Nadto Kommissya ułoży liczbę i płacę potrzebnych przy boku swoim Officyalistów, i takowy układ Seymowi do potwierdzenia poda.

X.

Marszałkowie i Kommissarze w żadnym Sądzie Suspensy brać nie będą mogli; a w przypadkach potrzeby wykonania Przysięgi, po iey dopełnienie wszelkie Juryzdykcye odsyłać będą Marszałków i Kommissarzów Policyi, do tego mieysca, gdzie z obowiązku urzędowania swego znaydować się będą.

XI.

Kommissarz obrany nie będzie mógł nikomu ustępować Funkcyi swoiey w iakikolwiek bądź sposób. Przeto gdyby który z Kommissarzów, dla sprawiedliwych przyczyn, żądał uwolnienia od Funkcyi swoiey, takowe żądanie swoie na piśmie powinien własną ręką podpisanym, podać Kommissyi Policyi, która ieżeli uzna sprawiedliwość przyczyn, Funkcyą po wspomnionym Kommissarzu za wakuiącą deklarować będzie, oraz tak Rezygnacyą wspomnionego Kommissarza, iako i Rezolucyą swoią w Protokuł wpisać każe, i o tym, z przyłączeniem autentycznych z Protokułu Extraktów, uczyni Rapport do Straży, aby na mieysce wakuiące był wybrany Kommissarz, sposobem przepisanym w Artykule osmym.

XII.

W czasie urzędowania swego Kommissarz Policyi w żadney inney Kommissyi, prócz Kommissyi Edukacyiney, i na żadney iakieykolwiek Funkcyi bydź nie może.

XIII.

Co do Władzy Kommissyi Policyi.

Władza Kommissyi Policyi w sposób niżey opisany rozciągać się będzie. 1*mo.* Do wszystkich wolnych Miast Rzplitey, a szczególniey i naybliżey do Miasta Stołecznego Warszawy. 2*do.* Do wszystkich Woiewodztw i Powiatów tak w Koronie iako i w Wielkim X. Litewskim.

XIV.

Do Władzy Kommissyi Policyi w obrębach Prawem określonych, należeć będzie: 1*mo.* Zaprowadzanie i stałe utrzymywanie dobrego Porządku w tym wszystkim, co do wydziału innych Rządowych Kommissyi Rzplitey, udzielnych Magistratur i Urzędów nie należy, a co się ściąga; 1*mo.* Do spokoyności publiczney i zupełnego wnętrznego bezpieczeństwa, iako to: zaradzenia wszelkim gwałtownym kłótniom i sporom, zapobieżenia wszelkim szkodliwym buntom, rozruchom, spiskom rozboiom, zabóystwom, gwałtom, kradzieżom, zdradom, słowem, wszelkim występkom i uczynkom, które wnętrzne bezpieczeństwo tak ogólne iak szczególne naruszać mogą. 2*do.* Co się tycze obyczayności publiczney, iako to: zapobiezenia publicznemu piiaństwu, iawney rozpuście i zgorszeniom, prożniactwu, publicznym grom azardowoym, i niszczącym Maiątki, wszelkim sposobom zysku z samego oszukania i zwodzenia Ludzi. 3*tio.* Co się tycze wygody Publiczney, iako to: zdrowia ludzkiego, ochędostwa, iednostayności i pewności w miarach i wagach, obfitości i przyzwoitey tanności rzeczy do życia potrzebnych, łatwości w robotach, zamianach, przeyściach, przeiazdach. 4*to.* Co się tycze pomocy i ratunku w rozmaitych potrzebach i przygodach tak pospolitych, iako i szczególnych, iako to: w z darzeniach pożaru, powodzi, głodu, morowego powietrza, zaraźliwych chorób, tudzież w przypadkach nagłego ubóstwa, nędzy, choroby, niedołężney starosci, kalectwa, niebezpieczeństwa życia, i tym podobnych, w których iako wedle przyrodzenia Człowiek Człowiekowi, tak Rządowa Opieka wszystkim w Towarzystwie Ludziom winna dobroczynną pomoc i ratunek.

2*do.* Dozor i zwierzchność nad wszystkiemi w całym Kraiu Rzplitey Urzędnikami Policyi Woiewodzkiemi, Powiatowemi, i Mieyskiemi, co do ich obowiązków Policyi tyczących się.

3*tio.* Wybor, użycie, karność, i oddalenie wszystkich Officyalistów Policyi.

4*to.*

4*to.* Cokolwiek iest własnością pospolitą wolnego Miasta, Powiatu, Woiewodztwa, lub całego Kraiu Rzplitey, to wszystko zupełnie (gdy nie iest oddane w szczególny dozor inney oddzielney Kommissyi Rzplitey, Magistratury, i Urzędu) do Rządowey Opieki i Dozoru Kommissyi Policyi należy, iako to: Ratusze i Rynki Mieyskie, Szpitale, Więzienia, Domy poprawy, Teatra publiczne, wszelkie pospolite Place, Zdroie, Ulice, Kanały.

5*to.* Do szczególnego dozoru Kommissyi Policyi należą wszystkie Domy i mieysca od Właścicielów na iakikolwiek pospolity użytek i wygodę przeznaczone, to iest wszelkie Domy Zaiezdne, Gościnne Szynkownie, Traktyernie, Kafenhauzy, Łaźnie, mieysca przechadzki, Gry, i wszelkiey rozrywki publiczney, iako i inne tym podobne pod iakimkolwiek nazwiskiem.

6*to.* Do Kommissyi Policyi należy. 1*mo.* Administracya wszelkich dochodów, które właściwie na obiekta Policyi funduszem są przeznaczone, lub ze Skarbu Rzeczypospolitey wyznaczone. 2*do.* Rządowa Opieka i Dozor wszelkich pospolitych własności, pospolitych dochodów i składek, które do rządu żadney inney udzielney Kommissyi nie należą.

7*mo.* Zwierzchności i pilney baczności Kommissyi podlegaią. 1*mo.* Wszelkie Cechy w Miastach Rzplitey. 2*do.* Wszelkie takowe Professye, Rzemiosła i Roboty, które bez szczególney ostrożności mogłyby bydź szkodliwe i niebezpieczne, iako to: Professya leczenia, babienia, przedawania Lekarstw; w pośrzod Domów Mieyskich, Kuźnie, Browary, Rzeźnice, Garbarnie, i tym podobne.

8*vo.* Władza Kommissyi Policyi szczególniey rozciąga się do karności i dozoru nad Ludźmi niemaiącemi żadney Osiadłości, Stanu, Professyi, Rzemiosła, Służby, czyli słowem, żadnego pewnego uczciwego i przyzwoitego sposobu do życia.

9*no.* Do Kommissyi i Urzędów Policyi należy Sądowość wyraźnym ninieyszego Prawa przepisem poruczona i określona.

XV.

Nie będzie zaś mogła Kommissya Policyi: 1*mo.* Nic czynić, stanowić, nakazywać, lub zakazywać, coby się sprzeciwiało ninieyszym Jey Opisom, lub coby naruszało zabezpieczone Ustawami Rzplitey Prawa

B wła-

Własności i wolności Obywatelów, Mieszkańców, i Przychodniów. *2do.* Nie będzie wolno Kommissyi Policyi wdawać się, pod iakimkolwiek pozorem, w żaden inny Wydział Władzy innym osobnym Kommissyom, Magistraturom, i Urzędom powierzoney. *3tio.* Prócz Budynków i mieysc, które są własnością pospolitą Mieyską lub Kraiową, lub które od Właścicielów na pospolity pożytek i wygodę są obrocone, do żadnych innych Domów i mieysc Obywatelskich, i do wewnętrznego w nich obeyścia się bynaymniey wdawać się nie powinna Władza Policyi, która do wspomnionych Domów i mieysc Właścicielskich zewnętrznie tylko i co do zewnętrznych skutków za obrębem Domu lub mieysca Właścicielskiego zdarzonych, a w Towarzystwie szkodliwych lub niebezpiecznych, rozciągać się ma. *4to.* Prócz Funduszów i Dochodów, które mocą dawnieyszych lub poźnieyszych Praw *directè & immediatè* do Administracyi Władzy Policyi należeć mogą, Kommissya Policyi żadnych innych Funduszów, Dochodów i Składek w Administracyą swoią brać nie będzie, ani celu, na któren są przeznaczone, odmieniać, lecz iedynie onych całości, porządku, i iak naylepszego użycia przestrzegać i dozierać powinna.

XVI.

Stanowienie wszelkich Rozporządzeń i Przepisów tyczących się Policyi, tak w Mieście Warszawie, iako i we wszystkich wolnych Miastach Rzplitey, oraz po Woiewodztwach i Powiatach do samey Kommissyi Policyi należeć będzie, tak, iż ani Miasta na swych Obradach, ani Kommissye Woiewodzkie, ani iakiekolwiek Urzędy wykonawcze nic względem Policyi uchwalać, i stanowić nie będą mogły, tylko *Proiectivè*, a w nagłych potrzebach i przypadkach *Provisoriè* z obowiązkiem nieodwłocznego i dokładnego Rapportu do Kommissyi Policyi, która będzie mocna, podane sobie Proiekta iako i wydane *Provisoriè* w nagłey potrzebie rozkazy, roztrząsać, odmieniać, potwierdzać, lub całe uchylać wedle prawideł rzetelney potrzeby i korzyści publiczney, a oraz własności i wolności każdemu Obywatelowi i Mieszkańcowi Prawami Kraiowemi zawarowaney.

XVII.

Kommissya Policyi we wszelkich rozporządzeniach, czyli to od siebie uchwalonych, czyli potwierdzonych, nie będzie mogła za przestępstwa inney stanowić kary procz kary pieniężney, nie przewyższaiącey 1,000. Złotych Polskich na Obywatelów osiadłych,

Ziemian, i Mieszczan, iako i na wszelkie Osoby pewny Stan, Urząd, Professyą, Rzemiosło, czyli pewny i szlachetny sposob życia maiące. Na innych zaś Ludzi podleyszyey Kondycyi zaiętych służbą, naymą, lub tych, których łóżnemi i hołotą pospolicie zowią, w miarę przestępstwa mogą bydź stanowione kary następuiące: *1mo.* Kara pieniężna na tych, którzy są w stanie dopełnienia oney. *2do.* Kara chłosty umiarkowaney, i nigdy nieprzyprawiaiącey o żadną chorobę i kalectwo. *3tio.* Kara więzienia lub obrócenia do robot publicznych, nie więcey iak na dwa Miesiące trwać maiąca. *4to.* Oddalenie, lub wypędzenie z mieysca iakiego na czas iaki, lub na zawsze. *5to.* Kara, wstyd Osobie winney czyniąca, bez obrażenia przystoyności Publiczney. *6to.* Wszelkie Kary zaś Pieniężne nigdy na zysk żadnego Sądu, Kommissarzy, Urzędników i iakichkolwiek Officyalistów Policyi stanowione nie będą, ani poszukiwane tylko na tych, na którychby (za osobiste przewinienie) Sądem wskazane zostały.

XVIII.

Co się zaś tycze porządnego Zbioru Ustaw Policyi, i trwałego oney zaprowadzenia, do wszystkich Miast wolnych, Województw i Powiatów; Kommissya odebrawszy całe Archivum po Departamencie Policyi, zacznie czynność swoią, od Miasta Warszawy tym sposobem. *1mo.* Uczyni Kommissya Lustracyą całego Miasta Warszawy, wszystkich mieysc do Policyi należących, wszystkich Funduszów, Dochodów, składek na Obiekta Policyi przeznaczonych, zaprowadzonych dotąd Ustanowień, Zwyczaiów i Rorządzeń względem Policyi, aktualney ludności z dokładną oney Klassyfikacyą, liczby i gatunku wszelkich Budynków, Placów, Domów, Mieszkań, &c. słowem: powezmie Kommissya doskonałą wiadomość całego Stanu Miasta Warszawy, w całey rozciągłości wszystkich stosunków. *2do.* Roztrząśnie pilnie Kommissya, co i kiedy Władzą swoią ustanowić, rozporządzić i zaprowadzić ma, a co zachować do ogólnego Planu Policyi, i porządnego Zbioru Ustaw Policyi tyczących się. *3tio.* Podobną czynność swoią rozciągnie Kommissya, do wszystkich Miast wolnych Rzeplitey, zaczynaiąc od znacznieyszych ludnością, położeniem, Handlem, ziazdami Publicznemi &c. *4to.* Podobnym także sposobem Kommissya postąpi, względem zaprowadzenia Policyi, po wszystkich Województwach i Powiatach, bez naruszenia Praw Ziemskich Dziedziców i Possessorów

rów Miast, Miasteczk, Wsiów i wszelkich Gruntów Ziemiańskich.

XIX.

Cokolwiek Kommissya Policyi, mocą powierzoney sobie władzy, ustanowi i rozrządzi; tego wszystkiego zupełne wykonanie, i bliższy dozor Urzędników Policyi będzie obowiązkiem. Lecz w stołecznym Mieście Warszawie, i w całym onego okręgu dawanemi Prawami oznaczonym, wykonawczą Policyi władzę Marszałek Wielki Koronny, a w Iego niebytności pierwszy z porządku Marszałek mieć będzie. Do Władzy więc Marszałkowskiey należeć ma. 1*mo*. Pilny dozor wszystkich ustaw i urządzeń Policyi, w całym Mieście Warszawie; a szczególniey w Zamku Królewskim, lub innym iakimkolwiek Mieyscu, na którymby się *actu* Król znaydował. 2*do*. Zupełna Zwierzchność nad wszystkiemi Officyalistami, Milicyą i Ludźmi do Policyi w Warszawie należącemi. 3*tio*. Stosowna do Prawa i Ustaw Kommissyi, Zwierzchność nad Urzędnikami Policyi w Warszawie znayduiącemi się. 4*to*. W każdym przypadku iakieykolwiek nagłey potrzeby, moc wydawania Rozkazów, momentalnie trwaiących lub obowiązuiących *Provisorie*. 5*to*. Moc ścigania, więzienia, lub na iakimkolwiek mieyscu zatrzymania wszystkich, na gorącym uczynku Kryminalnym postrzeżonych. 6*to*. W każdym przypadku popełnionego występku w Obrębach Miasta Warszawy do władzy Marszałkowskiey należy wydać rozkaz Instygatorowi pozwania natychmiast Winowaycę, do Sądów Kryminalnych. 7*mo*. W Zamku Królewskim, gdy się w nim Król znayduie, lub w innym iakimkolwiek mieyscu, na którymby się Król *Actu* znaydował, władza Marszałkowska iako szczególniey strzegąca bezpieczeństwa Osoby Króla, w przypadkach iakiego zamieszania, rozruchu, gwałtu, może nie tylko Winowayców postrzeżonych imać, więzić lub zatrzymywać, ale nawet, (gdyby tego potrzeba i okoliczności wymagały,) i inne Osoby iakieykolwiek godności i stopnia, obowiązywać do zatrzymania się w przyzwoitym mieyscu, póki by bezpieczeństwo Króla nie było upewnione. 8*vo*. W przypadkach nadzwyczaynych prędkiego zaradzenia, potrzebuiących iako to; Buntu, Rozruchu, odkrytego niebezpiecznego spisku, na samą Rekwizycyą władzy Marszałkowskiey, Kommenda Woyskowa Warszawska dać powinna wszelką tym czasem potrzebną pomoc, pókiby zebrana Kommissya Woyskowa swoich niewydała Qydynantów. 9*no*. Do

Władzy Marszałkowskiey należy, o wszelkie przestępstwa Ustaw Policyi, kazać zapozywać Instygatorowi do Sądów Policyi, o których niżey. 10*mo*. Do Marszałka należy, nie tylko pilnie przestrzegać, aby wszelkie zwady i spory przez Urzędników Policyi przyzwoicie, sprawiedliwie, i nieodwłocznie ułatwiane były, ale nawet onym zaradzać swim własnym staraniem, we wszelkich trudnieyszych, nagłych lub większey wagi przypadkach, w których (gdy Strony spor wiodące ugodzone bydź nie mogą) wszystko ostatecznie do czasu Sądowey rozprawy, kończyć się ma wyrokiem Marszałka *provisorie* obowiązuiącym, któremu każdy posłusznym bydź powinien; *Salva actione in foro competenti*.

XX.

Nie tylko zaś w Warszawie, lecz w każdym Mieście i mieyscu, na którymby się Król znaydował, Marszałek Wielki Koronny w Koronie, a Marszałek Wielki Litewski w Litwie, a w Ich niebytności któren kolwiek pierwszy w porządku z Marszałków przy Boku Krolewskim będący, ma zupełną wykonawczą władzę Policyi, wedle nienieyszego opisu Prawa.

XXI.

Kommissya Policyi nieodwłocznie uczyni porządny i przyzwoity podział Warszawy (na Cyrkuły: a w każdym Cyrkule Warszawy, będzie osobny Urzędnik Policyi i Sąd Policyi *Primæ Instantiæ*, o którym niżey. W każdym zaś Cyrkule ten tylko na Urzędnika Policyi będzie mogł bydź wybranym, kto w nim ma pewną dziedziczną osiadłość.

XXII.

Ktoby się gwałtownie opierał Władzy Marszałkowskiey i iey Officyalistów, lub Zołnierzy bić, lub kaleczyć odważył się; takowy do Sądów Kryminalnych ma bydź zapozwany, i na czas do wielkości winy stosowny, więzieniem, a Szlachcić Wieżą górną lub dolną ma bydź ukarany.

XXIII.

Kommissya Policyi iako w rzeczach do Wydziału swey Władzy należących ma moc rozkazywania wszelkim Urzędnikom Policyi, Woiewódzkim, Powiatowym i Mieyskim; tak oraz mieć będzie Prawo nieposłusznych i przestępnych napominać, i rozkazywać Instygatorom zapozwanie onych do właściwego im Sądu, wedle gatunku

Winy; Marszałkowie zaś iako sami na czele Kommissyi będący, a Kommissarze Policyi, iako do iey składu należący, iedynie dozorowi Straży, a odpowiedzi na Seymie podlegać maią.

XXIV.

Kommissyi Policyi szczególniey zaleca się pilny dozor Szpitalów, i potrzebnego w nich porządku, opieka ich Funduszów i Dochodów, oraz obmyślanie i używanie wszelkich przyzwoitych środków zapobiegania Żebractwu, a ratowania niedołężney Starości i kalectwa.

XXV.

Kommissya Policyi pilnie doglądać będzie i swą Władzą wspierać zupełne wykonanie, i zachowanie ułożonego od Kommissyi Edukacyi Narodowey porządku, względem Lekarzów, Hyrurgów, Aptekarzów, Aptek i Zgromadzeń Cyrulickich *Contubernia* zwanych, słowem: cokolwiek się tycze Nauki i sposobów ratowania zdrowia ludzkiego.

XXVI.

W tych Miastach, w których są zniesione Cechy i Monopolia, Kommissya pilnie przestrzegać będzie, aby ani od Miast, ani od iakichkolwiek Urzędów nigdy wprowadzane i wznawiane nie były. W innych zaś Miastach, póki Cechy zniesione nie będą, Kommissya 1*mo*. Nie tylko w Miarach i Wagach, lecz tak w cenie iako i gatunku rzeczy, pilnie sprawiedliwości dla wszystkich doglądać będzie. 2*do*. Przestrzegać ma, aby Cechy nad Granicę nadanych sobie Przywileiów nierozciągały swych Praw i pretensyi. 3*tio* Zniesie wszystkie koszta i trudności w przyimowaniu do Cechów, oraz wszelkie zwyczaie i uchwały Cechów przemysłowi i pospolitey korzyści przeciwne. 4*to*. Mimo Przywileiów Cechowych, w każdey potrzebie i niedostatku Publicznym, będzie mocna Kommissya Policyi dawać wolność przedaży, roboty i przemysłu.

XXVII.

Jako Kommissyi Policyi iest powinnością, starać się w Miastach o obfitość i przyzwoitą Cenę rzeczy do życia potrzebnych, przez pilnowanie wolności i łatwości handlu, przywozu i wszelkiego przemysłu; tak nie będzie wolno Kommissyi stanowić Ceny żadnych Produktów i Towarów, żadnych nawet do żywności ściągaiących się rzeczy, ieden tylko wyiąwszy przypadek, to iest: Kommissya będzie mogła i powinna stanowić Cenę tych rzeczy, któremi handel w Miastach, niektórym tylko Cechom, Kompaniom, lub Osobom *cum jure exclusivo*, mocą dawnych Przywileiów są pozwolone: a to póty, póki wspomnione Monopolia od Rzeplitey zniesione nie będą.

6

XXVIII.

Jako każde Miasto iest Właścicielem Dochodów, które przynoszą Dobra, Place, Domy do Miasta należące, tak nie będzie miała prawa Kommissya Policyi wspomnionych Dochodów, przez siebie, lub swoich Officyalistów administrować, ani niemi rozrządzać, mimo woli Miasta; lecz iako własność pospolita Miast zostaie pod szczególnieyszą opieką i dozorem Rzeplitey, tak mocą ninieyszego Prawa, Kommissya Policyi będzie miała zwierzchność i dozor. 1*mo*. Co się tycze całości i dobrey Administracyi wszelkich Dóbr, Gruntów i Domów, które są pospolitą własnością Mieyską. 2*do*. Co się tycze całości i dobrey Administracyi, tak w Percepcie iak w Expensie wszelkich pospolitych Dochodów Mieyskich. 3*tio*. Kommissya Policyi przestrzegać powinna, aby Miasta na powiększenie Dochodów swoich, nieobracały takowych Domów i Placów, które są własnością Rzeplitey, i służą do potrzeby i wygody wszystkich Ludzi.

XXIX.

Kommissya Pólicyi nie będzie mogła Władzą swoią, żadnych Opłat stanowić na potrzeby Policyi, ani stanowienia onych Miastom pozwalać, prócz dobrowolnych składek od Właścicielów uchwalonych lub przyiętych. Zatym iako każde Miasto, czyli Właściciele Gruntów składaiący Miasto, mogą dobrowolną na siebie uchwalić, lub przyiąć Składkę, w każdym razie i potrzebie, a Kommissya Policyi ani Iey rozkazywać ani zabraniać nie będzie mocna, tak żadne Miasto niema mocy. 1*mo*. Stanowic iakiekolwiek opłaty na osoby przybywaiące do Miasta, znayduiące się w Mieście i iakimkolwiek przemysłem, handlem i robotą zaięte. 2*do*. Miasto niema Władzy stanowienia żadney daniny, opłaty i akcyzy od iakichkolwiek rzeczy, Towarów, Pokarmów, Napoiów, &c. 3*tio*. Żadne Miasto nie może nikomu nadać, i pozwolić żadnego Monopolium w iakimkolwiek gatunku handlu i roboty, czego wszystkiego Kommissya Policyi nigdy wła-

dzą swoią pozwalać niema, a zawsze bronić i tamować powinna.

XXX.

Jako w żadnym punkcie, Kommissya Policyi uszczuplać nie może dochodów w Miastach, wedle Prawa Starostom lub Dzierżawcom właściwych, tak i Prawa Propinacyi w tych Miastach, w których Starostom lub Dzierżawcom *exclusivè* należy się, żadnym rozporządzeniem swoim naruszać nie będzie, pokiby Rzeczpospolita względem przyszłych Posssessorów Miast Królewskich, wspomnionego Prawa Propinacyi nieuchyliła.

XXXI.

Powinnością będzie Kommissyi Policyi, pilnie przestrzegać: aby odtąd żadne Miasto Rzeplitey Długów niezaciągało, chyba w gwałtowney pospolitey potrzebie, za wiadomością i zezwoleniem Kommissyi, oraz z obmyśleniem niezawodnego sposobu zgaszenia zaciągnionego Długu, w okryslonym czasu przeciągu; a co się tycze Długów dotąd od Miast zaciągnionych, Kommissya obmyśli przyzwoite do zniesienia onych środki, a czego swą Władzą uskutecznić niepotrafi, Seymowi do zaradzenia poda.

XXXII.

Kommissya Policyi szczególną w Miastach Rzeplitey mieć będzie baczność. 1*mo*. Aby od przechodzącego lub przebywaiącego w nich Woyska Rzeplitey żadney szkody, uciemiężenia i krzywdy nieponosiły. 2*do*. Aby w rozkładaniu Żołnierzy na Kwatery, lub opłacaniu Kwatergieltu, żaden Obywatel nierównością ciężaru na siebie spadaiącego uciśniony nie był. 3*tio*. Aby Mieyską lub iakąkolwiek inną Władzą nie były naznaczane Kwatery Żołnierskie lub Opłaty Kwatergieltowe, na Domy i Budynki, które nie są własnością szczególną Obywatela, lecz własnością Rzeplitey do Wydziału Woyskowego nienależącą, i które nie na naięcie, lub iaki inny sposob zysk i Intratę przynoszący, lecz iedynie na Publiczną potrzebę, usługę i korzyść są przeznaczone, iako to: Kościoły, Szpitale, Archiwa, Kancellarye, Domy Edukacyi i Instrukcyi Publiczney poświęcone.

XXXIII.

Szczególnieyszym będzie obowiązkiem Kommissyi, w Miastach osobliwie Rzeplitey, obmyślać i uskuteczniać przyzwoite środki. 1*mo*. Do oddalenia i uniknienia pożarów. 2*do*. Do prędkiego i skutecznego ratunku w przypadkach wznieconego ognia. 3*tio*. Do wspomagania zniszczonych pożarem Miast, Domów i Osób.

XXXIV.

Powierzona Kommissyi i iakimkolwiek Urzędom Władza Policyi, do wszystkich Dziedzicznych Miast, Miasteczek, Wsi i Gruntów Ziemiańskich, w całym Kraiu Rzeplitey rozciągać się ma, iedynie wedle warunków tak ogólnych w Artykule XV. wyrażonych, iako i szczególnych następuiących. 1*mo*. Władza Kommissyi w rzeczonych Dobrach i Gruntach Ziemiańskich, ściąga się tylko do tych mieysc, które są własnością całego Kraiu, iako to. Gościńce publiczne, Rzeki, Kanały, lub które z ustanowienia swego, są funduszem pospolitym do żadnego w szczególności Właściciela nie należącym, iak są Szpitale. 2*do*. Władza Kommissyi w Dobrach i Gruntach Ziemiańskich rozciąga się, iedynie do ubezpieczenia od wszelkich przestępstw, i do ratunku tych Osób, dla których pospolitey wygody są przeznaczone publiczne Domy, i mieysca od Właścicielów, iak są: Austerye, Karczmy. 3*tio*. Kommissya Policyi może i powinna dawać dobroczynną pomoc i ratunek, w rozmaitych przygodach pospolitych i szczególnych, obmyśleniem i wykonaniem tych wszystkich środków, które w niczym nienaruszaią Praw Ziemiańskich, lub na które ostrzeżeni Właściciele dobrowolnie przystać mogą.

XXXV.

Jako Kommissya Policyi z Rapportów tak zwyczaynych, iako nadzwyczaynych (do których Kommissye Woiewodzkie, wolne Miasta Rzplitey, i wszyscy Urzędnicy Policyi będą obowiązanemi, podług uczynionego w tey mierze od Kommissyi Policyi urządzenia) oraz z Lustracyi mieyscowych, wedle potrzeby czynionych, miewać będzie dokładną wiadomość o Ludności, o Urodzaiach Ziemskich, o Jarmarkach i Targach mieyskich, o obfitości i cenie rozmaitych Produktów, Towarów i Rękodzieł w różnych, mieyscach, o przeszkodach lub pomocach w Rolnictwie, Handlu i Rzemiosłach, o zwyczaynych lub niezwyczaynych chorobach lub zarazach, o zwyczaiach zdrowiu ludzkiemu przeciwnych; tak nie wdaiąc się bynaymniey do Rolnictwa, nie tamuiąc wolności i łatwości w handlu, robotach i rzemiosłach, nie wchodząc w domowe Obywatelów o-

 bey-

beyście się: będzie mogła Kommissya w tych wszystkich wspomnionych materyach, wydawać i ogłaszać swe *ostrzeżenia*, które bez żadnego zakazu i rozkazu, oświecać maią Obywatelów w tym, co im bydź może pożyteczne lub szkodliwe.

XXXVI.

W rzeczach do Wydziału Policyi należących, nikt nie będzie mógł tamować i bronić publikowania wszelkich Kommissyi Policyi rozrządzeń, Uniwersałów, Obwieszczeń i Ostrzeżeń, które we wszystkich Aktach do oblaty przyimowane będą, bez żadney opłaty.

XXXVII.

Władzę sądową do urzędu Marszałków dawnemi Prawami przyłączoną w następuiący sposób opisaną mieć chcemy.

1*mo*. Sąd Marszałkowski tyczący się Policyi, czyli Sąd Kommissyi Policyi o przestępstwa iey ustaw, i rozrządzeń, będzie zupełnie oddzielny od Sądów Marszałkowskich Kryminalnych, tak aby te dwa gatunki Sądów, nic wspólnego z sobą nie miały, lecz dla każdego z tych dwóch gatunku Sądów, skład, czas, obiekt, porządek Prawny i ordynacya, osobno przepisane i zachowane bydź maią.

2*do*. W sprawach Policyi tyczących się, to iest: w sprawach o wszelkie wykroczenia przeciwko ustawom i rozrządzeniom Kommissyi Policyi, o wszelkie nieposłuszeństwo i niedopełnienie prawych rozkazów Urzędników Policyi, będzie Sądem *primæ Instantiæ*: 1*mo*. W Warszawie w każdym iey Cyrkule Sąd Woytowski, czyli iakiekolwiek inne nazwisko maiący, a będący Sądem *primæ Instantiæ*, we wszystkich sprawach uczynkowych. 2*do*. W każdym wolnym Mieście Rzeplitey, Sądem *primæ Instantiæ*, w rzeczach Policyi, będzie Sąd Woytowski, czyli iakokolwiek nazwany Sąd Mieyski *primæ Instantiæ*, w sprawach uczynkowych. 3*tio*. W Powiatach i Woiewodztwach Sądem *Primæ Instantiæ* w sprawach, Policyi tyczących się, będzie Sąd Grodzki, czyli iakokolwiek nazwany, Sąd Powiatowy *Primæ Instantiæ in causis facti*. W każdym wspomnionym Sądzie, ma bydź osobny Regestr do Spraw, Policyi tyczących się.

3*tio*. Od każdego Sądu, *Primæ Instantiæ* do Spraw Policyi tyczących się wyznaczonego, ma bydź ostateczna Appellacya, do Sądu Kommissyi Policyi, w którym ma zawsze zasiadać, pierwszy z przytomnych Marszałków, i Kommissarze Policyi iako Assessorowie Sądu, *cum voto decisivo*

4*to*. W Sprawach Kryminalnych i wszelkich uczynkowych, od Sądów *Primæ Instantiæ* każdego Cyrkułu Warszawy ma bydź ostateczna Appellacya, prosto do Sądów Kryminalnych Marszałkowskich, w których ma zawsze zasiadać pierwszy z przytomnych Marszałków z przydanemi Assessorami *votun decisivum* maiącemi.

5*to*. W innych zaś wolnych Miastach Rzeplitey, od Sądów Kryminalnych i uczynkowych *Primæ Instantiæ*, (podług dawnego Prawa i zwyczaiu) ma bydź ostateczna Appellacya do Sądów Kanclerskich.

6*to*. Gdyby zaś był popełniony występek w Zamku Królewskim, lub w iakimkolwiek mieyscu mieszkania lub bytności Króla, bezpieczeństwo Osoby Iego, mieszkania, lub Dworu naruszaiący, a do Sądów Seymowych nie należący; na ten czas Winowayca prosto do Sądów Kryminalnych Marszałkowskich, ma bydź zapozwany i ostatecznie sądzony. Wszelkie także sprawy z Ludźmi Ministrów Cudzoziemskich, prosto do Sądów Marszałkowskich należeć maią.

7*mo*. W każdym Sądzie Marszałkowskim, prócz pierwszego Marszałka Prezyduiącego, wszyscy Marszałkowie maią prawo zasiadać *cum voto decisivo*.

XXXVIII.

Co się tycze liczby potrzebnych w całym Kraiu Urzędów Policyi.

1*mo*. W każdym Woiewodztwie i Powiecie będzie ieden Urzędnik Policyi, w Wiewodztwie lub Powiecie maiący osiadłość, i ieden Instygator.

2*do*. W każdym wolnym Mieście Rzeplitey będzie ieden Urzędnik Policyi, maiący w Mieście osiadłość, i ieden Instygator.

3*tio*. W każdym Cyrkule Warszawy, będzie ieden Urzędnik Policyi, w Cyrkule swoim maiący osiadłość, i ieden Instygator. Wszyscy Urzędnicy Policyi i Instygatorowie Cyrkułów Warszawskich, będą zostawać *immediate* pod dozorem i zwierzchnością Marszałkowską.

 XXXIX.

XXXIX.

Powinności Urzędników Policyi będą. *1mo.* Mieć nieustanną i pilną na wszystko baczność. *2do.* Ostrzegać wszelkiego Stanu Osoby w tym wszystkim, co do Policyi należy. *3tio.* Czynić przepisane Rapporta zwyczayne i nadzwyczayne. *4to.* Uspokaiać wszelkie kłotnie, godzić spory, a ile razy Strony spor wiodące, ugodzone bydź nie mogą, a rzecz z natury swoiey iakiegokolwiek nieodwłocznego ukończenia wymaga, Urzędnika Policyi będzie obowiązkiem, kończyć spory wyrokiem *Provisorie* obowięzuiącym, któremu każdy posłusznym bydź powinien, *salva actione in foro competenti.* *5to.* Dawać prędką obronę i pomoc w każdym przypadku nagłey potrzeby. *6to* Każdego Urzędnika Policyi będzie powinnością, kazać nie odwłocznie Instygatorowi do Sądów zapozywać, w tych dwóch przypadkach: *1mo.* O przestępstwa ustaw Policyi. *2do.* O popełniony Kryminał. *7mo.* Każdy Urzędnik Policyi będzie winien ścigać, imać, i do publicznego Więzienia oddawać wszystkich na gorącym uczynku postrzeżonych, iako i wszelkich Kryminalistów, którym nie służy Prawo: *neminem captivabimus, nisi jure victum.*

XL.

Każdy w czymkolwiek pokrzywdzony od Urzędnika Policyi, lub iakiegokolwiek Officyalisty Policyi, nie tylko będzie miał prawo zanieść skargę do Kommissyi Policyi, ale nawet zapozywać do każdego Sądu, rodzaiowi krzywdy przyzwoitego.

XLI.

Aby spokoyność i bezpieczeństwo w Domach Obywatelskich, nie tylko w skutku, lecz ani w mniemaniu nawet nie było wzruszone, przeto: *1mo.* Wszelkie gatunki szpiegowania i rewizyi w Domach, mieszkaniach, i gruntach Właścicielskich, mocą ninieyszego Prawa, Kommissyi i wszystkim Urzędnikom Policyi, wyraźnie i zupełnie zakazane mieć chcemy. *2do.* Ani od Kommissyi Policyi, ani od żadnego z Marszałków Narodowych, ani od którego kolwiek z Urzędników Policyi, z powodu taiemney delacyi od kogokolwiek bądź uczynioney, lub z powodu iakichkolwiek taiemnych wiadomości, żaden Obywatel i Mieszkaniec nie będzie mógł bydź imanym, więzionym, aresztowanym, lub pozywanym. *3tio.* W żadnym przypadku, nikt z własnego Domu, Gruntu lub mię-

szka-

szkania swoiego poymanym, ani do więzienia branym bydź nie może Władzą Kommissyi Policyi, Marszałka Narodowego, lub którego kolwiek Urzędnika Policyi, bez poprzedniczego przekonania i wyroku Sądowego.

XLII.

Jako dwoistego gatunku są Więzienia publiczne, to iest: iedne są przeznaczone nie na żadne ukaranie, lecz tylko na zatrzymanie Osoby, wedle przepisu Prawa, do czasu rozprawy i Wyroku Sądowego; drugie zaś Więzienia są przeznaczone na karę przekonanego w Sądzie Winowaycy; tak istotną Kommissyi i Urzędów Policyi będzie powinnością, wszelkiego użyć starania. *1mo.* Aby pierwszego gatunku więzienia były zupełnie zdrowe, ochędożne, i nawet ile bydź może wygodne, podług przyzwoitego na rozmaite Osoby względu. *2do.* Aby więzienia drugiego gatunku miały przynaymniey to wszystko, cokolwiek do zachowania życia i zdrowia ludzkiego iest potrzebne.

XLIII.

Co do Porządku postępowania Kommissyi.

Kommissya Policyi zawsze ciągle i bez przerwy agitować się będzie. Nowo obrani Kommissarze zaczną urzędowanie swoie w sześć dni naypoźniey po obraniu, a póki ci na Kommissyi nie zasiądą Kommissarze kończący *immediatè* Funkcyą swoią, winni będą pełnić bez przerwy obowiązki Prawem przepisane.

XLIV.

Trzy razy na tydzień z obowiązku Kommissya Sessye ordynaryine miewać będzie, a extra-ordynaryine Sessye tyle razy składane będą, ile razy onych potrzebę uzna, albo sama Kommissya, albo w niey *Actu* Prezyduiący. Na Sessye ordynaryine iako i extra-ordynaryine od samey Kommissyi wyznaczone, każdy z Kommissarzów, bez żadnego nawet poprzedniczego ostrzeżenia, w dni i godziny ułożone przybywać powinien. Prezyduiący zaś *Actu* w Kommissyi, wszystkich obwieszczać ma o tych Sessyach extra-ordynaryinych, których sam uzna potrzebę.

XLV.

Komplet Kommissyi z pięciu naymniey Osób maiących *Vocem Decisivam* składać się zawsze będzie. Zeby zaś słabością zdrowia którego Kommissarza, zerwanym nie był, ieden Kommissarz nad komplet zawsze

przy-

przytomnym bydź powinien; i z tego powodu żaden z Kommissarzów nie będzie mógł oddalać się bez pozwolenia Kommissyi, i bez zapisania czasu, na który się oddala.

XLVI.

Przy zaczęciu każdey Sessyi, przytomność Marszałków, Kommissarzów i Assessorów zapisana bydź ma. Spoźnione zaś Marszałka lub Kommissarza na Sessyą przybycie, tak ma bydź zapisane, aby została wiadomość i o czasie spoźnionego na Sessyą przybycia, i o przytomności Osób przy każdey materyi i decyzyi. Baczność na to całey Kommissyi, a szczególniey Prezyduiącym i trzymaiącym Protokuł, zalecamy. W przypadku, gdyby się komplet nie zebrał, przytomni Kommissarze podpisami własnemi pilność swoią zaświadczą.

XLVII.

Przy wypłacaniu kwartalney pensyi Kommissarzówi, Kommissya potrącać z niey powinna część proporcyonalną do czasu, przez który w Kommissyi przytomnym nie był; te potrącone z Pensyi nieprzytomnych Pieniądze, będą podzielone między tych, którzy w czasie niebytności tamtych w Kommissyi zasiadali. Spoźnione przybycie Kommissarza półgodziną po naznaczonym czasie do zaczęcia Sessyi, za całkowitą na Sessyi nieprzytomność poczytane będzie w potrąceniu Pensyi. Nieprzytomność zaś na Sessyach extra-ordynaryinych Kommissyi, żadney karze podlegać nie ma.

XLVIII.

Marszałkowie Narodowi Wielcy i Nadworni zawsze i razem wszyscy zasiadać mogą w Kommissyi Policyi. Każdy zaś z nich będzie obowiązany przez pół Roku ciągle i bez przerwy w Kommissyi znaydować się; a względem Porządku pół-rocznego zasiadania, mogą Marszałkowie między sobą uczynić układ, który w Protokule zapisany bydź powinien. Gdyby który z Marszałków Narodowych przez czas półroczny sobie przeznaczony w Kommissyi przytomny nie był, i w niey ciągle nie zasiadał, na ten czas utraci półroczną Pensyą swoią, która w takowym przypadku do Skarbu należeć będzie.

XLIX.

Karze potrącenia Pensyi podpadać nie maią Marszałkowie i Kommissarze. 1mo. Ci, którzyby z wyraźnego zlecenia Kommissyi w interessach Policyi tyczących się oddaleni byli. 2do. Którzyby z przyczyn rzetelney choroby w Kommissyi przytomnemi bydź nie mogli: takową iednak chorobę przed Kommissyą na pierwszey Sessyi, albo własnym zaprzysiężeniem, albo żadney wątpliwości niepodległym świadectwem dowieść powinien.

L.

Wybrani do Kommissyi Policyi Assessorowie, lubo żadney nie maią wyznaczoney pensyi, będą iednak obowiązani do ciągłego w Kommissyi zasiadania, tak, iż gdyby który z Assessorów przez ieden przynaymniey Miesiąc w Roku ciągle w Kommissyi nie zasiadał, tym samym traciłby Roku iednego zasługę i stopień dalszey Promocyi, przywiązaney do funkcyi Assessora.

LI.

Wszelkie Decyzye i Rezolucye Kommissyi iednomyślnością lub większością Zdań stanowione bydź maią. Równość Zdań Prezyduiący rozwiązywać będzie. Sekretne kreski (które w Sądach tylko Kommissyi Policyi po głośnych Zdaniach na żądanie któregokolwiek z Sędziów zasiadaiących iść mogą) nigdy w żadnych Obradach i Decyzyach Kommissyi mieysca mieć nie maią; a zatym każdy zasiadaiący w Kommissyi *cum Voto decisivo* zapisać może w Sentencyonarzu Rozpis, czyli Zdanie swoie różne od większości Zdań decyzyą stanowiących, a to sposobem następuiącym: Zaraz po wypadłey decyzyi, powinien oświadczyć, że różne od niey Zdanie swoie chce w Sentencyonarzu umieścić, a po tym oświadczeniu własną ręką na teyże samey Sessyi, i nie wychodząc z Izby, Rozpis swoy zapisze. Takowego Rozpisu nikt nie będzie mógł, pod żadnym pozorem, wzbraniać. Żadne iednak Rozpisy nie będą mogły tamować skutku wszelkich Decyzyi i Rezolucyi, większością Zdań w Kommissyi zapadłych.

LII.

Przez iednego z Kommissarzów ma bydź utrzymywany Sentencyonarz, w którym wszystkie Decyzye i Rezolucye Kommissyi zapisywane bydź maią, i na każdey Sessyi podpisywane od wszystkich przytomnych, *cum Voto decisivo* składaiących Kommissyą. Niepodpisuiący się w Sentencyonarzu, rozumiany bydź ma za zgadzaiącego się z wypadłą w Kommissyi Rezolucyą, i sam tylko Rozpis wedle po-

przedniczego Artykułu uczyniony, różne Zdanie od większości zaświadczać będzie. Oddzielnie od Sentencyonarza utrzymywany będzie przez Pisarza Kommissyi Protokuł, w którym wszelkie Noty i Rezolucye *per extensum* wpisywane bydź maią, a Prezyduiący z dwoma innemi w Kommissyi *cum Voto decisivo* zasiadaiącemi, podpisywać ie będzie, nie wprzod iednak, aż po dokładney onych konfrontacyi z Decyzyami i Rezolucyami w Sentencyonarzu zapisanemi. Do takowego Protokułu należące Wpisy, maią bydź zrobione naypoźniey w dni sześć od czasu wypadłey, i w Sentencyonarzu zapisaney Decyzyi lub Rezolucyi; w przypadku uchybienia Przepisu tego, Pisarz iako rządzący Kancellaryą odpowie w Kommissyi.

LIII.

Wszystkie Uniwersały, Obwieszczenia, Ostrzeżenia, i Noty wychodzić z Kommissyi będą pod tytułem: *Kommissya Policyi Oboyga Narodów*, a przez pierwszego z Marszałków Narodowych podpisywane bydź maią; który gdyby podpisu odmówił, albo przytomnym nie był, pierwszy z porządku Marszałek, lub Kommissarz podpisać ma. Wszelkie inne Dyspozycye, Rezolucye, Instrukcye, Extraktem wydawane będą. Pieczęć Kommissyi Policyi zawieraiąca Herb Oboyga Narodów, przykładana będzie do wszystkich Uniwersałów i Extraktów, dla dania im większey uroczystości.

LIV.

Wszystkie Memoryały, a oddzielnie Rapporta, numerowane bydź maią; na których to Memoryałach i Rapportach ieden z Kommissarzów dzień podania onych, i dzień uczynionych na nie Rezolucyi zapisywać będzie. Takowe Memoryały i Rapporta Kommissya porządkiem daty podania ułatwiać będzie; Te iednak, któreby prędszey i nagleyszey wymagały Rezolucyi, choćby poźnieysze w dacie były, pierwey rezolwowane bydź mogą.

LV.

Wolno będzie Kommissyi prace swoie między składaiących Kommissyą podzielić, którzy przygotowane Plany, Rezolucye, i tym podobne czynności *Projectivè* przynosić będą pod Zdanie i Decyzyą Kommissyi.

LVI.

LVI.

Proces tak w Sądach *Primæ Instantiæ*, co do Spraw Policyi tyczących się, iako i w Sądach Marszałkowskich wszelkiego gatunku, taki zachowany będzie, iaki stosownie do dawnieyszych Konstytucyi i Praw ninieyszego Seymu bydź powinien, póki Rzeczpospolita albo osobnym Prawem, albo ogólnym Processów Sądowych układem potrzebney nie uczyni odmiany. Ordynacyą zaś Sądów Marszałkowskich, co do Dni i Godzin, iako i innych szczegółów Prawem nie obiętych, Marszałkowie poprawić i ułożyć, zawsze stosownie do Prawa będą mogli, i takową Ordynacyą przez siebie poprawioną i ułożoną, Nam KROLOWI do potwierdzenia podać.

LVII.

Co do Powinności i Stosunku Kommissyi Policyi względem Seymu.

Cokolwiek na Seymie względem Kommissyi Policyi ustanowione będzie, to wszystko z woli Nas KROLA i STANOW zgromadzonych ogłoszone Kommissyi Policyi przez Marszałka Seymowego z podpisem Deputowanych do Konstytucyi autentycznie intymowane bydź ma.

LVIII.

Kommissyi powinnością będzie podawać co Lat dwa na początku każdego Seymu Ordynaryinego wydrukowane Tabelle. *1mo.* Wszelkich przychodow i rozchodów iey Administracyi *immediate* powierzonych. *2do.* Wszelkich przychodów i rozchodów z funduszów pospolitych Iey opiece i dozorowi poleconych.

LIX.

Kommissya zdawać będzie co dwa Lata na Seymie Ordynaryinym sprawę z przychodów i rozchodów swey Administracyi poruczonych, niemniey z tego wszystkiego, cokolwiek względem Policyi na nowo postanowić lub odmienić iey przyidzie, a to przed Deputacyą tym końcem z Seymu wyznaczoną, podług opisu w Rozdziale o Seymie.

LX.

Wolno będzie każdemu Obywatelowi do Deputacyi examinuiącey czynności Kommissyi, podawać na piśmie, z podpisem Ręki własney, zarzuty i zażalenia swoie na Kommissyą.

F LXI.

LXI.

Gdyby z Relacyi Deputowanych okazała się iaka czynność Kommissyi naganna, Seym podług okoliczności i gatunku przewinienia, czynność takową Kommissyi, albo nagani, i Iey rozrządzenie czyli rezolucye skassuie, albo do Sądów Seymowych po rozsądzenie i ukaranie Instygatorom Narodowym zapozwać każe.

LXII.

Delacya Obywatela partykularnego na Kommissyą o iey czynności Urzędowe iść nie może, wyiąwszy osobiste występki tych, którzy w Kommissyi zasiadaią, a to w przypadkaah i sposobie, w Rozdziale o Sądach Seymowych przepisanym.

LXIII.

Ponieważ we wszelkich czynnościach i rezolucyach Kommissyi, rozpisy wolne zostawiliśmy; przeto w przypadku pozwania Kommissyi z woli Seymu na Sądy Seymowe, Kommissarze winni będą zdania swoie rozpisem usprawiedliwiać.

LXIV.

Jeżeli czynność Kommissyi nie okaże się naganną, albo w Sądach Seymowych usprawiedliwioną zostanie, Seym da Kommissyi zaświadczenie i kwitacyą z dokładnym Remanentu opisaniem.

Co do Obowiązków i stosunku Kommissyi Policyi względem Straży

LXV.

Kommissya powinna będzie co Kwartał wiernie donosić Straży, o wszelkich czynnościach swoich, z przyłączeniem wypisu przytomności Kommissarzy na Sessyach.

LXVI.

Prócz zwyczaynych doniesień, powinnością będzie Kommissyi, na każde zapytanie i żądanie Straży, dać Iey dokładną odpowiedź, explikacyą, oraz informacyą, w tym wszystkim, w czym ona uwiadomioną bydź zechce.

LXVII.

Jle razy Straż żądać będzie Konferencyi z Kommisyą Policyi samą, lub podług okoliczności, wraz z innemi Rządowemi Rzeplitey Kommissyami, tey Kommissya Policyi nigdy odmówić nie będzie mogła; Co się zaś tycze porządku Konferencyi, ten będzie następujący: Straż wyłoży na piśmie dokładnie rzecz, o którą iść będzie, a razem czas i mieysce Konferencyi wyznaczy; takowe pismo przeszle Kommissyi do deliberacyi dwoma dniami naymniey przed naznaczonym czasem Konferencyi. Kommissyi powinnością będzie, na czas i mieysce Konferencyi przez Straż determinowane, wyznaczyć z Grona swego dwóch lub więcey Kommissarzy w miarę potrzeby. Ci Kommissarze trzymać będą Protokuł Konferencyiny, osobny od Protokułu do Straży należącego. Po zakończoney Konferencyi, Protokuł takowy podpisany, przez siebie i wszystkich przytomnych do Konferencyi wyznaczonych złożą w Kommissyi. Takowych Konferencyi, nie tylko Straż u Kommissyi, ale i Kommissya u Straży żądać może, ile razy uzna potrzebę, zniesienia się ze Strażą, lub umówienia się z innemi Rządowemi Rzeplitey Kommissyami, w przytomności Straży i za Iey pośrednictwem.

LXVIII.

Gdyby Kollizya iaka nastąpiła między Kommissyą Policyi, a inną Rządową Rzeplitey Kommissyą, lub udzielną Magistraturą, o takowym zdarzeniu Kommissya Straży donieść powinna.

LXIX.

Wszelkie zalecenia Straży do Kommissyi przesłane, taż Kommissya dopełniać powinna będzie. Gdyby iednak Kommissya sądziła, że zalecenie Straży iest przeciwne Prawu, albo że iest szkodliwe dla Rzeczypospolitey, albo że iest trudne i niepodobne w Exekucyi; wtedy mocna będzie Kommissya w przeciągu trzech Dni od Daty odebranego zalecenia, uczynić przełożenie swoie Straży z dokładnym wytłumaczeniem powodów, dla których to iey zalecenie takim bydź rozumie; a gdyby pomimo takowego Kommissyi przełożenia, Straż w przeciągu Dni trzech po odebraniu onego, powtórzyła pierwsze zalecenie swoie do Kommissyi, to powtórne zalecenie Kommissya exekwować obowiązaną będzie, przesyłaiąc do Straży naymniey w przeciągu Dwudziestu czterech Godzin, protestacyą swoią z domaganiem się zwołania Seymu gotowego.

LXX.

Wszelkie Żądania, Zapytania, Zalecenia, Odpowiedzi, Explikacye, Informacye, słowem: wszelkie wzaiemne między Strażą a Kommissyą czynności, maią bydź podawane na piśmie z podpisem przytomnych.

Co do Stosunku Kommissyi Policyi z Innemi Rządowemi Rzeczypospolitey Kommissyami, tudzież z Kommissyami Woiewódzkiemi.

LXXI.

Wszelkie Proiekta na Seym względem Ustaw, istotnych potrzeb, i odmian Policyi tyczących się, Kommissya gotować i one Straży podawać będzie.

LXXII.

Kommissya Policyi, u każdey Rządowey Rzeczypospolitey Kommissyi szukać może pomocy, informacyi, i wzaiemnego zniesienia się, czy to przez pisma czy

przez wyznaczone z Grona swego do Konferencyi Osoby; czego gdy uzna potrzebę, przeszle do niey żądanie swoie przez Notę, z dokładnym wyłożeniem rzeczy, o którą iść będzie. Wzaiemnie na wszelkie do siebie od innych Rządowych Rzeczypospolitey Kommissyi przesyłane Noty, Kommissya Policyi powinna będzie bez zwłoki dawać odpowiedzi na piśmie, nie odmawiaiąc w niczym potrzebney pomocy, iaka z Prawem i władzą iey udzieloną zgadzać się będzie.

LXXIII.

Stosunek Kommissyi Policyi względem Kommissyi Woiewódzkich iest dokładnie opisany w Rozdziale o Kommissyach Woiewódzkich.

LXXIV.

Obrani Kommissarze w obecności KROLA i STANOW Seymuiących, a nieprzytomni w mieyscu Juryzdykcyi Kommissyi wykonaią Przysięgę, którey Rota będzie następuiąca,

Przysięga Kommisarzy.

„ Ja NN. Przysięgam na to: iż pensyi Zagraniczney nie biorę, i brać nie będę, iż wybrany na Urząd Kommissarza Policyi, wedle przepisu Prawa, spokoyności publiczney, wolności i bezpieczeństwa Osób, Domów, Maiątków i Swobód Obywatelskich wiernie dostrzegać będę; że wszelkich Funduszów i dochodów pospolitych, władzy lub opiece i dozorowi Kommissyi Policyi poruczonych, od wszelkiego uszczerbku i uszkodzenia bronić będę, iż w przypadku powszechnego zakłocenia Kraiowego nikomu innemu tylko iedynie samey Rzeczypospolitey na Seym zgromadzoney podlegać, i Iey rozkazy wykonywać będę; Iż wszelkie obowiązki i powinności Prawem Urzędowi temu przepisane gorliwie i rzetelnie dopełnię: Władzy większey sobie nad Prawo pozwalać, a Prawem pozwoloney na złe używać nie będę; iż Sprawy Policyi tyczące się, zasiadaiąc w Sądach, podług Boga, Praw, sprawiedliwości i dowodów sądzić będę: zgoła w całym Urzędowaniu moim nie uwodząc się żadnemi względami, przyiaźnią, lub nienawiścią, darów żadnych i obietnic nie przyimuiąc, Boga, Prawo, Sprawiedliwość, za iedyny Cel mieć będę. Tak mi Boże dopomoż i niewinna Męko Jego.

Marszałkowie, prócz wykonaney na dostoieństwo Ministra Przysięgi, powtorny raz przy pierwszym zasiadaniu swoim w Kommissyi przysięgną przed nią, na Rotę wyżey przepisaną.

KOMMISSYA SKARBOWA.

Chcąc mieć dochody Skarbu Rzplitey iak naylepiey urządzone, a przez Ekonomikę publiczną, ile być może, pomnożone; nadto pragnąc mieć upewnioną opiekę i pomoc Rękodziełom i Handlowi, a przez to ułatwione środki ku prędszemu i skutecznieyszemu dogodzeniu potrzebom wszystkich Mieszkańców Rzplitey, na ten koniec: My KROL, za powszechną Seymuiących STANOW zgodą, ustawuiemy Kommissyą Skarbową Koronną w Koronie, a Litewską w W. X. Lit. których skład, władzę i obowiązki, porządek postępowania, stosunek do Seymu, Straży i innych Magistratur wykonawczych, w następuiących przepisuiemy Prawidłach.

Co do Składu Kommissyi Skarbowey.

I.

Kommissya Skarbowa w Koronie składać się będzie z dwóch Podskarbich Koronnych, i dziesięciu Kommissarzy, to iest: dwóch z Senatu, a ośmiu ze Stanu Rycerskiego. Dway z Senatu maią być wybierani po iednemu z każdey Prowincyi Koronney, a ośm ze Stanu Rycerskiego po czterech z tychże Prowincyi. Kommissya Skarbowa w Litwie składać się będzie z dwóch Podskarbich Wielkiego Xięstwa Litewskiego, i ośmiu Kommissarzy, to iest: iednego z Senatu, a siedmiu ze Stanu Rycerskiego. Kommissarze z Senatu i ze Stanu Rycerskiego, do Kommissyi Skarbowey Litewskiey maią być wybierani z Obywatelów W. X. Lit.

II.

Kommissarze tak z Senatu, iak ze Stanu Rycerskiego obierani będą co dwa Lata na Seymach ordynaryinych. Sposób zaś Elekcyi onych ma być taki, iaki iest w Rozdziele o Seymie przepisany.

III.

Obranym za Kommissarza być nie może, tylko *1mo.* Obywatel maiący Lat dwadzieścia trzy wieku swego skończonych. *2do.* Maiący Possessyą dziedziczną niewątpliwą, i przed rokiem od siebie posiadaną. *3tio.* Ten, który był choć raz na usłudze publiczney, to iest: na któreykolwiek z tych Funkcyi, Kommissarzem Porządkowym, Deputatem, Posłem, albo który w usługach Skarbowych Lat sześć ciągle zostawał.

IV.

Chcąc, ażeby w Składzie Kommissyi Skarbowey znaydowali się ciągle Kommissarze z nabytą iuż znaiomością i doświadczeniem potrzebnym, stanowiemy: ażeby między nowo maiącemi się obierać Kommissarzami trzech koniecznie obranych było z tych, którzy Funkcyą swoią Kommissarską *immediatè* kończą, a to *respectivè* każdey Kommissyi Skarbowey, tak Koronney iako i Litewskiey. Wolno iednak będzie prócz konieczney liczby trzech więcey, a nawet i wszystkich dawnych Kommissarzy przez nową Elekcyą potwierdzić.

Co się tycze Kommissyi Skarbowey Koronney, ci trzey, którzy koniecznie obrani być maią z kończących *immediatè* Funkcyą Kommissarską obierani będą, bez względu na koley Prowincyi, z tym warunkiem: ażeby licząc w iedno i tych, którzy z dawnych Kommissarzy, i tych, którzy z nowych Kandydatów obrani zostaną; Liczba onych ogólna była zawsze w proporcyi Prawem naznaczoney względem Prowincyi, to iest: ażeby liczba obranych Kommissarzy z iedney Prowincyi, była równa liczbie Kommissarzów z drugiey.

Ciągłe choćby kilkunastoletnie zasiadanie w Kommissyi Skarbowey Koronney, lub Litewskiey, przeszkodą nie będzie tak zasiadaiącemu do następnego wyboru na tęż Funkcyą Kommissarską.

V.

Prezesem Kommissyi Skarbowey zawsze będzie Podskarbi Wielki, a w nieprzytomności iego, Podskarbi Nadworny, a w tych niebytności, pierwszy z porządku Kommissarz prezydować ma.

VI.

Gdy zasiadaiący w Kommissyi Skarbowey całych siebie poświęcić muszą usłudze publiczney, i dopełnianiu obowiązków na siebie włożonych z opuszczeniem własnych interessów, słuszną zatym być rzeczą uznaiemy, pewną im naznaczyć pensyą coroczną, to iest:

Podskarbim Wielkim każdemu po Zł. 60,000. Podskarbim Nadwornym każdemu po Zł. 40,000. Kommissarzom w Koronie i Litwie każdemu po Zł. 10,000. Takowe pensye wypłacane będą sposobem niżey opisanym.

VII.

Ażeby zawsze formować się mogli Obywatele zdolni do pełnienia obowiązków Kommissyi Skarbowey przepisanych; Kommissya, co dwa lata, zaraz po zaczęciu urzędowania swego, wybierać będzie iednomyslnością lub większością głosów, Koronna czterech, po dwóch z każdey Prowincyi Koronney; Litewska zaś dwóch z W. X. Lit. za Assessorów *cum voce consultiva.*

VIII.

Gdyby który Kommissarz umarł w ciągu dwuletniego urzędowania swego, Straż wybierze trzech Kandydatów z pośrzod Assessorów *cum voce consultiva*, lub z Obywatelów, którzy iuż Kommissarzami Skarbowemi byli, i Nam KROLOWI do wyboru na mieysce zmarłego poda.

IX.

Do zwierzchnego dozoru całey Kancellaryi i pisania Dekretów, będzie miała Kommissya Skarbowa iednego Pisarza Skarbowego, który w niey zasiadać będzie *cum voce consultiva.* Nadto Kommissya wszystkich Officyalistów przy boku swoim w liczbie aktualnie znayduiących się, mieć będzie, których liczbę i płacę, pod żadnym pozorem powiększać nie będzie mogła, a w przypadku potrzeby, przełożenie Seymowi uczyni.

X.

Podskarbiowie i Kommissarze Skarbowi w żadnym Sądzie suspens brać nie będą mogli, a w przypadku potrzeby nakazu

którému z nich wykonania przysięgi po dopełnienie tey, wszelkie Juryzdykcye odsyłać ich będą do mieysca, gdzie się Kommissya agituie.

XI.

Kommissarz obrany nie będzie mógł pod żadnym pozorem ani się zrzekać, ani komu innemu ustępować funkcyi swoiey, na którą się raz podiął.

XII.

W czasie urzędowania swego Kommissarz Skarbowy ani Posłem, ani Deputatem, ani Kommissarzem Porządkowym, lub do iakieykolwiek inney Magistratury obranym być nie może, prócz do Kommissyi Edukacyiney, tym bardziey wolno mu nie będzie Sądy sądzić, na Kondescensye ziezdżać, na Seymikach i w mieyscu Seymikowania znaydować się, funkcyi iakiey Skarbowey w czasie urzędowania dostępować, lub mianey przed czasem wyboru, daley trzymać.

XIII.

Co do władzy Kommissyi Skarbowey.

Do władzy Kommissyi Skarbowey szczególniey należeć będzie, rząd i dozor całości, wszelkich dochodów Skarbu Rzplitey Jey zawiadowaniu powierzonych; Wybór, użycie, i oddalenie Officyalistów Skarbowych; Sposoby wszelkie pomnożenia dochodów Skarbu Rzplitey przez Ekonomikę publiczną z Prawami Kraiowemi zgodną; Wsparcie fabryk i ułatwienie handlu; Dozor nad monetą; nakoniec sądowość wyraźnym Prawem Jey polecona.

XIV.

Nie będzie wolno Kommissyi Skarbowey ani nowych Podatków, i iakichkolwiek opłat, lub Ceł nowych wyraźnym Prawem niepozwolonych stanowić, ani wolność wywozu i przywozu Produktów przez wydawanie zakazów iakichkolwiek bądź ścieśniać i tamować, albo Granice Rzplitey, co się tycze handlu zamykać, ani Instruktarzów *respectivè* granicznych Scian Rzeczypospolitey przez umowę z Jey Sąsiadami wspólnie ułożonych odmieniać, nadto nie będzie mogła taż Kommissya ani dochodów Skarbu Rzplitey na żadne inne użycie obracać, tylko na te iedynie, które wyraźnym Prawem iest determinowane, ani

płacy

3

płacy komużkolwiek bądź z Prawa należącey, a tym bardziey Woysku i Wierzycielom Rzplitey zatrzymywać lub przeciągać, ani długów na Rzplitą bez wyraźnego Jey pozwolenia zaciągać, ani nakoniec z Kassy Skarbowey komukolwiek pożyczać.

XV.

Rząd cały względem stanowienia manipulacyi, co do wybierania dochodów Rzeczypospolitey, Kommissyi Skarbowey poruczamy, waruiąc, żeby Monopoliów nie wprowadzała, oraz, ażeby Podatków iakichkolwiek bądź Prawem ustanowionych, sami Kommissarze na siebie nie trzymali; nadto Kommissarz chcący brać na siebie Dobra iakie Rzplitey licytowane w Kommissyi, przez czas licytacyi takowey w Kommissyi zasiadać nie będzie mogł.

XVI.

Wybor wszystkich zgoła Officyalistów Skarbowych, tudzież powiększenie lub umnieyszenie liczby Officyalistów w Prowincyach, oraz przepisywanie im Instrukcyi i zaleceń, władzy Kommissyi Skarbowey zupełnie powierzamy. W zdarzeniu iednak nieodbitey potrzeby pomnożenia liczby Officyalistów w Prowincyach, i naznaczenia onym większey pensyi, przyczyna takowey czynności Kommissyi być powinna koniecznie zapisana i wyiaśniona w Protokule.

XVII.

Kommissya mieć będzie władzę zupełną nad Officyalistami swoiemi. Będzie mogła oddalać ich *in Æconomicis*, a sądzić kryminalnie *in Juridicis* w przypadku szkody przez nich uczynioney Skarbowi Publicznemu. Inne zaś wszystkie Sprawy z Officyalistami Skarbowemi, które się ich Funkcyi Skarbowey nie tyczą, do właściwych podług Prawa Sądów należeć będą. Tymże Officyalistom Kommissya ani decessu Skarbowego (pod odpowiedzią z własnego maiątku) darować, ani kar zasłużonych przepuszczać nie będzie mogła.

XVIII.

Ażeby do pośrzedniczego Rządu, Skarbu i Ekonomiki publiczney mieć mogła Kommissya Skarbowa Officyalistów zdatnych na posłudze Rzplitey, powinnością

B Jey

Jey będzie, wybraną Młodzież do Nauk ochoczą w liczbie Osób ośmnastu, kazać uczyć kosztem Skarbu, przepisawszy im potrzebne ich powołaniu Nauki, a gdy tych za zdatnych i iuż wyuczonych osądzi, mieścić ich będzie na Funkcyach Skarbowych.

XIX.

Wolno będzie Kommissyi stawiać nadgraniczne Komory, Obserwatorya i Luki, podług potrzeby, we wszelkich Dobrach iakieykolwiek Natury, i bez żadney od kogokolwiek przeszkody, a to kosztem Skarbu, nie obowiązuiąc nigdy Dziedzica lub Possessora Dòbr do takowych expens i nakładòw.

XX.

Końcem ułatwienia handlu i usunięcia wszelkich przeszkod wolność onego tamuiących, następuiące dla Kommissyi Skarbowey przepisuiemy prawidła. Pròcz Komor nadgranicznych, Kommissya Skarbowa żadnych innych wewnątrz Kraiu Państwa Rzplitey między Prowincyami Koronnemi i Wielkim Xięstwem Litewskim, lub iakimkolwiek bądź innym sposobem, ani dawniey ustanowionych Komor daley utrzymywać, ani nowych stanowić pod żadnym pozorem nie będzie mogła.

Towary wszelkie, które w nadgranicznych Komorach Cło Prawem naznaczone raz opłaciły, żadney powtórney Cła opłacie, lub melioracyi onego, nigdzie podpadać nie będą.

Nie będzie wolno Kommissyi (bez pewnych o przemyceniu dowodòw i to w ciągu dwòch Niedziel czasu expedycyi, ani daley iak o dwie mile od granicy Państwa Rzplitey) powtòrne Rewizye nakazywać. Przytym opłaty wszelkie od wizy, na zawsze uchylamy.

Kupiec wieżdżaiący do Kraiu po opłaceniu w nadgraniczney Komorze Cła Prawem przepisanego, wolen będzie iechać gdzie mu się podoba, i nie będzie muszonym opowiadać się, czy do Litwy, czy do Korony iedzie. Nadtò wszelkie Ustawy zostawiania *Vadimoniorum*, w takowych przypadkach na zawsze znosiemy, i zakazuiemy.

XXI.

Tranzyta wſzelkie przez Państwa Rzeczypoſpolitey ułatwione mieć chcemy, i do tego celu potrzebne urządzenia Władzy Kommiſsyi polecamy.

XXII.

Wſzyſtkie do Akademiów, Szkół i Bibliotek Rzplitey potrzebne Inſtrumenta, Machiny, Xiążki i tym podobne rzeczy, tudzież wſżelkie dla Woyſka Rzplitey rekwizyta ſprowadzane z Zagranicy, Kommiſsya Skarbowa od opłaty Cła uwalniać powinna będzie, a to za podaną ſobie na Piśmie Notą od Kommiſsyi Edukacyiney, lub Woyſkowey.

XXIII.

Końcem wſparcia Fabryk Kraiowych, dozwalamy Kommiſsyi uwalniać od opłaty Cła Warſztaty i naczynia potrzebne do tychże Fabryk, a przez ſamych Fabrykantów czyli Właścicielów Fabryk z Zagranicy ſprowadzane. Teyże Kommiſsyi wolno będzie Produkta wſzelkie w Fabrykach Kraiowych do użycia wyrobione, uwalniać od opłaty Cła, z tym oſtrzeżeniem: iż tak wychodzące za Granicę w Fabrykach Kraiowych przerobione Produkta, iako i ſprowadzane z Zagranicy do tychże Fabryk Kraiowych potrzebne Warſztaty i Naczynia, a przez Kommiſsyą Skarbową, na mocy Prawa ninieyſzego, od opłaty Cła uwolnione, zapiſywane bydź maią przy Exito, dla dokładnieyſzego formowania Bilanſów.

XXIV.

Kommiſsyi Skarbowey powinnością będzie, Rzeki, które za ſpławne ſą uznane, czyścić, Młyny zaś i Jazy, lub iakiekolwiek przeſzkody defluitacyi ſzkodzące, na takowych Rzekach, znoſić i uprzątać, a to bez żadney bonifikacyi, z potrąceniem tylko Podatku Właścicielowi, ieźliby iaki z Młynu maiącego ſię znoſić, do Skarbu Rzplitey należał; Zachowuiąc te Młyny w całości, któreby w niczym defluitacyi nie ſzkodziły. Gdyby zaś Kommiſsya przekonana o iſtotney potrzebie i niezawodnych korzyściach, przedſięwzięła czyſzczenie Rzek takich, które poprzedniczemi Prawami za ſpławne wyraźnie uznane nie ſą, wtedy znoſząc na takowych Rzekach przeſzkody defluitacyą tamuiące, obowiązana

będzie nadgrodzić ze Skarbu Rzplitey Obywatelowi rzetelną ſzkodę iego, a to w miarę ſprawiedliwego oney ſzacunku. Będzie także w mocy Kommiſsyi końcem złączenia Rzek, a przez to zrobienia łatwieyſzey kommunikacyi handlowey wewnątrz Kraiu, Kanały kopać, albo kopane rozſzerzać, i proſtować, czego żaden Dziedzic i Poſseſsor nie będzie mógł bronić. W przypadku zaś ponieſioney ſzkody iakiey w takowey robocie przez Dziedzica lub Poſseſsora, ta ieśli ſię rzetelną pokaże, będzie mu nadgrodzona ze Skarbu Rzplitey przez Kommiſsyą, podług ſprawiedliwego oſzacowania rzeczy. Gdyby który z Mieſzkańców Kraiowych lub Zagranicznych, albo Kompania iaka, chciała własnym koſztem i nakładem, czyścić Rzeki, lub Kanały kopać, a dzieło takowe, za poprzedniczym umówieniem ſię z Kommiſsyą *respectivè* iey Prowincyi, i danym od niey ſobie na to pozwoleniem, później do ſkutku przyprowadziła, wtedy wolno będzie Kommiſsyi, wyexaminowawſzy przez Oſoby od ſiebie zeſłane ſtan dokonanego dzieła, w miarę ſzacunku nakładów na nie łożonych, Towary takowey Oſoby, lub Kompanii, od opłaty Cła Skarbowi należącego ſię na czas pewny zamierzony, uwolnić. Toż ſamo ſłużyć będzie i tym, którzyby w części iakiey przyłożyli ſię do robot takowych koſztem Skarbu Rzplitey podiętych, zawſze iednak w miarę ich przyłożenia ſię.

XXV.

Kommiſsyi powinnością będzie, doſtrzegać tego iak naypilniey, ażeby na Rzekach i Kanałach ſpławnych, tudzież na Traktach Publicznych i Drogach partykularnych, wybierane nie były od przeieżdżaiących, pod iakimkolwiek nazwaniem i pozorem, opłaty wyraźnym Prawem nie pozwolone.

W mocy zaś będzie Kommiſsyi naznaczać opłatę Moſtowego, Grobelnego, i Przewoźnego, a to iedynie tylko na Traktach Publicznych przez ſiebie udeterminowanych, i w ſposób naſtępuiący: 1*mo*. Opłata od przeieżdżaiących ma bydź naznaczona względnie do wartości wyſtawionego Moſtu, wyſypaney Grobli, lub utrzymywanego Przewozu. 2*do*. Od tey oſzacowaney wartości potrącone bydź powinny rzetelne pożytki, które ma Właściciel przy Moście, Grobli, lub Przewozie,

zie, z zaſtanowienia wody, wyrznięcia Stawów, wyſtawienia Młynów i Karczem, oſuſzenia Błot, i innych tym podobnych robot Goſpodarſkich Właścicielowi partykularną korzyść nioſących. 3*tio*. Ażeby Moſty, Groble, i Przewozy, od których opłata naznaczona będzie, były zawſze w dobrym ſtanie przez Właścicielów utrzymywane, pod obowiązkiem nadgrodzenia we dwoie wſzelkich ſzkod przeieżdżaiącemu zdarzonych. 4*to*. Dla wiadomości powſzechney przeieżdżaiących, a oſobliwie handluiących, Kommiſsya Skarbowa każda *respectivè* ſwoiey Prowincyi ułoży Tabellę wſzyſtkich Traktów publicznych przez ſiebie udeterminowanych, Moſtów, Grobel, Przewozów maiących ſię opłacać, z wyrażeniem dokładnym wielości i gatunku takowey opłaty; którą to Tabellę wydrukowaną publikować będzie w Woiewodztwach, Ziemiach, i Powiatach. A ponieważ odmiany nieiakie często zachodzić mogą; przeto co dwa Lata toż samo powtarzać przez nową Tabellę Kommissya obowiązana będzie. Ostrzega się przytym, że takowe wydrukowane Tabelle, Kommissye Skarbowe Koronna i Litewska kommunikować sobie, i wzaiemnie w swoich Prowincyach publikować będą. 5*to*. Nikt z przeieżdżaiących, a osobliwie Kupcy, przymuszani nie będą iechać koniecznie Traktem publicznym przez Mosty, Groble, i Przewozy, od których opłata naznaczona będzie, wyiąwszy mieysca i Trakty na Granicach Państwa Rzplitey do wiazdu i wyiazdu końcem Rewizyi i opłat Celnych naznaczone.

XXVI.

Wolno będzie Kommissyi bądź z pośrzod siebie wybranych, bądź z Officyalistów swoich, bądź inne iakie zdatnością zalecone Osoby używać do obieżdżania Prowincyi, czyli Repartycyi Celnych, examinowania i opisania stanu Kass, i Fabryk Skarbowych, rozważenia biegu i łatwości spławu Rzek, oraz Kanałów, tudzież do zlustrowania Traktów Publicznych; w czym wszystkim żadney od nikogo przeszkody mieć nie będzie.

XXVII.

Kommissyi powinnością będzie, dostrzegać pilnie, aby Miary, Łokcie, i Wagi iednakowe po całym Kraiu i we wszystkim podług Prawa zachowane były. Nadto

Kommissya zrobi stosunek Miar, Łokciów, i Wag Zagranicznych do Kraiowych, co dla wiadomości publiczney wydrukować, i publikować każe, ponawiaiąc w miarę potrzeby.

XXVIII.

Kommissya Skarbowa, każda *respectivè* swoiey Prowincyi, mieć będzie dozor nad Mennicą, strzegąc pilnie, ażeby ta we wszystkim sprawowaną była, podług opisu Praw Jey służących, a mianowicie, ażeby Stopa Monety Prawem determinowana, odmienioną nie była.

Szacunek wewnętrzny wszelkiey Monety Zagraniczney stosowny do Stopy Monety Kraiowey, Kommissya Skarbowa, ile razy tego potrzeba będzie, koniecznie zaś co pół roku, ogłaszać powinna przez Uniwersały. Chcąc zaś mieć iednakowy kurs Monety we wszystkich Kraiach Państwa Rzplitey, ustawuiemy, ażeby Kommissye Skarbowe, tak Koronna, iako i Litewska, nie poiedynczo i oddzielnie, ale za wspólną radą, wzaiemnym zniesieniem się, i w iednymże czasie, takowy wewnętrzny szacunek Zagraniczney Monety stanowiły i ogłaszały.

Nie zdawkowey Monecie wchód i wychód wolny na Granicach Państwa Rzplitey Kommissya dozwalać będzie, zdawkowey nie daley iak o milę od Granicy wchodzić dozwoli, fałszowaną zaś Monetę zabierać, i konfiskować każe. Sprawców fałszowaney Monety dochodzić, i podług Praw kryminalnie karać będzie.

XXIX.

Wszelkich Funduszów publicznych dozorowi Kommissyi Skarbowey poruczonych, taż Kommissya podług Praw sobie służących, dostrzegać będzie, a wszystkich Spraw onych tyczących się Kommissya przez Plenipotentów Skarbowych pilnować każe, którzy bez wiadomości Kommissyi godzić się z Stroną nie będą mogli.

Co Lat dwa przed Seymem Ordynaryinym Kommissya Skarbowa, każda *respectivè* swoiey Prowincyi, Tabellę ułoży dokładną wszystkich Starostw z zupełnym wyszczególnieniem przez kogo, od którego Roku i do iakiego czasu, oraz za iakim Prawem są, albo maią bydź posiadane. A takową

Tabellę wydrukowaną na Seymie podawać będzie.

XXX.

Dozor Koron i innych Kleynotów Rzeczypospolitey, Kommissyi Skarbowey Koronney poruczamy, od których Klucz ieden Kommissya mieć będzie, inne zaś przy Senatorach podług Prawa zostaną. Takowych Kleynotów ani otwierać, ani oddawać nikomu nie będzie Kommissya bez wyraźnego rozkazu Rzplitey, pod odpowiedzią z Osób i Maiątków swoich.

XXXI.

Ponieważ wiadomość przybywaiącey lub ubywaiącey ludności w Kraiu, iest każdemu Rządowi przyzwoita, a w wielorakich okolicznościach koniecznie potrzebna; Przeto ustawuiemy, ażeby Kommissye Skarbowe każda *respectivè* swoiey Prowincyi co roczną ludnosć osobno każdego Wwdztwa Ziemi, i Powiatu spisaną miała bez dystynkcyi Stanu i Kondycyi, z Klassyfikacyą Chrześcian, Tatarów, Zydów, i Karaimów; tudzież z wyszczególnieniem Płci, Szlubów, Chrztów, i Pogrzebów; takową ludność z dwòch lat spisaną, ułoży Kommissya w porządną Tabellę, podług podziału wyżey przepisanego, którą wydrukować każe, i co Lat dwa na Seymie Ordynaryinym podawać będzie.

XXXII.

W tym wszystkim, cokolwiek do wydoskonalenia Ekonomiki Kraiowey, oraz ułatwienia i zasilenia handlu ściągać się może, Kommissya Skarbowa mocna będzie kwestye do rozwiązania bądź w Kraiu, bądź za Granicą podawać, rozwiązane zaś examinować, i skutkiem doświadczać; a za te rownie iak i za inne w tymże względzie wynalazki pożyteczne, w miarę korzyści przez to na Kray spływaiących, nadgrody dawać. I na ten koniec Fundusz pewny w expensach publicznych do użycia Kommissyi Skarbowey przeznaczamy.

XXXIII.

Wszelkie Uniwersały i Obwieszczenia Kommissyi, ściągaiące się do władzy i obowiązków Jey przepisanych, publikowane będą bez żadney od kogożkolwiek przeszkody, a we wszystkich Aktach do Obla-

ty przyimowane być maią bez naymnieyszey opłaty. Nadto żadne Akta wzbraniane nie będą Kommissyi do wyszukiwania wszelkich Dokumentów tyczących się Interessów Skarbowych; od wypisów zaś takowego gatunku, Skarb płacić więcey nie będzie, iak po Złotemu iednemu od Arkusza.

XXXIV.

Batalion Skarbowy w Koronie, a Chorągiew w Litwie należeć będą do władzy Kommissyi Skarbowey *respectivè* Jey Prowincyi. Kommenda przy Podskarbim, a w niebytności Wielkiego i Nadwornego Podskarbich, przy Prezyduiącym w Kommissyi zostawać ma; Likwidacya onych odbywać się będzie przed Kommissyą, a Fortragi na Officyerów podług Przepisów Prawa całemu Woysku służących Podskarbi lub w iego nieprzytomności Prezyduiący podawać będzie. Krygzrechta zaś w przestępstwach większych Woyskowych podług Prawa do Kommissyi Woyskowey należeć maią.

XXXV.

Gdy długi generalności Kahałów Zydowskich rozpoznawać i likwidować Kommissyom Skarbowym *respectivè* ich Prowincyi poruczonym zostało, przeto też Kommissye Długi takowe zlikwiduią, do stanu przychodów zastosuią, i przez kogo czy wszystkie, czy szczególne Kahały opłacać maią, naznaczą, Klassy Długów i czas ich wypłacenia ułożą, wypłacać wraz z Podatkami nakażą, w opłacone zaś weyrzą, i one umorzą; a na każdym Seymie Ordynaryinym stan długów Zydowskich, oraz ich Fundusze i Percepty w porządney Tabelli wydrukowaney, podawać będą.

XXXVI.

Kommissyą Skarbową Sądem *Ultimæ Instantiæ* deklaruiemy, a Dekreta Jey za niewzruszone mieć chcemy; w samych tylko Sprawach fiskalnych Dekreta Kommissyi mogą być zaskarżone na Seymie.

XXXVII.

Do Sądów Kommissyi Skarbowey należeć będą Sprawy następuiące: 1*mo*. O całość dochodów publicznych dozorowi Kommissyi Skarbowey oddanych; o Kontrakty

z kimkolwiek przez Kommissyą Skarbową mocą Prawa zawarte. 2*do*. O Podatki, o ukrzywdzenie Skarbu publicznego. 3*tio*. O fałszowanie wszelkiey Monety lub Stępla Skarbowego. 4*to*. O uwolnienie Rzek Prawami za spławne uznanych od wszelkich zawad spławność trudniących; tudzież o spory wszelkie, któreby wynikały z czyszczenia Rzek, i kopania Kanałów przedsięwziętego przez samą Kommissyą, lub przez kogo innego za Jey pozwoleniem. 5*to*. O krzywdy Officyalistów Skarbowych przez kogożkolwiek, iako też na wzaiem przez Officyalistów, z przyczyny Interessu Skarbowego uczynione, bądź z Osoby, bądź z rzeczy. 6*to*. O Długi generalności i Ziemstw Zydowskich, tudzież o uciążliwy Rozkład Podatków tak Publicznych, iak Kahalnych; niemniey o sprzeczki względem Parafii Zydowskich między Kahałami zachodzące. 7*mo*. O zgwałcenie bezpieczeństwa Komory lub Składu Skarbowego, także Osób Kommissarzów Skarbowych, lub ich służących na mieyscu Juryzdykcyii Sądowey, iako też i na tych mieyscach, w których Kommissarz w Urzędzie sprawowania Funkcyi Kommissarskiey, z woli Kommissyi znaydować się będzie. 8*vo*. O Miary, Łokcie, i Wagi. 9*no*. O wybieranie Prawem nie pozwolonych Opłat pod iakimkolwiek bądź pozorem i nazwaniem w Miastach, Miasteczkach, i Wsiach wszelkiey Natury, na Targach, Rzekach, i Kanałach, Traktach Publicznych i drogach partykularnych. 10*mo*. O przebieraną nadto opłatę od Mostów, Przewozów, i Grobel. 11*mo*. O odmienienie Traktu publicznego, iako też o utrzymanie porządne na tychże Traktach Mostów, Grobel Przewozów, i innych przepraw. 12*mo*. O aresztowanie kupieckich i handlownych Towarów, lub gwałtowne zwracanie onych z drogi. 13*tio*. O niedotrzymanie Kontraktów zawartych w handlu lub w Fabrykach z Rzemieślnikami. 14*to*. O Wexle podług opisu Praw Wexlowych; Te Sprawy Wexlowe choćby drogą Appellacyi od pierwszey Instancyi przed Sąd Kommissyi przyszły, wszelako taka Appellacya tamować nie ma exekucyi Dekretu pierwszey Instancyi. W Kommissyi zaś Skarbowey W. X. Lit. sądzone będą podług Praw temu Xstwu służących. 15*to*. O uciążliwość z Sądami lub Urzędami pierwszych Instancyi, iako też z Sędziami lub Urzędnikami ziazdowemi, gdyby Reguły do sądzenia Dekretem Sądu Kommissyi przepisaney nie zachowali, których uka-

rania *juxta qualitatem delicti* moc Kommissyi daiemy. Wyłączaiąc przypadek przestępstwa oddalenie od Urzędu za sobą ciągnącego, w którym Kommissya wypisawszy w Dekrecie gatunek przewinienia i dowody do Trybunału po odsądzenie odeszle.

XXXVIII.

W tych wszystkich Sprawach wyżey opisanych, Sądowi Kommissyi Skarbowey poleconych, wolność pozwania albo do pierwszey Instancyi, albo prosto do Kommissyi Skarbowey zostawuiemy. Których to Spraw z Appellacyi przychodzących samey tylko Kommissyi Skarbowey moc rozsądzenia nadaiemy. Sprawy iednak o Podatki i pokrzywdzenie Skarbu Publicznego samey tylko Kommissyi, *exclusivè* wszelkich innych Juryzdykcyi, do rozsądzenia polecamy.

XXXIX.

Exekucya Wyroków, Not rekwizycyonalnych, i Rezolucyi Kommissyi Skarbowey od każdey Magistratury, a tym bardziey Jey Officyalistów tamowaną być nie ma. Pomoc zaś Woyskowa pod żadnym pozorem odmówioną nie będzie.

Co do Porządku postępowania.

XL.

Kommissya Skarbowa zawsze ciągle i bez przerwy agitować się będzie. Nowo-obrani Kommissarze zaczną Urzędowanie swoie w sześć dni naypoźniey po obraniu: a póki Ci na Kommissyi nie zasiądą, Kommissarze kończący *immediatè* Funkcyą swoią, winni będą pełnić bez przerwy obowiązki Prawem przepisane.

XLI.

Kadencye cztery w Roku naznaczamy, to iest: iedną od 1*go* Listopada; drugą od 1*go* Lutego; trzecią od 1*go* Maia; czwartą od 1*go* Września; Każda z tych Kadencyi przez cały Miesiąc ciągle i bez przerwy trwać będzie. W czasie takowych Kadencyi odbywać się maią Sądy do Kommissyi Skarbowey z Prawa należące, tudzież odmiany lub poprawy ułożonych iuż Planów Administracyi Skarbowey, oraz robienia Bilansów Percepty i Expensy.

XLII.

Inne wszystkie czynności Skarbowe i Ekonomiczne, iako to: przyprowadzenie do skutku ułożonych Planów, rezolwowanie Rapportów i Memoryałów, assygnowanie

Płacy

Płacy, komu z Prawa należy, te i tym podobne Kommiſsya Skarbowa, nietylko na Kadencyach, ale i na extra-Kadencyach dopełniać obowiązana będzie.

XLIII.

Kommiſsarze tak na Kadencyach, iako i na extra-Kadencyach zawſze przytomni bydź powinni, i pod żadnym pretextem, choćby poſtąpienia na Urząd iaki, oddalać ſię od Kommiſsyi nie będą mogli. Przy końcu każdego Kwartału odbierać będą czwartą część roczney Penſyi, z Prawa ſobie naznaczoney. Przy wypłacaniu kwartalney Penſyi Kommiſsarzowi, Kommiſya potrącać z niey powinna część proporcyonalną do czaſu, przez który w Kommiſsyi przytomnym nie był. Te potrącone z Penſyi nieprzytomnych Pieniądze, będą podzielone między tych, którzy w czaſie tamtych nieprzytomności w Kommiſsyi zaſiadali. Podſkarbiowie Wielki i Nadworny, zawſze i razem obadwa zaſiadać mogą w Kommiſsyi *reſpectivè* ich Prowincyi, powinni zaś będą koniecznie każdy z nich po ſześć Mieſięcy w Roku, ciągle i bez przerwy, w Kommiſsyi naydować ſię. Względem zaś kolei ſześć-Mieſięcznego w Roku zaſiadania, mogą ſię z ſobą ułożyć; tak iednak, ażeby ieden z nich w Kommiſsyi zawſze był przytomny, i ten układ w Protokule zapiſzą. Gdyby który Podſkarbi na czas ſześć-Mieſięczny w Roku ſobie przeznaczony, w Kommiſsyi przytomny nie był, albo w niey ciągle i bez przerwy, całe ſześć Mieſięcy nie zaſiadał, wtedy utraci półroczną Penſyą ſwoią, która w takowym przypadku do Skarbu należeć będzie. Karze potrącenia Penſyi podpadać nie maią Poſkarbiowie i Kommiſsarze: 1*mo*. Ci, którzy z wyraźnego zlecenia Kommiſsyi, w Intereſsach Skarbu oddaleni byli. 2*do*. Którzyby z przyczyn rzetelney choroby, na Kommiſsyi naydować ſię nie mogli. Takową iednak chorobę przed Kommiſsyą, na pierwſzey Seſsyi, zaprzyſiądz powinni.

XLIV.

Komplet, tak w czaſie Kadencyi, iak i extra-Kadencyi, zawſze z Oſob pięciu ſkładać ſię będzie; żeby zaś ſłabością zdrowia którego Kommiſsarza zerwanym nie był, ieden Kommiſsarz nad Komplet zawſze przytomnym bydź powinien; i z tego powodu żaden z Kommiſsarzów bez pozwo-

 le-

lenia Kommiſsyi, i bez zapiſania czaſu, na który ſię oddala, odiechać nie będzie mogł.

XLV.

Przy zaczęciu Seſsyi przytomność Kommiſsarzów zapiſaną bydź ma. Przybywaiący Kommiſsarz w pół godziny po naznaczonym czaſie do zaczęcia Seſsyi, zapiſanym nie będzie. Baczność zaś na to całey Kommiſsyi, a ſzczególniey Prezyduiącym i trzymaiącym Protokuł, zalecamy. W przypadku, gdyby ſię Komplet nie zebrał, przytomni Kommiſsarze podpiſami właſnemi pilność ſwoią zaświadczą.

XLVI.

Wſzelkie Decyzye i Rezolucye Kommiſsyi, gdzieby iednomyślność zayść nie mogła, większością zdań, ſtanowione bydź maią. Równość zdań, Prezyduiący rozwiąże. W materyach Sądowych, po głośnych zdaniach, ſekretne kreſki iść mogą, ieźliby który z Kommiſsarzów żądał; w innych zaś wſzyſtkich Rezolucyach Kommiſsyi, ſekretne kreſki mieyſca mieć nie będą.

XLVII.

W tych wſzyſtkich Materyach, w których ſekretne kreſki pozwolone nie ſą, każdy zaſiadaiący w Kommiſsyi *cum voto decisivo*, zapiſać może w Sentencyonarzu Rozpis, czyli różne zdanie ſwoie od większości zdań decyzyą ſtanowiących, a to ſpoſobem naſtępuiącym: Zaraz po wypadłey decyzyi, powinien oświadczyć, że różne od niey zdanie ſwoie chce w Sentencyonarzu umieścić, a po tym oświadczeniu, właſną ręką, na teyże ſamey Seſsyi, i nie wychodząc z Izby, Rozpis ſwóy zapiſze. Takowego Rozpiſu, nikt nie będzie mógł pod żadnym pozorem wzbraniać, żadne iednak Rozpiſy nie będą mogły tamować ſkutku wſzelkich decyzyi i Rezolucyi większością zdań w Kommiſsyi zapadłych.

XLVIII.

Dwa tylko będą Sentencyonarze, ieden Sądowy, drugi Ekonomiczny; w pierwszym każda Decyzya Sądowa, w drugim wſzyſtkie inne Rezolucye i czynności Komisſyi zapiſane będą. Takowe Sentencyonarze maią bydź utrzymywane przez dwóch Kommiſsarzów, a wſzyſcy ſkładaią-

cy

cy Kommiſsyą *cum voto decisivo* przytomni, podpiſywać będą one codziennie. Nie podpiſuiący ſię w Sentencyonarzu, rozumiany bydź ma za zgadzaiącego ſię z zapadłą w Kommiſsyi Rezolucyą, i ſam tylko Rozpis, podług poprzedniczego Artykułu uczyniony, różne zdanie od większości, zaświadczać będzie. Oddzielnie od Sentencyonarzów utrzymywane będą dwa Protokuły, w iednym z nich Noty i Rezolucye, w drugim Dekreta wpiſywane bydź maią *per extensum*, Prezyduiący z dwoma Kommiſsarzami podpiſywać ie będą, nie wprzód iednak, aż po dokładney onych konfrontacyi z Decyzyami i Rezolucyami w Sentencyonarzach zapiſanemi. Do takowych Protokułów należące Wpiſy, maią bydź zrobione naypoźniey w dni ośm od czaſu wypadłey, a w Sentencyonarzu zapiſaney Decyzyi lub Rezolucyi; w przypadku uchybienia Przepiſu tego, Piſarz iako rządzący Kancellaryą, odpowie w Kommiſsyi. Ze zaś niektóre czynności Kommiſsyi dla ſkutecznieyſzego wykonania, muſzą bydź w ſekrecie do nieiakiego czaſu zachowane; przeto ſtanowiemy oſobny Protokuł, w który takowego gatunku Rezolucye i Dyſpozycye całkowicie wpiſywane bydź maią. Ten Protokuł ieden z Kommiſsarzów trzymać będzie, a wſzyſcy przytomni ſkładaiący Kommiſ yą *cum voto decisivo*, podpiſywać maią. Waruiemy iednak: iż takowy Protokuł ſekretny, nie w żadney ſądowości, ale tylko w ſamych materyach Ekonomicznych i Skarbowych, używany będzie.

XLIX.

Wſzyſtkie Uniwerſały, Obwieſzczenia, Noty, wychodzić z Kommiſsyi będą pod tytułem: *Kommissya Rzeczypospolitey Skarbu Koronnego*, w Koronie; *W. X. Litewskiego*, w Litwie, i przez Podſkarbiego podpiſane bydź maią; a gdyby Podſkarbi odmówił, albo przytomnym nie był, Pierwſzy z porządku podpiſze. Wſzelkie inne Dyſpozycye, Aſsygnacye, Rezolucye, Inſtrukcye, Extraktem wydawane będą. Wypiſy zaś z Protokułu ſekretnego; iako zgodne z Oryginałem, Prezyduiący zaświadczy.

L.

Pieczęć Kommiſsyi Skarbowey pod Herbem Narodowym Herb Podſkarbiego W. zawierać powinna, a to *respectivè* Prowin-

cy-

cyów; takowa Pieczęć przykładana będzie do wszystkich Extraktów dla dania im większey uroczystości.

LI.

Gdy Kancellarya i iey Officyaliści kosztem Skarbu Publicznego są utrzymywani; przeto wszelkie Dekreta, Rezolucye, Assygnacye, Tranzakcye, i iakiekolwiek bądź Extrakta z korrektą i Pieczęcią, wydawane bydź maią bez żadney inney opłaty, prócz Złotego iednego od Arkusza.

LII.

Wszystkie Memoryały, a oddzielnie Rapporta numerowane bydź maią, na których to Memoryałach i Rapportach ieden z Kommissarzów dzień podania onych, i dzień uczynionych na nie rezolucyi zapisywać będzie. Takowe Memoryały i Rapporta Kommissya porządkiem daty podania ułatwiać będzie. Te iednak, któreby prędszey i naglęyszey wymagały rezolucyi, choćby poźnieysze w dacie były, pierwiey rezolwowane bydź mogą.

LIII.

Wolno będzie Kommissyi Prace swoie między składaiących Kommissyą podzielić, którzy przygotowane Plany, Rezolucye, i tym podobne czynności *projectivè* przynosić będą, pod zdanie i decyzyą Kommissyi.

LIV.

Kassa Skarbowa zamknięta będzie pod trzema kluczami, z których ieden ma bydź u Podskarbiego Wielkiego, a w iego niebytności u Podskarbiego Nadwornego, drugi u Kommissarza z Senatu, trzeci u Kommissarza z Stanu Rycerskiego. Do tych trzech należeć ma szczególny dozor Kassy Skarbowey: zawsze iednak Kommissya sama rząd naywyższy i zwierzchnią baczność nad tąż Kassą mieć będzie, w którą weyrzeć, każdego czasu będzie mocna, ile razy tego potrzebę uzna.

LV.

Wszystkie gatunki Intrat Skarbowych wciągane będą w rachunki Skarbowe, żadna Percepta przyięta, a Expens zaassygnowana nie będzie, bez wyraźney dyspozycyi Kommissyi; Ta zaś nie pierwey nastąpi, aż po uczynioney konfrontacyi z istotną Perceptą, i weryfikacyi, a to przez Kommissarzów na to wyznaczonych, lub przez sam przytomny komplet Kommissyi.

LVI.

Do wydawania Assygnacyi Kommissya dzień ieden w tygodniu naznaczy. Wszakże w przypadkach nakazu Seymowego, lub zaszłey rekwizycyi od Magistratury maiącey Fundusz w Skarbie Rzplitey, Prawem sobie oznaczony, Kommissya Skarbowa w każdym czasie assygnować mocna będzie. Assygnacye do Prowincyów z woli Kommissyi wydawane, podpisywane będą przez dwóch lub iednego, klucz od Kassy trzymaiącego i przez Superintendenta Kassy.

LVII.

Trzymaiący klucze od Kassy wypłacać będą raz na tydzień Superintendentowi Kassy zaassygnowane Pieniądze, a to w miarę potrzeby i po uczynioney pierwey Konfrontacyi zaszłych Dyspozycyi Kommissyi. Resztuiące od Expensy Pieniądze, przy sobie złożyć każą i zamkną; Nad to tygodniowy Bilans Kassy przez siebie podpisany Kommissyi podawać będą.

LVIII.

Kommissya trzymać będzie wierną Konduit-Listę wszystkich Officyalistów Skarbowych, którą co rok examinować i weryfikować powinna; Ta Konduit-Lista prawidłem będzie do umieszczenia Officyalistów na wyższych stopniach Skarbowych, począwszy od Rewizora i Pisarza. Nie będzie wolno nominować do wyższych stopniów Skarbowych począwszy od Rewizora i Pisarza tylko: 1mo. Z Officyalistów w służbie Skarbowey iuż będących. 2do. W Konduit-Liście za zdatnych i zasłużonych przez Kommissyą uznanych. 3tio. Z tych którzy podług Artykułu XVIII. kosztem Skarbu edukowani będą. 4to. Dostateczność Ewikcyi w własnym Maiątku lub Rękoymi maiących. Wszystkich Officyalistów Podskarbi W., a w iego niebytności Podskarbi Nadworny, nominować będzie, podług prawideł wyżey przepisanych; Co się zaś tycze uznania prawney nominacyi, zasług, zdatności, i dostateczney Ewikcyi, to wszystko należeć będzie do Kommissyi. Gdyby na wakuiącą Fun-

kcyą Skarbową, i za taką przez Kommiſsyą uznaną, Podſkarbi, po ogłoſzeniu wakanſu, w ciągu dwóch dni, nie nominował, albo gdyby obydway Podskarbiowie, w Miaſtach *respectivè* Prowincyi Kommiſsyom przeznaczonych, przytomni nie byli; wtedy takowa nominacya Officyaliſtów do Kommiſsyi należeć będzie; a to ſpoſobem naſtępuiącym: Kommiſsya ułożyć każe Liſtę Oſób, ſtoſownie do Prawa o nominacyi wyżey przepiſanego, i z tych obierać będzie przez ſekretne kreſki, na wakuiące ſtopnie Funkcyi Skarbowych; Nigdy iednak przyięcie, lub odrzucenie Ewikcyi, decydowane nie będzie ſekretnemi kreſkami.

LIX.

Officyaliſta w każdym ſtopniu mieć powinien doſtateczną Ewikcyą w własnym Maiątku, lub w Rękoymi; Kommiſsarze przyimuiący niedoſtateczną Ewikcyą, ſami będą w odpowiedzi, w przypadku zdarzoney ſzkody Skarbu. Poręcznikiem bydź nie może: 1*mo*. Ten, komu Prawo czynić Tranzakcye nie dozwala. 2*do*. Kto w Kommiſsyi *cum voto decisivo* zaſiada. 3*tio*. Officyaliſta w iakimkolwiek bądź ſtopniu w uſługach Skarbu zoſtaiący. Wolno będzie Poręcznikowi cofnąć daną za Officyaliſtą Rękoymię, o czym pół rokiem pierwey Kommiſsyą oſtrzedz powinien przez Memoryał, która złożenie nowey Rękoymi Officyaliście zaleci: Póki zaś o chęci cofnienia Rękoymi ſwoiey, w czaſie i ſpobie opiſanym, Kommiſsyą nie oſtrzeże, poty do Ewikcyi, na mocy, daney Rękoymi, obowiązanym będzie. Gdyby Kommiſsya doſtrzegła iakąkolwiek, choć naymnieyſzą ſzkodę Skarbu przez Officyaliſtę uczynioną, przytrzymać go powinna, i Poręcznika natychmiaſt uwiadomić; Czego gdyby nie uczyniła, albo znaleziony i dowiedziony deceſs na raty podzieliła i poczekała, albo na mieyſcu Funkcyi wyſtępnego Officyaliſtę zoſtawiła, wtedy iuż nie Poręcznik, ale Kommiſsarze komplet naówczas ſkładaiący, w odpowiedzi Rękoymi będą.

LX.

Wszelkich Funkcyów Skarbowych przedaż iak naysurowiey zakazuiemy; Aby zaś ciągłe i wierne usługi nie były bez nadgrody ustawuiemy: Iż każdy Officyalista Skarbowy, który bez noty i przerwania

Lat dwadzieścia pięć wysłużył lub wysłuży; Ten darmo brać będzie do końca dni swoich połowę tey pensyi, którą miał w czasie kończącego się Dwudziestego piątego Roku usługi swoiey; Czterdzieści zaś Lat służący trzy części Pensyi darmo mieć będzie. Gdyby zaś Officyalista po upłynionych dwudziestu pięciu, lub czterdziestu Leciech daley w usługach Skarbowych zostawał, takowe końcem nadgrody wyznaczone Pensye, nie maią mu być potrącane od zwyczayney Pensyi, przywiązaney do Funkcyi, którą mieć będzie.

LXI.

Process taki w Kommissyi Skarbowey zachowany będzie, iaki iest w innych Juryzdykcyach naywyższey Instancyi *respectivè* Prowincyów; z tą tylko różnicą w Sprawach Skarbowych, iż iedna Kondemnata przyzwoicie otrzymana, dostateczną będzie konwikcyą.

LXII.

Ordynacya Sądowa, ta służyć ma dla Kommissyi, która iest Prawem naznaczona.

LXIII.

Grzywny do Skarbu iść będą, i tych Sąd, ani darować, ani ustąpić, nie będzie mógł; Poszukiwane zaś nie będą, tylko na tych, na których wskazane zostały, do zastępnego zaś opłacenia, nikt przymuszanym nie będzie.

LXIV.

Co do powinności i ſtosunku Kommissyi względem Seymu.

Cokolwiek na Seymie względem Kommissyi Skarbowey ustanowione będzie, to wszystko z woli Nas Króla, i Stanów Zgromadzonych ogłoszone, Kommissyi Skarbowey przez Marszałka Seymowego z podpisem Deputowanych do Konstytucyi autentycznie intymowane bydź ma.

LXV.

Kommissyi powinnością będzie, podawać co Lat dwa, na początku każdego Seymu Ordynaryinego, wydrukowane Tabelle Starostw, podług Artykułu XXIX. Ludności podług Artykułu XXXI. Długów Zydowskich, podług Artykułu XXXV. tudzież Przychodów i Rozchodów Skarbu Rzplitey, Iey dozorowi i zawiadowaniu poleconego,

z wyszczególnieniem kosztów w Percepcyi; Długów wszelkich Rzplitey opłaconych i do opłacenia zostaiących; Nakoniec Bilansu handlowego.

LXVI.

Kommissya Skarbowa zdawać będzie co dwa Lata na Seymie Ordynaryinym Sprawę z Przychodów i Rozchodów Skarbu Rzplitey Jey dozorowi i zawiadowaniu poleconego, oraz ze wszelkich Czynności i Rezolucyi swoich, a to przed Deputacyą tym końcem z Seymu wyznaczoną, podług Opisu Prawa w Rozdziele o Seymie. Kommissya Skarbowa Litewska wyszle z grona swoiego Podskarbiego W. albo Nadwornego, i iednego z Kommissarzy dla zdania takowey Sprawy, oraz dla dopełnienia wszelkich innych powinności względem Seymu Jey przepisanych.

LXVII.

Wolno będzie każdemu Obywatelowi do Deputacyi examinuiącey Czynności Kommissyi podawać na piśmie z podpisem ręki własney, zarzuty i zażalenia swoie na Kommissyą.

LXVIII.

Gdyby z Relacyi Deputowanych okazała się iaka czynność Kommissyi naganna, Seym podług okoliczności i gatunku przewinienia, czynność takową Kommissyi, albo nagani, i Jey Rozrządzenia czyli Rezolucye skassuie, albo do Sądów Seymowych po rozsądzenie i ukaranie Instygatorom Narodowym zapozwać każe.

LXIX.

Delacya Obywatela partykularnego na Kommissyą o Jey Czynności Urzędowe iść nie może, wyiąwszy osobiste występki tych, którzy w Kommissy zasiadaią, a to w przypadkach i sposobie w Rozdziele o Sądach Seymowych przepisanym.

LXX.

Ponieważ prócz Materyi Sądowych we wszystkich innych Rezolucyach i Czynnościach Kommissyi Rozpisy wolne zostawiliśmy, przeto w przypadku pozwania Kommissyi, z woli Seymu, na Sądy Seymowe, Kommissarze winni będą zdania swoie Rozpisem usprawiedliwiać.

LXXI.

LXXI.

Jeśli Czynność Kommissyi nie okaże się naganną, albo w Sądach Seymowych usprawiedliwioną zostanie, Seym da Kommissyi zaświadczenie i Kwitacyą z dokładnym Remanentu opisaniem.

Co do obowiązków i stosunku Kommissyi względem Straży.

LXXII.

Kommissya powinna co Kwartał oddawać Straży Bilanse Percepty i Expensy. Co Miesiąc zaś donosić Jey wiernie o wszelkich Czynnościach swoich, z przyłączeniem wypisu przytomności Kommissarzy na Sessyach.

LXXIII.

Prócz tych zwyczaynych Kwartalnych i Miesięcznych doniesień, powinnością będzie Kommissyi, na każde zapytanie i żądanie Straży dać Jey dokładną odpowiedź, explikacyą, oraz informacyą w tym wszystkim, w czym ona uwiadomioną bydź zechce.

LXXIV.

Ile razy Straż żądać będzie Konferencyi z Kommissyą Skarbową samą, lub podług okoliczności wraz z innemi Rządowemi Rzplitey Kommissyami, tey Kommissya Skarbowa nigdy odmówić nie będzie mogła; co się zaś tycze porządku Konferencyi, ten ma bydź następujący: Straż wyłoży dokładnie na piśmie rzecz, o którą iść będzie, a razem czas i mieysce Konferencyi wyznaczy; Takowe pismo prześle Kommissyi do deliberacyi, dwóma dniami naymniey, przed naznaczonym czasem Konferencyi. Kommissyi powinnością będzie, na czas i mieysce Konferencyi przez Straż determinowane wyznaczyć z grona swego dwóch lub więcey Kommissarzy, w miarę potrzeby. Ci Kommissarze trzymać będą Protokuł Konferencyi osobny od Protokułu do Straży należącego. Po zakończoney Konferencyi, Protokuł takowy podpisany przez siebie i wszystkich przytomnych do Konferencyi wyznaczonych, złożą w Kommissyi. Takowych Konferencyi nie tylko Straż u Kommissyi, ale i Kommissya u Straży żądać może, ile razy uzna potrzebę zniesienia się ze Strażą, lub umówienia się z innemi Rządowemi Rzplitey Kommissyami, w przytomności Straży i za Jey pośrednictwem.

F2 LXXV

LXXV.

Gdyby kollizya iaka naſtąpiła między Kommiſsyą Skarbową, a inną Rządową Rzplitey Kommiſsyą, lub udzielną iaką Magiſtraturą, o takowym zdarzeniu Kommiſsya Straży donieść powinna nieodwłocznie.

LXXVI.

Wſzelkie zalecenia Straży do Kommiſsyi przeſłane, taż Kommiſsya dopełniać powinna będzie. Gdyby iednak Kommisſya ſądziła, że zalecenie Straży, ieſt przeciwne Prawu, albo że ieſt ſzkodliwe dla Rzplitey, albo że ieſt trudne i niepodobne w exekucyi; wtedy mocna będzie Kommiſsya Skarbowa Koronna, w przeciągu trzech dni, Litewſka zaś w przeciągu Tygodnia od daty odebranego zalecenia, uczynić przełożenie ſwoie Straży z dokładnym wytłumaczeniem powodów, dla których to Jey zalecenie takim bydź rozumie; A gdyby pomimo takowego Kommiſsyi przełożenia, Straż w przeciągu dni trzech, co do Kommiſsyi Koronney, co ſię zaś tycze Kommiſsyi Litewſkiey, w przeciągu tygodnia od daty odebrania onego, powtórzyła pierwſze zalecenie ſwoie do Kommiſsyi; To powtórne zalecenie, Kommisſya exekwować obowiązana będzie, przeſyłaiąc do Straży Kommiſsya Koronna naymniey w przeciągu dwudzieſtu czterech godzin, Litewſka zaś w przeciągu tygodnia Proteſtacyą ſwoią z domaganiem ſię zwołania Seymu gotowego.

LXXVII.

Wſzelkie żądania, zapytania, zalecenia, odpowiedzi, explikacye, informacye, ſłowem: wſzelkie wzaiemne między Strażą, a Kommiſsyą czynności, maią bydź na piśmie z podpiſem przytomnego Kompletu.

LXXVIII.

Proiekta do potrzebnych Uſtaw na Seymie, tyczących ſię Skarbu i Ekonomiki polityczney, Kommiſsya układać i Straży przeſyłać będzie.

LXXIX.

Co do ſtosunku Kommiſſyi z innemi Rządowemi Rzplitey Kommiſsyami, tudzież z Kommiſsyami Porządkowemi.

Kommiſsya Skarbowa ſzukać może u każdey Rządowey Rzplitey Kommiſsyi pomocy, informacyi, i wzaiemnego znieſienia ſię, czy to przez piſma, czy przez wyznaczone z grona ſwego do Konferencyi Oſoby, czego gdy uzna potrzebę, przeſzle do niey żądanie ſwoie przez Notę, z dokładnym wyłożeniem rzeczy, o którą iść będzie. Wzaiemnie na wſzelkie do ſiebie od innych Rządowych Rzplitey Kommiſsyi przeſyłane Noty, Kommiſsya Skarbowa powinna będzie bez zwłoki dawać odpowiedzi, nie odmawiaiąc w niczym potrzebney pomocy, iaka z Prawem i z Władzą Jey udzieloną zgadzać ſię będzie.

LXXX.

Stoſunek Kommiſsyi Skarbowey względem Kommiſsyi Porządkowych ieſt dokładnie opiſany, w Rozdziele o Kommiſsyach Porządkowych.

LXXXI.

Przysięga Kommissarzy.

Obrani Kommiſsarze w obecności Króla i Stanów Seymuiących, a nieprzytomni, w mieyſcu Juryzdykcyi Kommiſsyi wykonaią Przyſięgę, którey Rota będzie naſtępuiąca:

,, Ja NN. Przyſięgam na to: Iż Penſyi Zagraniczney nie biorę, i brać nie będę; Iż wybrany na Urząd Kommiſsarza Skarbowego, całości Dochodów Publicznych, Rządowi Kommiſsyi Skarbowey poleconych, wiernie doſtrzegać, a od uſzczerbku i iakiegokolwiek onych uſzkodzienia bronić będę: Tychże Dochodów ani na co innego, tylko iedynie na wydatki Prawem przepiſane, ani więcey nad opis Prawa używać dopuſzczę; Płacy w czaſie przepiſanym, komu z Prawa należy, nie zatrzymam; Iż Sprawy Sądom Kommiſsyi Skarbowey polecone, podług Boga, Praw, ſprawiedliwości i dowodow, ſądzić będę: Sekret Izby dochowam; Iż w przypadku powſzechnego zakłócenia Kraiowego, nikomu innemu, tylko iedynie ſamey Rzplitey na Seym zgromadzoney podlegać, i Jey rozkazy wykonywać będę; Nakoniec: Iż wſzelkie obowiązki i powinności Prawem Urzędowi temu przepiſane, gorliwie i rzetelnie dopełnię: Władzy większey nad Prawo ſobie pozwalać, a Prawem pozwoloney, na złe używać nie będę; Zgoła: w całym Urzędowaniu moim, nieuwodząc ſię żadnemi względami, przyiąźnią lub nienawiścią, darów żadnych i obietnic nie przyimuiąc,

„ Boga , Prawo i ſprawiedliwość, za ie-
„ dyny cel mieć będę; Tak mi Boże do-
„ pomóż i niewinna Męka iego.

Podſkarbiowie, oprócz wykonaney na doſtoieńſtwo Miniſtra Przyſięgi, powtórny raz, przy pierwſzym zaſiadaniu ſwoim w Kommiſsyi, przyſięgną przed Nią na Rotę wyżey przepiſaną.

Z

Gesch. Polen

253.

L

